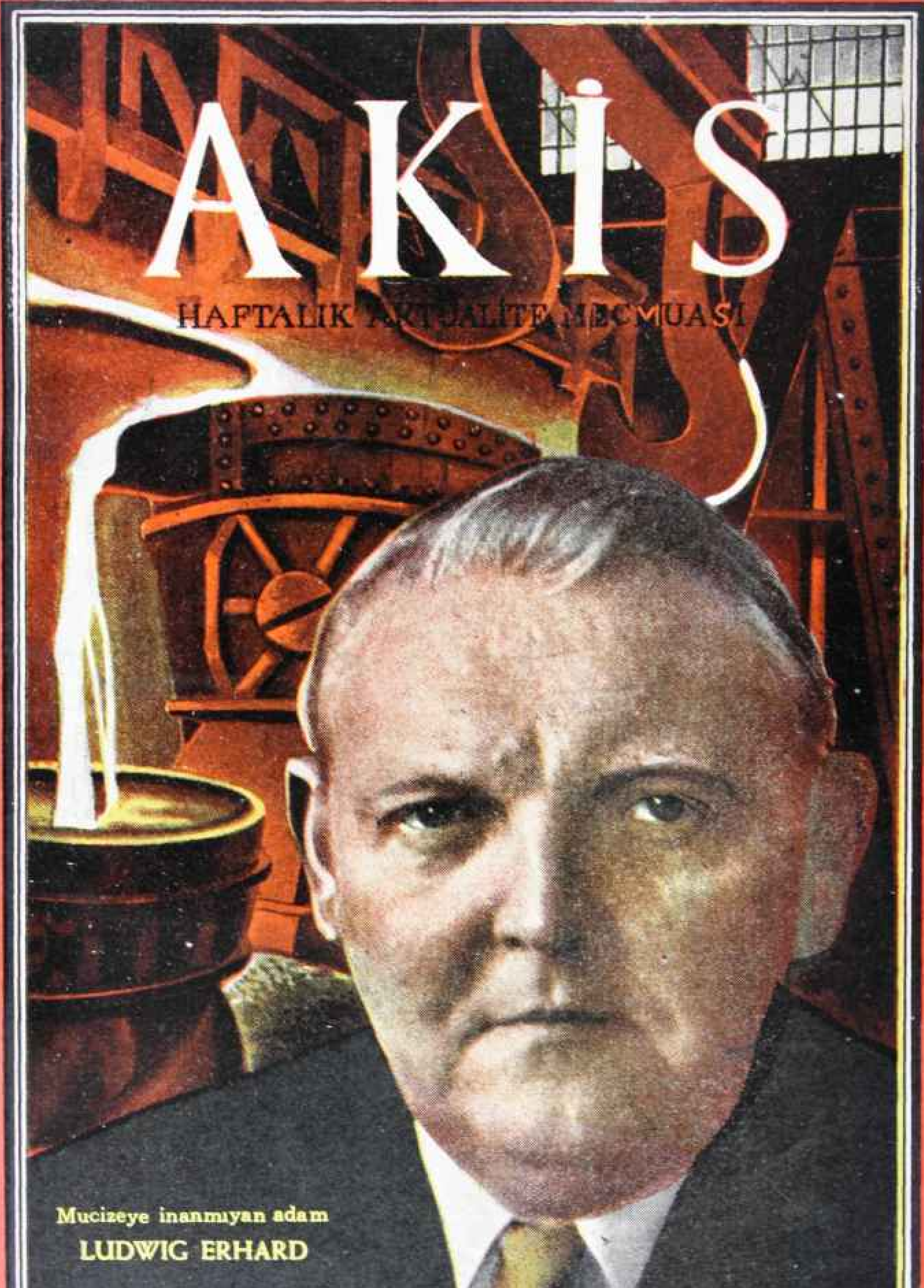

Fiyatı : 125 KURUŞ

YEPYENİ BİR...

AKŞAM

7 den 70 e kadar herkesin gazetesi

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XV, Sayı: 352

Yazı İşleri :
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat. 3 Daire 7
Tel: 18092 P. K. 582 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel: 13221

Fiyatı 125 Kuruş

*

Müessisi

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahib ve neşriyatı fiilen idare eden mesul Yazı İşleri Müdürü

Kurtul ALTUĞ

*

Umumi Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

*

Karikatür :

TURHAN

*

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :

Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

*

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

*

İlân şartları :

Santimi : 8 lira
3 renkli arka kapak: 750 lira
(İlânların mesuliyeti tamamile ilân sahiplerine aittir.)

İlân İşleri

Tel : 15221

*

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221
Basıldığı tarih: 30.4.1950

Kapak resmimiz

Ludwig Erhard

Enflâsyon düşmanı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

CH. P. Genel Başkanı İsmet İnönünün Ege .seyahatiyle iç politikanın yeni bir safhaya gireceğinden şüphe edilemez. Bilhassa 1957 baharından bu yana, Muhalefet Liderinin yurt gezileri daima büyük bir ehemmiyet arzetmiş ve iç politikanın en dikkate değer meselelerini ortaya çıkarmıştır.

AKİS'in bu sayısının son hazırlıkları tamamlanıp baskıya geçildiği şu sıralarda, Muhalefet Lideri trenle Uşaka doğru yol almaktadır. İnönünün bu seyahati, AKİS tarafından lâyık olduğu ehemmiyetle takip edilmektedir. Bir muhabirimiz çok daha önceden Uşaka giderek çalışmağa başlamıştır. Diğer bir muhabirimiz de İnönünün refakatinde, yoldadır. Günün en ehemmiyetli siyasi hâdisesini teşkil eden bu gezi hakkında en etraflı haberleri, her zaman olduğu gibi, gene AKİS verecektir.

*

Ulusun fıkra yazarı Şinasi Nahit Berker, 1 Mayıs Bahar Bayramı günü mahkûmiyetini tamamlıyarak Ankara Hiltondan tahliye edilecektir. Son günlerde romatizma ağrılarıyla, Ankara Hiltonun taş duvarlarının rutubetinin arasını bir türlü bulamıyan ve bu yüzden maddi manasıyla da acı günler geçiren sevimli Şinasi Nahit için bu tahliye, tam bir kurtuluştur, şinasi Nahit Berkerin tahliyesiyle, hapishanedeki gazeteci sayısı 1 eksilecektir, Ama kadrodaki bu noksanlığın kısa zamanda, hem de fazlasıyla doldurulmaması için hiç bir sebep yoktur.

*

Bizim Rüzgârlı sokakta da nihayet, bir Vatan Cephesi ocağı açıldı. Bu orağın hususiyeti, açılış töreninde kurban kesmek, tekbir getirmek yerine bir kokteyl parti verilmesi oldu. Gerek törenin, gerek kokteyl partinin cidden eğlendirici hikâyesini bu sayımızda Vatan Cephesi başlıklı yazımızda bulacaksınız.

Memleketimiz yabancı devlet adamlarının ziyaretleri bakımından oldukça, bereketli günler yaşıyor. Okuyucularımız Soekarno'nun sonradan karalanan altı ok hakkındaki düşüncelerini - zevkle okuyacaklardır. Endonezya Devlet Başkanı Soekarno'nun cidden pek muhterem ziyaretini Yunan Başbakanı Karamanlis ile Dışişleri Bakanı Averof'un memleketimize gelmeleri takip edecektir. Bu sayımızın kapağında resmi olan Almanyanın müstakbel başbakanı Prof. Erhard'ın da memleketimize gelecek yabancı devlet adamları arasında adı geçmiş, fakat bu sırada memleketimizdeki kesif devlet adamı trafiği. Almanyanın Ankaradaki Elçiliğinde Prof. Erhard'ın Türkiyede icap ettiği kadar alâka göremiyeceği endişesini uyandırdığı için Alman mucizesini yaratan adama seyahat projesinde değişiklik tavsiye edilmiştir. Bu tavsiyeye uyan Prof. Erhard Türkiyeyi ziyaretini geri bırakmıştır. Federal Almanyada bugün kendisinden en çok bahsedilen adam olan Prof. Erhard'ı İKTİSADİ VE MALÎ SAHADA başlıklı kısmımızı okuduktan sonra yakından tanımış olacaksınız.

*

Bu sayımızda KADIN sayfamızda anneliğe hazırlanan hanımlarımızı son derece alâkadar eden bir yazı bulacaksınız. Yakında anne olacak üç Parisli manken, tecrübelerine dayanarak, bir kadının isterse gebelik sırasında da şık, zarif, güzel ve cazibeli kalmayı nasıl becerebileceğini Annelik başlıklı yazıda anlatmaktadırlar.

*

Çağımızın en geniş kütlelere hitap eden temaşa sanatı Sinemanın, en mühim hâdiselerinden biri olan Cannes Festivali önümüzdeki günlerde başlıyacaktır. SİNEMA sayfamızda bu yıl Cannes Festivaline katılan filmlerle, bizim bu sanat yarışmasına katılmakta kaçırdığımız bir fırsatın hikâyesini bulacaksınız.

*

AKİS'in yazı müsabakasının neticesini tesbit edecek Büyük Jüri, ilk toplantısını bu haftanın başında idarehanemizde yaparak usul meselelerini ve en uygun çalışma tarzının hangisi olduğunu gözden geçirdi. Büyük Jüri, bu hazırlık toplantısında Osman Okyarın başkanlığında bir komitenin müsabakaya katılan yazıları elemesini, fikir ve ifade bakımından değerli bulduğu yazıları teksir ettirerek jüri üyelerine dağıtmasını ve nihai toplantının jüri üyeleri bu yazıları tetkik ettikten sonra toplayıp neticeyi reyleriyini tesbit etmesini kararlaştırdı. Komite ve Büyük Jüri bütün bu çalışmayı. Mayısın ilk haftasını müteakip tamamlıyacaklar ve Mayıs ortasında da müsabakanın neticeleri AKİS tarafından ilân olunacaktır.

. Saygılarımızla
AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

C. H. P.

Neye telâşlandılar acaba!..

Ankara Garı, bu haftanın ortasında çarşamba günü, öğleden itibaren coplu polislerin ve polis görevlilerin kol gezdiği bir örfi idare mıntıkası halindeydi. Birinci peronda ikişer ikişer volta atan coplu polisleri saymak isteyen gazeteciler, adımlarını ikinci perona atar atmaz bu isteklerinden vazgeçtiler. Asıl polis kesafeti buradaydı ve sayılarını öyle kolayca tespit etmeğe imkân yoktu. Resmî elbiseli vazifelilerden başka kuşkulu bakışlarından meslekleri kolaylıkla tespit edilen meraklı vatandaşların adedi de bir hayli fazlaydı. Bu fevkalâde manzara, bir hâdiseyi ayan beyan ortaya koyuyordu. Öyle ki o anda orada bulunup ta hiçbir şeyden haberi olmayan birine "Kim gelecek acaba" diye sorulsa, adamın düşünmeden yereceği cevap mutlaka şu olacaktı: "Belli ki İsmet Paşa geliyor."

Saat onüç otuza doğru Ankara Garında polis kuvvetlerine muvazi olarak yeni bir kalabalık toplanmağa başladı. Bunlar, kuşkulu değil, neşeli ve ümitli halleri yüzlerinden okunan insanlardı: Daha çok garın giriş kapışında toplanıyorlar, C. H. P. Genel Başkanım oradan itibaren karşılamağa hazırlanıyorlardı. Saat tam ikiye on kala gara gelen İnönü, birinci peronda elini öpmek için sıraya girenlerle birlikte ikinci perona geçince bir alkıştır koptu. İnönü gara gelmeden önce damadı Metin Tokeri hapishanede ziyaret etmişti. Yüzünden son derece neşeli olduğu anlaşılıyordu. Hareketleri çevikti. Yanında Mevhibe İnönü ve Özden Toker olduğu halde ikinci peronun son basamaklarım çıkarken muazzam bir tezahürat başladı. Fakat tezahüratla beraber orada mevzilenmiş kuvvetlerin faaliyeti de başlıyordu. Polisler kalabalığı perona çıkarmamağa, İnönüyü yalnız geçirmeğe çalışıyorlar, halk merdivenlerin alt basamaklarındaki barikatları zorlayarak ve bu barikatların yarılan kısımlarından âdeta fışkırarak ilerliyordu. İnönü bu kargaşalık arasında vagonuna güçlükle yaklaşabildi. Torunu Gülsün Tokeri öpüp eşi ve kızıyla vedalaştıktan sonra basamakları çıktı; kompartımanın penceresine geçti. Bu sırada polislerle halk arasındaki mücadeleyi halk kazanmış ve trene erişmişti. Tezahürat büsbütün şiddetlenmişti. Halk İnönüye kırmızı beyaz karanfillerden müteşekkil buketler veriyordu. Fakat polis kuvvetleri bu arada toparlanmış, yeni bir arbede başlamıştı. Bir öncekinden daha sert hareketlerle faaliyete geçen kuvvetler, bu çalışmalarına cop da katılınca tekrar üstün duruma geçtiler. Halk ikinci peron merdivenlerine doğru sürüklenirken trene binmeğe hazırlanan bazı yolcular da meramlarını anlatamadıkları için treni kaçırmak tehlikesiyle karşılaştılar. Bu arada, yapılan muameleyi protesto maksadıyla polislerden birine hitap etmek isteyen Ankara Milletvekili Ahmet Üstün, cop sallama faaliyetinde en başarılılardan biri olan bu polisin çene yarıştırmada da geri kalmadığını anladı. Münakaşa ilerledi ve zabıt tutmağa ihtiyaç hasıl oldu.

İsmet İnönü
Neşe harekettedir.

Tren saat tam ondörtte hareket ederken itişme devam ediyor, fakat vatandaşların muhalefet liderini üğurlayan elleri, polis barikatının arasından "gene de sallanıyor, sesleri gene de yükseliyordu.

Copların susturamadığı içten gelen tezahürata eliyle mukabele ederken, İnönünün yüzünde gar binasına girerken görülen neşe ve minnettarlık ifadeleri ayan beyan okunuyordu. 75 yaşındaki politikacı, seyahat lâfı çıktığından beri hayatından pek memnundu Yola çıkacağı günün gelmesini sabırsızlıkla bekliyordu. Hattâ kompartımanına geçtikten sonra ilk lâfı "Hadi artık hareket etsek ya!" olmuş, bu sabırsızlık ifadesi, etrafındaki milletvekillerinin fevkini büsbütün arttırmıştı. Paşayla beraber giden milletvekilleri zaten seyahat hazırlıkları başladığından beri İnönünün bir delikanlı haline geldiğini görüyorlar ve Genel Başkanlarım o vakte kadar Karagöz gazetesinin durumu gibi teferruata müteallik meselelerle uğraştırmanın pişmanlığım duyuyorlardı. İnönü memleket çapındaki meselelerin adamıydı. Onlarla meşgul olmalı, milletin kendisinden beklediği vazifeyle başbaşa bırakılmalıydı. Nitekim işte bir Ege seyahati, memleketin Edirneden Karsa kadar çalkalanmasına, gözlerin Uşak, Manisa, İzmir istikametine çevrilmesine kâfi gelmişti.

Buna tabiî. D. P. idarecilerinin korku ve telâşı, korku ve telâşın doğurduğu üstüste gaflar da yeni alâka unsurları katmış, İnönünün milli bir hâdise olan gezisi müstesna bir hüviyet kazanmıştı. İnönünün dokunulmazlığının kaldırılmasına teşebbüs edilmesi gibi, aslında bir formaliteden ibaret olmakla beraber az rastlanır bir politik hatanın akisleri yayılmakta devam ederken, bu defa gezi yolundaki mıntıkavi tedbirlere dair haberler, gazete sütunlarını doldurmağa başlamıştı. İzmirde, tarihî çınarın yakılması, C. H. P. teşkilâtının Göl Gazinosundaki balosunun menedilmesi. mukabil D. P. toplantısı hazırlanması. C. H. P. Kongre salonu bulamasın diye sinema sahiplerinin tehdit olunması; Manisada; C. H: P. toplantılarının sabote edilmesi teşebbüsü. Muzaffer Kurbanoğlunun hazırlıkları, vatandaşlara karşılamaya gitmemeleri için yapılan telkinler; Uşakta zoraki "yol tamiratı" ile halkın toplanmasının önlenmeye çalışılması, C. H. P. lileri götüren kamyonlara ceza kesilmesi, sokaklardaki jandarma gösterileri, hep, D. P. sevki idaresinin gaflar zincirine yeni halkalar katıyordu. Bu haberler karşısında en çok neşelenen gene İsmet İnönüydü. D. P. nin her tedbirini öğrendikçe meşhur kahkahalarından birini atıyor -öksürüğü de geçtiği için bu kahkahalar pek tiz çıkıyordu, yanındakilere sık sık "Bu seyahat de pek eğlenceli olacağa benzer" diyordu. Hele İzmirdeki Balonun asayişi bozabileceği mülâhazasıyla menedildiğini öğrenince "Allah Allah" diye hayret etmişti, "Baloların asayişi bozduğu acaba nerede görülmüş, ben hiç işitmemiştim." Gene neşeli ve hayret etmiş gibi partili arkadaşların?, soruyordu:

"Niye telâşlandılar acaba? Seben ne? Baksanıza uğrayacağım yerlere bakanlar . daha evvel gidip hazırlık yapıyorlar."

Millete yalan söylenemez

İnönü bu haftanın başında Ankarada işittiği bu haberleri böyle neşe içinde takip ederken; Uşak, Manisa, İzmir ve civarındaki vatandaşlar büyük bir karşılama hazırlığı içindeydiler. Bu hazırlık bazı zevatın gelişlerinde yapıldığı gibi ısmarlama cinsinden değildi. Ne bir devlet imkânına, ne bir para kuvvetine dayanıyordu. Bu, yürekten gelen, heyecana ve inanma -kuvvetine dayanan bir hazırlıktı. Millet İnönüye inanıyor, güveniyor bütün ümidini bağlıyordu. Uşak, Manisa . ve İzmir şehirlerinde oteller daha İki gün ön-

ceden dolmuştu. Civar kazalardan, köylerden şehre insan akıyordu. Buna ne jandarma gösterileri, ne trafiği kapatma tertipleri ne tehditler, hiçbir şey mâni olamıyordu. Tertipler yüzünden vasıta bulamayanlar, ya hayvanlarla, yahut yayan yollara dökülüyorlar, bütün umutlarını bağladıkları ak saçlı adamı görmeğe hazırlanıyorlardı.

İnönü bu teveccühe lâyık olmasını bilecekti. Konuşmalarında memleketin bütün büyük dâvalarına temas etmesi bekleniyordu. Umulduğuna göre iktisadî meseleler üzerinde duracak, önümüzdeki yılların zorluklarını, bu arada milyarı aşan ağır borç yükünün ve ihracatın gerilemesinin iktisadî bünyemiz üzerindeki vahini tesirlerini, bütün açıklığıyla, hâkimiyeti elinde tutan millete anlatacaktı. Tasarrufa âzami derecede riayet etmekten başka çıkar yol yoktu. Şimdiki idareciler, hakikatleri gizlemeye çalışmaktan ve israftan başka bir şey bilmiyorlardı. Bilemezlerdi de. Ancak hakikatleri halka olduğu gibi söyliyen ve onunla elele veren C. H. P. en zor meseleleri halledecekti. C. H. P. mütehassısları şimdiden halkın tasvibine sunulacak olan bir iktisadi kalkınma plânının -milletçe kurtuluş plânı da diyebilirsiniz, esaslarını hazırlıyorlardı. C. H. P. milletin derdine derman olacaktı. Tabii ki ilk söz milletindi. İnönü, önümüzdeki seçimleri hatırlatarak, milleti israfa "dur" demeye çağıracaktı. Millî kahraman en ümitsiz kalblere, limit ve itimat götürüyordu.

Gaf üstüne gaf

İnönünün seyahati lâfı çıktığından beri tarifsiz bir telâşa kapılan iktidar erkânının gaflarını seri halinde takip etmek -bu gafların sayısı ve nevi pek fazla olduğu için. pek güç oldu. Dokunulmazlığı kaldırma teşebbüsü bunlardan galiba birincisiydi. Bunu İzmirdeki balonun menedilmesi takip etti. C. H. P. teşkilâtınca Göl Gazinosunda tertiplenen balonun asayişi bozacağı ileri sürülüyordu. İzmir İl Başkanı Lebit Yurdoğlunun İçişleri Bakanından bir balonun nasıl olup da asayişi bozabileceğini soran telgrafına cevap verilmedi. C. H. P. Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Satırın da görüşme talebinden "bakan Beyfendinin yanından ayrılamadığı" için bir netice çıkmadı. Bunun üzerine İzmir İl İdaıe Kurulu, meşhur Vali Kemal Hadımlı tarafından alınan men kararını -İçişleri Bakanından cevap alıncaya kadar- tanımadığını bildirdi. Ve baloyu başka güne tehir etmekle yetindi. Balo yerine de İnönünün şerefine bir ziyafet tertiplendi. Balonun menedilmesinin D. P. aleyhine yarattığı kötü intibalar dallanıp budaklanarak devam ederken, bu defa C. H. P. lilerin salonsuz kalmasını temin yolunda çalışmalar başladı. İnönünün konuşacağı Karşıyaka Kongresi Atlas sinemasında yapılacaktı. Çarşamba akşamı Karşıyaka Belediyesi memurları, sinemaya geldiler ve kapatma emrini tebliğ ettiler. Gösterilen bahane sinemanın fenni elektrik tesisatının natamam bulunmasıydı. Halbuki aynı sinema bundan kısa bir müddet evvel kapısının darlığı dolayısıyla kapatılmış, sonradan bina sahibinin bütün eksikleri tamamlaması üzerine, sıkı bir muayeneden geçirilerek yeniden açılmıştı. Hem de tantanalı bir D. P. Kongresiyle.. Şimdi her nasılsa ortaya bir elektrik işi çıkıyor, ve bütün suçu C. H. P. ye salon kiralamaktan ibaret olan zavallı sinema sahibi yeni bir cezanın yükü altına giriyordu.

Belediyenin bu icraatı, C. H. P. Teşkilâtında fazla bir telâş uyandırmadı. Müdebbir teşkilât, Ses sinemasının salonunu da' yedek olarak kiralamıştı. Fakat bu defa tehditler Ses sineması sahibine tevcih edilince İl Başkanı Yurdoğlu, bir beyanat yapmak lüzumunu hissetti. Bu beyanatında girişilen tertipleri anlattıktan sonra kesin olarak şöyle diyordu:

"İyi bilsinler ki bütün bu tertiplere rağmen İnönü kurtardığı şehre gelecek ve konuşacaktır."

C. H. P. ye toplantı yapacak sinema bırakmamak için çeşitli tertiplere girişen D. P. idarecileri aynı gün şehrin en lüks sineması olan Büyük sinemayı bütün teşkilâtıyla tutmuşlar alelacele toplantı hazırlığına başlamışlardı. Faruk Tuncanın bildirdiğine göre bu toplantının gayesi, İnönüye "lâyık olduğu cevabı aynı günde vermekti." Fakat Tunca, İnönünün konuşacağı bir kongre yanında -ne kadar tertibat alınırsa alınsın- bir D. P. toplantısının fazla meraklı toplamayacağını hesaplamış olacak ki, ihtiyatî tedbir olarak şöyle söylemek ihtiyacını duyuyordu:

"Biz aslında İnönüye cevap vermeyi fazla da mühimsemiyoruz. Bu kadar ehemmiyetsiz bir iş için bu hasat zamanında mahsulüyle uğraşan vatandaşı rahatsız etmeğe niyetimiz yok. Toplantımız sadece şehirdeki partili arkadaşlarımızın iştirakiyle yapılacaktır."

Ama vatandaşı rahatsız edenler acaba kimlerdi? İnönünün seyahati arifesinde Kurbanoğlunun acele seçim çevresine gitmesi ve parti merkezinde gizli toplantılar yapmasının mânası neydi? Uşakta D. P. ninelinde bulunan belediyenin hoparlörü geceli gündüzlü "İnönüyü karşılamayın" diyerek vatandaşı huzura mi kavuşturuyordu? Niçin civar köy ve kazalardan gelenlerin yollarını kesmek için trafik cezalarına başvuruluyordu? Bu kamyonların kontak,anahtarları nasıl oluyor da kayıplara karışıyordu ? Uşaktaki anayolun son dakikadaki zoraki bir tamirat yüzünden kapanmasına ne buyurulurdu? Uşakta, Afyon, Kütahya ye Denizliden polis ve jandarma celbi huzur mu getiriyordu?

C. H. P. nin vatandaşı rahatsız etmek için elinde hiçbir imkân yoktu. Ancak "rahatsızlığı" zevk sayanlar İnönüyü işitmeye geleceklerdi. Birçok İzmirli şimdiden , Millî Kahramanı, 37 sene evvel Atatürkle beraber dinlendikleri Balkahvedeki meşhur çınarın altında karşılamaya hazırlanıyordu. Bazı İzmirliler, Manisaya kadar gitmek kararındaydılar. Manisalılar da onu bekliyorlardı. Uşakta, genç delikanlılar gibi millî mücadele yıllarını yaşıyan yermişlik ihtiyarlar yollara dökülmüşlerdi.

Aslında İzmirden Uşaka kadar

İnönünün uğurlanışı
Milletin ümidi.

uzanan bütün bu tertipler, bu telâş ve korku alâmetleri lüzumsuzdu. Bunların D. P. ye zarardan başka hiçbir şey getirmeyeceğini anlamak için kahin olmağa lüzum yoktu. Fakât anlaşılıyordu ki. şu sırada D. P. artık bu apaçık hakikati bile göredek durumda değildir. Belki 1953 teki Balıkesir, hâdiseleri hatırlanmakta ve bu hâdiselerin tekerrür edeceği tahayyül olunmaktadır. Ama, artık sene 1953 değil, 1959 dur...

Demokrasi

Çifte muhripler döndü

Bu haftanın başında Pazartesi günü, misafir Endonezya Cumhurbaşkanı şerefine yapılan donanma gösterisinde Giresun ve Geliboluyu gören İstanbullular "Aaa, cifte muhripler dönmüş" dediler. Hakikaten çifte muhripler zevkli bir yolculuktan sonra Pazar akşamı İstanbula gelmişlerdi. Deniz, -alışık olmıyanler için değilse bile» denizci ölçüsüyle sütlimandı. Misafirler gidince gemi subay ve astsubayları, yataklarına kavuşmuşlardı. Daha mühimi, gemi mürettebatı, bol viskiden tutun da Brigitte Bardot'nun sansürsüz "Ve Allah Kadını Yarattı" filmine kadar büyük bir ganimete konmuş -lardı. Kendilerini "Endelus'un hazineleri içindeki Tank" gibi hissediyorlardı. Herşey fevkalâdeydi. Ne iyi olmuştu da Majorca Adasında Menderes "bu çölde duramayız" demişti. Ne iyi olmuştu da Başbakan Roma Büyükelçisiyle bizzat telefonda konuşarak "ille bir İngiliz tayyaresi, istediklerinin iki misli parayı vereceğim" lâflarını söylemişti. Mürettebat doğrusu Menderese duacıydı. Ama vatan sathından, ayni sevinci paylaşan, hiç kimseye rastlanmıyordu.

Yaşasın devletlular!

Hakikaten geçen hafta ve bu hafta vatan sathında en çok konuşulan mesele.. çifte muhripli, hususi uçaklı, 28 milletvekilli, 90 bavullu ve niçin yapıldığı hâlâ bilinmeyen İspanya Seyahatiydi. Trakyada köy köy kasaba kasaba yapılan bir geziden dönen Turhan Feyzioğlu, buğday ve pancar fiyatlarından evvel bu suale muhatap olmuştu. Halk "bu israf niye" diyordu. Ankara, Gaziantep ve Mersinin teşkil ettiği üçgeni tarıyan Suphi Baykam. her gittiği köyde "İspanya seyahati kaça maloldu sualini Munisti. 28 milletvekilinin seyahatte ne işi Vardı? Bu milletvekillerinin 90 bavulla döndükleri doğru muydu? Milletvekilleri gümrük aramasından muaf mıydı? "Ve Allah Kadını yarattı" filminin hem de sansürsüz kopyasının - oynatıldığı muhripten sonra bir de İngiltereden hususî uçak getirtmek ne demekti? Sanki Kerbelâya mı düşmüşlerdi? Aceleleri varsa bir yolcu uçağıyla dönemezler miydi? Muhalefetteyken ağızlarından düşürmedikleri, Savorana ve beyaz tren hikâyelerim ne de çabuk unutmuşlardı?

İster C. H. P. , ister D. P. li olsun vatandaş -ki mes'ut azınlık ailesine mensup değildir- bu israfı hazmedememektedir. D. P. nin 1946-1950 yılları arasındaki şahane gayretleri sayesinde, . çifte muhriplerin hususi uçakların, 90 bavul dolusu eşyanın ceremesinin kendi cebinden çıktığım vatandaş, şükürler olsun, öğrenmiştir. Kendi parasının bahar gezilerinde bol keseden harcanmasına vatandaş razı değildir. Sokaklarda, kahvelerde milletvekillerine sorulan sualler çok yukarılardan işitilmeyen bu sessiz protestonun ifadesidir.

Neylersiniz ki Zaferin dehşetengiz başmuharririne göre bütün bunlar bir "eski sakız"dan ibarettir. Doğrudur, sakız hakikaten eskidir ve D.P. liler -bu sakızı çok çiğnemişlerdir. Ama artık sakız çiğnemeye tenezzül buyurulmamakta, dehşetengiz muharrir gibi "Konsoloshane kavasları bile devletin itibarına göre giyinir" demektedirler. Biraz daha israfla, eksik olmasınlar, bu itibarı nâmütenahiye çıkaracaklardır.

Ve artık sakızdan gına getiren başmuharrire göre, "bütün bunların çok daha öncesine gelen bir nokta vardır: Milletlerin mizacı!

Türkün devleti, Türkün daima şerefi olmuştur."

Mizaçlarınızla çok yaşayın devletlular!

Meclis ne kadar çalıştı ?

Onbirinci dönemde, B. M. M. gayet seyrek toplanmaktadır. Dönem başından -1 kasım 1957- 1 Nisan 1959'a kadar geçen 516 gün zarfında Meclis 154 gün toplanmıştır. Geriye kalan 362 gün Meclis toplantı yapmamıştır. Toplantı yapılan günlerin çoğunda da ya gündemi olmadığından ancak 2-3 dakika süren kısa celseler aktedilmiş, ya da ekseriyet kalmadığı görülerek toplantılar tehir olunmuştur.

En mühim mevzuların görüşüldüğü günlerde bile mevcudun yarısına yakın milletvekillerinin nâmevcut olduğu görülmüştür. Bütün bu sebeplerle birçok kanunun müzakereleri tamamlanamamakta ve tasarı -lar kanunlaşamamaktadır. Nitekim Onbirinci dönemde, hiç bir mühim kanun çıkarılmamıştır.

B. M. M.

Hafıza i beşer unutmaz

Geçen haftanın sonuna doğru Cuma günü, B. M. M. nin tarihi toplantı salonunda mikrofona hâkim gür bir ses, 200 küsur milletvekilinin ve bilhassa Riyaset Divanının hafızalarım tazelemeye çalışıyordu. Gür sesin sahibi Sırrı Atalaydı ve Meclis tahkikatı talepleri ile gensoru önergelerinin ne alemde olduğunu soruyordu. En yaşlısı 1,5 yıllık, en tazesi de bir aylık olan bir sürü tahkikat önergesi, sebep bile göstermeksizin bekletiliyordu. Hele Atalayın tam arkasında, yüksek kürsüde oturan sempatik başkan Goloğlu, 16 Şubatta Riyaset Divanı adına yaptığı vaadi ne çabuk unutmuştu! Önergelerin Bütçe müzakereleri biter bitmez gün. deme alınacağını Goloğlu söylememiş miydi? Bu vaadden sonra 67 gün geçmiş, Riyaset Divanından hâlâ bir ses çıkmamıştı. Kürsüdeki hatiplerle karşılıklı konuşmaya bayılan Başkan Goloğlu. Atalaya ancak "Kararın tatbik mevkiine konulması lüzumunu Riyaset Divanına arzedeceğim efendim" diyebiliyordu.

Başkanlık Divanı bu unutkanlığından dolayı belki mazur görülebilirdi. Tahmini güç olmıyan sebepler, onu acele etmemeye sevkedebilirdi. Ama hakkında en taze bir tahkikat talebi bulunan Samet Ağaoğlunun susmasını anlamaya imkân yoktu. O Ağaoğlu ki, hakkında bir tahkikat önergesi verildiği haberine dayanamamış. Savcılığın müsamahasıylı doğru habere tekzipler, göndermiş ve "Hakkımda verilen takririn isnad olduğu B. M. M. de anlaşılacaktır." demişti. Davalaciromin şiddetli tasmimiyle bu sözleri zorla gazetelere bastıran bir politikacının, geçen zamanın aleyhinde çalıştığım bilmemesi mümkün değildi. Her geçen gün sâdece zihinleri bulandırmaya yarıyacaktı. Riyaset Divanı acele etmese bile, Ağaoğlunun acele etmesi lâzımdı, "meseleyi derhal Meclise getirin" demesi lâzımdı. "Beni bu şüpheden bir an evvel kurtarın" diye kapı kapı dolaşması lâzımdı. Cuma günü Meclis kürsüsünden "tahkikat talepleri gündeme alınsın" sözlerinin, Sırrı Atalay tarafından değil, bizzat Samet Ağaoğlu tarafından söylenmiş olması lâzımdı.

Ölçü

Hapishane arkadaşlarından birinin tahliye haberi, Hiltondaki gazetecileri pek sevindirdi. Akis'in odacılığını yapan mevkuf,- ne de olsa matbuat emektarlarından sayılırdı.

Suçu da zaten, sadece hırsızlıktan. Akis idarehanesini soymaktan ibaretti...

Devri Sabık Yaratmıyacağız !

Telâş ediyorlar, korkuyorlar ve nihayet korkuyla binanın çatlıyan duvarlarını çimentolamak istiyorlar. Neden telâşlanırlar? Nedir korkuları? Hangi umacıyla kimi korkuturlar? Dehşetengiz Zafer "İhtilal ha!" diye neden dehşet saçmaya çalışır?

Meğer ne olmuş biliyor musunuz? Kemal Satır Borsada "Devri sabık yaratacağız" demiş. Vay efendim vay! Sen nasıl böyle lâf edebilirsin? Bu ne cür'ettir, falan filân... Peki ya ne söyliyecekti Kemal Satır? Hırsızlar affolunacak, vazifesini suiistimal eyliyenler baştacı edilecek mi buyuracaklardı? Ne âlâ memleket bu, hırsızlar "giden ağam gelen paşam" diyecekler, merhametsiz partizan bendeler yeni gelenlere temelimi çakacaklar! Gel keyfim gel...

Bu memlekette bunun için mi mücadele ediliyor? Bu memlekette daha iyi, daha güzel, daha dürüst bir Türkiyenin hasretini çekenler bunun için mi C. H. P. ye dört elle sarılıyorlar? Bunun için mi halâ ümit ediyorlar?

Devri Sabık? Elbette devri sabık yaratılacaktır. Elbette hesap sorulacaktır. Kemal Satır zaten yeni bir şey söylemiyor ki!.. C. H.P. yıllardır ve binlerce ağızdan ayni şeyi tekrarlamaktadır: Eski devrin dosyaları açılacaktır. Ama bunda dürüst insanların korkması için en Ufak bir sebep yoktur. Sadece hırsızlık yapanlar, hırsızlıklara bilerek göz yumanlar ve vazifelerini suiistimal edenler korksunlar. Bunlar karşılarında hakimleri bulacaklardı. Ama icradan emir almayan hür ve teminatlı hâkimleri... "Hırsızla hırsız olmıyanı onlar ayırt edeceklerdir. Vazifelerini kötüye kullananları onlar tâyin edeceklerdir. Ölçü budur. "Vay sen D.P. lisin yok bilmem sen şeytanla işbirliği yaptın, senin göğsünde ehlisalip var" diye hasımlarından hesap sormayı aklından **geçirecek** adam C. H. P. saflarında mevcut değildir. C. H. P. "Siyasî akide suçu" diye bir suç tanımamaktadır. Suçu tâyin edecek olan zaten hür ve teminatlı hakimlerdir.

O halde telâşları niye, feryatları niye, korkuları niye? Milletin ümidi hâline gelen bir siyasi teşekkülden, acaba aklıevvel demokratlar "Biz devri sabık yaratmıyacağız", yani yapılmış ve yapılacak her türlü yolsuzluğu şimdiden himayemiz altına alıyoruz" demesini mi beklemektedirler ?

Öyleyse, aşkolsun!..

Samet Ağaoğlu
Kurtan imalıdır.

Hükümet

Tarlalar arasında

Geçen hafta Pazar günü öğleden sonra, düz saçları itinayla taranmış, ayakkabıları biraz eskice, fakat pırıl pırıl, siyah pardesülü bir adam Ankarada Söğütözü mevkiinde tarlalar arasında hızlı adımlarla yürüyordu. Biraz gerisinde, soluk benizli, biraz daha uzunca boylu bir adam Ankarada Söğütözü mevkiinuydurmaya çalışıyordu. Gerideki adam, telâşlı, fakat mazlumane bir edayla bir şeyler izahına çalışıyordu. Kendini müdafaa eder gibi bir hâli vardı. Öndeki siyah pardesülü orta boylu zat anlatılanları dinlemiyordu. Başını aksi istikamete çevirmişti. Sinirliydi. Bir adım gerisindeki adam ellerinin de yardımıyla hitabetini arttırdıkça o da adımlarını sıklaştırıyoıdu. Biri kısa, diğeri uzun boylu iki siluetin tarlalar arasındaki gezintisi 45 dakika sürdü.

Asfaltta ağır ağır ilerliyen, 00002 numaralı Cadillâc'ı görenler, iki silueti teşhis etmekte gecikmediler; Başbakan Menderes ve İçişleri Bakanı Gedik, Söğütözünde Pazar gezintisi yapıyorlardı.

Başbakan nihayet Ankaradaydı, protokol işleri de bitmişti, artık yeni Meclis binasındaki 5 telefon hatlı dairesinde veya Şefik Fenmenin hâlâ Hususi Kalem Müdürlüğünü yaptığı, eski binada hükümet, çalışmalarına başlıyabilirdi.

Tabii ki akla ilk olarak, kabinedeki boş koltuklar geliyordu. Boş koltukların doldurulması için ortada artık hiç bir maddi engel kalmamıştı.,. Beyfendinin İsviçre seyahatına müsaade etmediği Bahadır Dülger gibi bakan adayları artık iyiden iyiye sabırsızlanıyordu. Bahadır Dülger, muhtemelen dananın kuyruğunun artık kopacağını düşünerek, idaresini tam selâhiyetle elinde bulundurduğu Zafere bile uğramaz olmuştu. Ama Pazar günü İstanbulda bir Vatan Cephesi Ocağının açılışında, yakışıksız kelimelerle İnönüye çatarak -tıpkı Himmet Ölçmen gibi- bakanlık şansını kaybetti. Bunun belki farkında değildi. Yakışıksız sözüyle herhalde, Meclisten çıkarken İnönüye yapılan çılgın tezahürata sinirlenenlerin hislerine tercüman olmak istemişti. Ama bu tarz yakışıksız gayretkeşlikler hiç kimsenin hoşuna gitmiyordu. Anlaşılan Balladır Dülger bir kaç yıl evvel Meclisteki tecrübesinden bir ders almıştı. O zamanın D. P. bütçe sözcüsü Bahadır Dülger, İnönüden "Bay İnönü" diye bahsetmeye dikkat etmişti, ama bir ara yanılıp 'İsmet Paşa" deyince kahkalar yükselmişti. Netice "Bay Dülger" için hiç iyi olmamıştı. "Kuluçka tavuk" tâbirinin mucidi, yaptığı gafın fiyatını herhalde bakanlıktan mahrum kalarak ödiyecekti. Hâlen, en ciddi bakan adayları, başta Atıf Benderlioğlu ve Sıtkı Yırcalı olmak üzere, -eski İzmir Belediye Başkam Rauf Onursal ve Şem'i Ergin ve Zeyyat Mandalinci idi. Ama mavi boncuğun kendisinde bulunduğunu sananların sayısı 15 i aşıyordu.

Başbakan, mart boncuk dağıtmakta biraz lüzumundan fazla cömert davranmıştı. İşte bu yüzden şimdi boş koltukları doldurmakta tereddüt ediyordu. Kabineyi tamamlarsa, "gayri kabili rücu vaatler" aldıklarını düşünenler derin bir hayal kırıklığına uğrıyacaklardı. Müessif uçak kazasından beri kimseyi kırmak istemjyen başbakan, işte bunun için, işi sallamayı tercih ediyordu.

Velhasıl Beşinci Menderes kabinesindeki beş boş koltuğun hikâyesi, eğer âni bir celâdet gösterilmezse, daha uzun müddet süreceğe benzemektedir. Esasen dert de bitmiyordu ki... Iraktan ilticalar işi çıkmıştı. Kral Hüseyin Washington ve Londradan taze haberle birkaç saat için İstanbula geliyordu. Hele hele İnönünün şu Ege seyahati vardı... Bu sebeple Menderes, sayılı Ankara günlerini eski başbakanlık binasında, Namık Gedik ve Ethem Menderes ile birlikte geçirdi. Kabinedeki boş koltukları düşünmeye, istese bile, vakit bulamadı.

Protokol

Karadenizin öbür kıyısında

Endonezyanın sempatik gülüşü hafızalarda yer eden Cumhurbaşkanı, şahane olmasına çalışılan resimi bir ziyaretten sonra, bu haftanın ortasında Çarşamba günü sabah saat 10 da hususî uçağıyla Yeşilköy - den havalandı. İstikamet Varşovaydı. Hür dünyanın hudut kalesi Türkiyeden ayrılan Soekarno, Demirperde gerisinde uzun müddet dolaşacaktı. Polonyadan, Romanyaya gidecek, oradan da Rusyaya geçerek Kara denizin öbür kıyısındaki bir sayfiye şehrinde 15 gün dinlenecek, bu arada Krutçefle uzun uzun görüşecekti.

Uğurlama merasimi mutad üzere şahane oldu. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Dışişleri Bakanı Zorlu, Aygün, Yetkiner, milletvekilleri ve protokola dahil zevat Yeşilköydeydiler. Soekarno askerî merasimden, merhabalardan sonra beyaz dişlerini gösteren meşhur gülüşü dudaklarında, kendini geçirenlere son bir defa baktı ve hususi uçağına. girdi. Tam 119 saat 20 dakika süren resmi ziyaret bu suretle sona ermiş oldu.

Çin işi, Japon işi

Endonezyanın eli asâlı Devlet Başkam, Türk toprağına, Cuma günü saat 10 u 40 geçe indi. O gün Ankara, misafirini karşılamağa, erken saatlerden itibaren hazır hale sokulmuştu. Çankayadan Esenboğaya kadar ana yol, saat 9 da trafiğe kapatılmış, tatil olmasına rağmen mekteplerinde toplatılan ilkokul, ortaokul ve lise. talebeleri geçiş istikametinde sıraya dizdirilmişti.

Talebelerle beraber bayramlık elbiseleri içinde mavi melekler. İktisadi Devlet teşekkülleri mensupları, İşçiler, âmirleri tarafından Atatürk Bulvarının geri kalan kısımlarına sevkedilmişler, o günkü yevmiyelerini orada kazanıyorlardı.

Trafiğe kapanan yol. önceden haberdar edilmiyen şoförleri hayli müşkül duruma soktu. Aynı istikametteki tali yolların hali de malûm olduğu irin. tıkanmaların, münakaşaların, kavgaların ardı arkası kesilmedi. Hele bir ara, bu tören tedbirlerinin. Numune "hastahanesine gitme imkanını tamamen ortadan kaldırdığını hayretler içinde görüp Otomobildeki hastasını ne yapacağını bilmeyen bir vatandaş, yol kavşağındaki polisle nerdeyse, gırtlak gırtlağa gelecekti. Allahtan kısa bir müddet sonra durumun nezaketi anlaşıldı da, Nümune Hastahanesine bir geçiş yolu temin edildi.

Şehirde bu kaynaşmalar ve hazırlıklar devam ederken, protokol a dahil zevat da, Esenboğa Hava Alanında toplanmaya başlıyordu. Sabahın erken saatlerinde vazifeli Dışişleri Bakanlığı erkânından sonra, saat 9.30 ile 10 arasında bakanlar sıralanmaya başladılar. Bunlar o sabah yataklı trenle Ankaraya gelen Başbakanlarını karşılamışlar, -Cumhurbaşkanı İspanyadan dönen başbakanı karşılamaya gelmedi- oradan meydana hareket etmişlerdi.

10 a 5 kala Bayar ve Menderes de geldi ve karşılayıcı kadrosu tamam oldu. Fakat uçağın varış saati yanlış hesaplandığı için, meydanda biraz erken toplanılmıştı. Beş on dakika öncesine kadar Soerkarnonun uçağının meydana saat tam 10 da ineceği biliniyordu. Sonradan kurulan telsiz irtibatı, 40 dakikalık bir hesap yanlışlığı olduğunu ortaya çıkardı. Ama, o vakte kadar iş işten geçmiş, devlet ve hükümet adamlarımızın 40 ar dakikası heba edilmişti. Bu heba olan 40 dakika gruplar halinde sohbet edilerek geçirildi ve 10.30 a doğru herkes, pistin ortasındaki yerini aldı. Bu esnada kendine has motor gürültüsüyle, beklenen PAA uçağı pistin üzerinde inişe geçmiş bulunuyordu. Fakat tam iniş sırasında karşılayıcılar için yeni bir talihsizlik çıktı. Yağmur yağıyordu. Hem de öyle inceden inceye değil, sağnak halinde yağıyordu. Bu, protokol dizilerini lâhzada karmakarışık etmeğe kâfi geldi. Şapkaları ellerinde, siyah veya lâcivert paltolar giymiş bakanlar -bilhassa Lûtfi Kırdar ile Nedim Ökmen- geriye çekilmek istiyorlar, fakat protokolün kasırgalar karşısında bile değişmiyeceğini isnata çalışırcasına, heykel gibi dikilen Hariciyecilere çarpıyorlardı. Yalnız diğerleri gibi koyu renk pardesü ile değil, sadece, çivit mavisi mevsimlik elbisesiyle gelmiş olan Hasan Polatkan yağmura aldırmadı. Yerinde kımıldamadan durdu.

Soekarno
Atatürkün izinde

Uçak bu sırada inişini tamamlamış, kapısı - Cumhurbaşkanının bulunduğu yere isabet edecek şekilde durmuştu. İlk olarak içeriye Endonezya elçiliği erkânı girdi. Aşağıdakiler beklediler. Bir dakika, iki dakika, beş dakika geçti. Kapıda görünen olmadı. Bu sırada protokolü düzenliyenler arasında bir kaynaşma oldu. Anlaşılan, Soekarno, kendisi şerefine atılacak topları bekliyordu. Hemen bir general el işareti yaptı. Bir takım konuşmalar oldu ve Esenboğa Meydanı bir top sesiyle inledi. Top atılhr atılmaz da, başında siyah kalpağı, gri paltosu ve elinden hiç eksik etmediği asâsı ile Endonezya Cumhurbaşkanı kapıda görüldü. Merdivenlerden yavaş yavaş indi. Önce Bayarla, sonra Menderes ve ötekilerle resmi bir şekilde el sıkıştı. Bu sırada foto muhabirleri karşılaşmayı tesbite uğraşıyorlardı. Bu faaliyetin karışıklık ve gürültü yarattığını Bayarın bakışıyla anlayan ilgililer, derhal tedbir âldılar. Muhabirlerin çalışma sahasını daralttılar. Abdullah Aker, bir muhabiri gayretli bir polisin elinden zor kurtardı.

Mutad merasimden sonra Şeref Salonuna gelindi. . Şeref salonunda kısa bir tevakkufu müteakip Soekarno ve Bayar Cumhurbaşkanlığının üstü kapalı Cadillac'ına bindiler. O sırada hava yağışlıydı, ve yağmurun dinmesi ihtimaline karşı hazırlanan açık Cadillac da arkadan geliyordu. Kafilenin daha sonraki arabası Başbakanın Cadillac'ıydı. Fakat aksi tesadüf, araba meydandan çıkış sırasında arızalandı, kısa bir tevakkuftan sonra derhal yeni bir. araba bulundu ve» Başbakan protokoldeki yerini tekrar aldı. Öteki arabalarla birlikte uzun bir şerit manzarası arzeden karşılama kafilesi, Aydınlıkevlere kadar süratle geldi. Burada görülmeye başlıyan davullu zurnalı karşılayıcılara yaklaşılınca hız kesildi. Ziraat Fakültesinin önünde de yağmurun hafiften çiselemesine rağmen, Soekarno ve Bayar araba değiştirdiler; üstü kapalı Cadillac'tan inip, arkadan gelen üstü açık Cadillac'a bindiler.

Dışkapıda Mehter Takıma, Mehter Takımı etrafında toplanan halk, daha sonra saçlarından yere yağmur damlaları dökülen talebeler misafir Devlet Başkanına sevgi tezahüratı yaptılar. Soekarno onlara bembeyaz dişleriyle gülümseyerek ve elini sallıyarak mukabele etti. Arka arabadaki Menderes ise, tezahüratı karşılamakta daha da cömert davranıyor, hem sağındaki, hem de solundaki pencereden aynı anda el sallıyarak, karşılayıcıları iltifata garkeyliyordu.

Ulus Meydanından sonra taklar başladı. Ziraat Bankası önündeki altı kuleli takı Soekarno ile maiyeti erkânı hayli enteresan buldular. Bu sırada maiyetten, arka otomobillerde bulunan bir Endonezyalı, yanındaki Türk Hariciyecisine, "Hakikaten çok güzel şeyler. Sizin millî mimarinizin şekilleri, değil mi?" diyordu. Hariciyeci, bunları Endonez-

ya mimarisinin örnekleri olarak biliyordu ama, bozuntuya vermedi; lâfı deriştirdi.

İlhamını Hollywood'dan alan Çin işi Japon işi taklar gerçekten itina ilâ hazırlanmıştı. Sadece bir tanesinin yalnız kumaşlarına 18 bin lira ödenmiş, kerestesi, ışık tertibatı ve işçiliği için de hiçbir masraftan kaçınılmamıştı. Masrafın doğrudan doğruya devlet kesesinden çıkıp Bütçe fasıllarında, anlayışsız muhalefetin mesele çıkarmasına vesile olacak aktarmalara lüzum göstermemesi için de masraf taksimatı yapılmıştı. Meselâ Ziraat Bankası önündeki takın masrafı bu bankaya bırakılmış: Dil . Tarih Fakültesi köprüsündeki. Devlet Demiryollarının üzerinde kalmış; Kızılaydaki de Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumunun hissesine düşmüştü.

Misafirler takların altından seçerek ve iki yanda sıralanan talebelerin ve halkın sevgi tezahüratına mukabele ederek Çankayaya kadar çıktılar. Soekarno burada Hariciye köşkünde bir müddet istirahate çekildi.

Özcan Tekgül kederli..

Ziyaret programıyla uğraşanlar, programın karşılamadan sonraki kısımlarını da mümtaz misafirin şanına yaraşır şekilde doldurmaya çalıştılar. O gece Çankaya köşkünde bir ziyafet verilecekti. Ziyafetin her bakımdan zengin olması için ayrıca bir program tertip edilmişti. Üç gün önce ilgililer vasıtasıyla gözde dansözlerimizden medarı iftiharımız Özcan Tekgül ile temasa geçilmiş. Cuma gecesi için hazırlanması bildirilmişti. Özcan Tekgüle, ses sanatkârlarımızdan Meral Polat ile Gar Gazinosundan altı kişilik bir bale grupu, Majestik Pavyonundan atraksiyon ekibi, Bomontiden hula hoop çeviren trio, Ankara Palastan etreep - tease'ci nefis vücutlu sarışın Fransız refakat edeceklerdi. Bunlar Göl Gazinosunda provaya çağırıldılar. Fakat prova, ilk gün caz zamanında temin edilemediği için -ilgililerin kızgınlık gösterileri arasında- bugün sonraya kaldı. Vali Dilâver Argun, Perihan Altındağın sahneye çıkmasını yasak ederek cazını vermiyen gazinoyu cezalandırdı. Prova ertesi gün kalabalık bir mütehassıs heyetin huzurunda Majestik Pavyonunda yapıldı. Özcan Tekgüle daha numarasını görmeden "mutad dansları için" yarım saatlik gösteri müddeti tanıyan tetkik heyeti, Meral Polata da 15 dakika ayırdıktan sonra, atraksiyon gibi numaralar üzerinde uzun uzun durdu. Onları bazı tadilâta tâbi tuttu. Neticede artistlerin otellerinden gece saat *22* den soma alınması kararlaştırıldı.

Ancak bütün bu hazırlığa rağmen Cuma gecesi hâdiseler beklenildiği gibi inkişaf etmedi. Soekarno çok uzun ve yorucu bir uçak yolculuğu yapmış ve Mecliste uzun bir nutuk vermişti. Bir an önce istirahate çekilmek istiyordu. Ziyafet bittikten, karşılıklı hitabeler irad edildikten sonra, bu arzusunu ihsas etti ve otellerden artist toplamakla vazifelendirilmiş ilgililer, artistlere, "Soekarno'nun rahatsızlığı dolayısıyla" programın iptal edildiğini bildirdiler.

B. M. M. ndeki hâdise...

Ayni gün öğleden sonra, Endonezya, Cumhurbaşkanının Meclisi ziyareti de, pek talihli olmadı. Bu talihsizliğin kabahati düpedüz, Meclis ziyaretini tertipliyenlere aitti. Bir Cumhurbaşkanının Mecliste yapacağı evvelden hazırlanmış bir konuşma daha evvelden harfiyen tercüme edilir ve dinliyenlsre dağıtılırdı. "Dışişleri bunu son dakikada haber aldı" lâfı kâfi bir mazeret değildi. Bu yapılmadı ve bu yüzden tatsız hâdiseler cereyan etti. Dışişleri Bakam

Özcan Tekgül
Sanatını gösteremedi

da durumdan memnun olmamalı ki, Çarşamba gecesi Hiltonda, Veysel Versana sert bir tonla "seninle görüşeceklerim var" dedi. Protokol Umum Müdürü de İstanbul Üniversitesinde, onu uyandırmıyan muavinlerinden şikâyetçiydi...

Soekarno, üç saatlik bütçe nutukları kadar alâkayla dinlenen İngilizce 55 dakikalık bir konuşma yaptı. Soekarno konuşurken milletvekilleri kenf'i aralarında sohbet ediyorlardı. Daha. sonra nutuk. Dışişleri Bakanlığı İkinci Daire Müdürü Talât Benler tarafından, ayak üzeri tercüme edildi. Soekarno tercümeyi ayakta dinliyor, -uzun uçak yolculuğu ve bir sürü merasimden sonra bir buçuk saat ayakta durmak zevkli bir iş değildi- milletvekillerini temaşa eyliyordu. Tercümenin bir çok cümlelerinin, sol sıralardaki milletvekilleri tarafından çılgınca alkışlandığı halde, sağ sıradakilerin susması ve. memnuniyetsizlik ifade eden sözler söylemeleri, Soekarno'nun gözünden kaçmadı. Bunun sebebini tabii ki sonradan öğrenecek ve çok şaşıracaktı. Hâdisenin aslı şuydu: Talât Benler tercümede bir çok atlamalar yapmıştı. Bu atlamalar -ne tesadüf hep Başkanın hürriyetler bahsindeki medihkâr cümlelerine isabet ediyordu. Gerçi Soekarno bu cümlelerin hemen arkasından hürriyetin de, demokrasinin de "güdtilmeye muhtaç" olduğu kanaatini belirtiyordu. Batıdaki manasıyla Endonezyada demokrasinin imkânsız bulunduğunu açıkça söyliyecek kadar samimiydi. Ama konuşmasından -iç istihlâki düşünerek, hürriyet ve demokrasi lehindeki cümleler çıkartılınca. Soekarno, âdeta bir "Faşist" hüviyetini kazanıyordu. Bu en hafif tabiriyle misafir devlet başkanına karşı yapılmış büyük bir haksızlıktı. İnsanın iç politikayı her zaman, her yerde ön plânda tutmaması lâzımdı.

Mesele Pazartesi günü Mecliste yeniden tazelendi. Emin Soysal (Maraş. C. H. P.) sabık zabıt hülâsası üzerinde söz alarak tatsız hâdise hakkındaki görüşlerini belirtti,» Mesele, Başkan Agâh Erozanın himmetiyle geçiştirildi, tercümenin "tamam" olduğu söylendi ama, zihinlerdeki istifham ortadan kalkmadı.

Nitekim Meclisteki "lâkaydinin" farkına varan Soekarno Cumartesi günü Anıt Kabirde yaptığı konuşmanın cümle cümle tercüme edilmesini istedi. Cümleleri kesip, mikrofonu tercümana bırakarak, yanlışlık veya atlama yapılmasını önledi.

Merhaba coplar

Hipodromdaki geçit resminden sonra Anıt Kabirde yapılan tören saat 12 de başladı. Erken saatlerden itibaren Belediye otobüsleriyle getirilen talebeler, işçiler ve vazifelilerden müteşekkil halk topluluğu meydandaki yerini almıştı. Meydandaki Konuşma kürsüsünün önüne, mavi melekler ve liseli kızlar yerleştirilmiş, geri kısımlara erkekler doldurulmuştu. Soekarno beraberinde Bayar olduğu halde 12 de Kabrin giriş kapısından aileye geçip yürümeğe başladı. Etrafını selâmlıyarak meydana geldi ve mozolenin merdivenlerini çıktı. İçeride kabre beyaz ve kırmızı karanfillerden yapılmış büyük çelengi koyduktan sonra, geri çekildi, ellerini kaldırarak dua etti. Kabri bir de asker selâmıyla selâmladıktan sonra, dışarı çıkıp üzerinde beş mikrofon bulunan kürsüye yaklaştı. Bayarın bir ön sözünden sonra da. "tık tık" sesiyle mikrofonları denedi ve konuşmasına başladı. İrticalen konuşmağa karar vermişti. Nitekim gayet rahat, arada "Merhaba" gibi Türkçe hitaplar da kullanarak, güzel bir konuşma yaptı.

Alkışlarla Karşılanan konuşmasından sonra -Amt Kabirde alkış sesleri ilk defa işitilmektedir. Soekarno, doğruca halkın içine daldı. Mavi meleklere, kız talebelere iltifat etti. Bu arada kız talebelere yaklaşan bir hariciyeci, Endonezya Devlet Başkanının iltifatlarına karşı Türk talebelerinin teşekkürlerini bildirmek için İngilizce bilen bir kıza ihtiyaç olduğunu söyledi ye taliplerden en güzelini -Tiraje Tilzeli- içeriye götürdü. Tiraje oldukça heyecanlanmıştı. Onu önce Bay ara takdim ettiler. Bayar, Soekarnoya söylenecek cümlelerin Türkçesini anlattı. O da bunları titrek bir İngilizce ile Soekarno'ya tekrarladı. Soekarno kızın Türk talebeleri adına İzhar, ettiği şükran duygularını samimi bir şekilde cevaplandırdı. 15 dakika sonra salondan heyecandan kıpkırmızı bir yüzle çıkan Tirajeye arkadaşları büyük tezahürat yaptılar.

Sokarno'nun salondan çıkmasından Önce, protokolü tanzimle vazifeli «lanlar, onun en çok iltifat ettiği mavi melekleri bu defa da çıkış yolunun iki yanına tek sıra halinde dizdiler, Soekarno çıkarken mavi meleklerle bir daha karşılaştı, onları iltifatlarına bir kere daha mazhar kıldı. Bu sırada talebe toplulukları karmakarışık olmuş, herkes birbirine girmiş ortada nizam diye bir şey kalmamıştı. Nizamı temin için küçük mikyasta cop kullanılmasına lüzum duyuldu. Başından isabet alan bir genç kız gelişi güzel sallanan copların en talihsiz kurbanı oldu,

İstanbul eğlenceleri

Ankaranın Soekarno'nun gelişi dolayısıyla yaşadığı şenlik günlerinden, İstanbullular da mahrum kalmadılar. Pazar sabahı çift lokomotifli "beyaz tren", iki Cumhurbaşkanını İstanbula getirdi. Haydarı paşa garında ve rıhtımda gene talebelerden ve meraklılardan müteşekkil büyük topluluk tarafından alkışlanarak karşılanan misafir Devlet Başkanı Şale Köşkünde misafir edildi. Bilhassa Dolmabahçe Rıhtımındaki kalabalık muazzamdı. Bu muazzam kalabalık, "iş bilenin, kılıç kuşananın" prensibine sadık idarecilerin zekâlarının eseriydi. Aklıevvel idareciler, millî maç için Dolmabahçe Stadının kapısında toplanan futbol meraklılarını, "mecburi karşılayıcılar" hâline getirmekte güçlük çekmediler. Bunun için. Dolmabahçe Stadında ilk defa olarak, vazifelilere öğle tatili vermek kâfi geldi. Bu yüzden turnikeler açılmadı ve misafirin rıhtıma çıkışı sırasında meydanı futbol meraklılarından müteşekkil bir kalabalık doldurdu. Aklıevvel protokol mütehassıslarının ince zekâsı sayesinde. Leftere gidecek tezahüratın bir kısmına nail olan güzide misafir rıhtıma çıkıp, merasim tamamlandıktan sonra stadın kapıları yeniden, açıldı.

İstanbul günleri, Ankaradakinden çok daha şahane geçti. Dolmabahçe Sarayında tertiplenen resmi toplantıdan başka, ayrıca hazırlanan hususi programlarla şehrin muhtelif yerlerim gezen, Savarona ile de denizde uzun turlar yapan misafir Devlet Başkanı gecelerini "mütenekkiren" Kordon Blö ve Kervansaray pavyonlarında geçirmeği tercih etti. Bu pavyonlardaki programı, Başkanın temsilcisi Hadinato hazırlıyordu. Endonezya kadınlarının kalkındırılması yolunda Türk kadınlarının kalkındırılmasına dair örneklerden istifade ederek geniş bir tetkik yapmakta olduğunu söyleyen ve bu maksatla Türkiyedeki kadın gazetecilerle fikir danışmak üzere partiler tertiplemek isteyen Hadinato, bu fikir danışma işini tahakkuk ettirememekle beraber, tetkikatını gazeteciler dışındaki kadın toplulukları arasında ilerletmişti. Pavyonlar üzerindeki ihtisası da bundandı. Fakat ne yazık ki, Hadinato'nun tertiplediği program, ilk gece Başkanı memnun edemedi. Kordon Blöye gece yarısından sonra saat 12 yi yirmi gece gelen Soekarno, burada 40 dakikadan fazla kalmadı. Gerçi İnci Birolun, Cezayirli Fatımanın, iki streap - teese'cinin ve İspanyol dansözü Rossa Maria'nın teşkil ettiği program fena değildi, ama, herhalde Soekarno'nun zevkini okşamıyordu.

Maamafih ertesi geceki program birincinin yarattığı intibaı değiştirdi. Soekarno 25 kişi ile beraber gittiği Kervan Sarayda yemek de yiyerek . uzun müddet kaldı. Burada streap . tees'ci Dodo von Hamburg, oriantel dansözlerden Semra Yıldız ve Güler kardeşler ile İsviçreli komikler ve Türk cambazları vardı.

Soekarno salı gününü iki karısı ikincisiyle yaşamaktadır- ve yedi çocuğuna hediye almakla geçirdi. Bu arada Kapalıçarşı ve İstiklâl caddesinde epeyi dolaştı. Hediyeleri seçerken fikir danışmak üzere, yanına sarışın ve çok güzel bir de ecnebi kadın almıştı. Bu işi herhalde bir Türk kızı ile yapmak, alınan eşyayanın secimi bakımından daha iyi olacaktı ama, Başkanın bu isteği Hadinato'nun insan üstü gayretlerine rağmen gerçekleşemedi.

Üniversitedeki altı ok

İstanbul ziyareti sadece gezintiler ve turistik tetkiklerle de devam etmedi. Endonezya Devlet Başkanının İstanbuldaki müşahedeleri arasında enteresan bulduğu gösterilerden biri de Pazar akşamı Şale köşkünde verilen Türk musikisi konseri oldu. Bu konserde Mediha Demirkıranın söylediği şarkılar, kadınlı erkekli bir ekibin yaptığı millî danslar ve sazla yapılan halk türküleri güzide misafirin alâkasını topladı. Soekarno'ya, İstanbul Üniversitesinin Hukuk Doktorluğu tevcih edilirken, ziyaretin ilmî cephesi de ortaya çıktı. Soekarno burada kendi -tabiriyle bir' "doktora tezi" verdi. Tez, her memleketin kendi idaresini seçerken kendi bünyesini esas tutması fikrine dayanıyordu. Bu arada Soekarno, kendi memleketinin "güdümlü" bir rejime geçmek zorunda kaldığını belirtti. Konuşmasını yazılı kâğıtlardan okuyordu. Okuyuşu gayet rahattı. Fakat bir yerde şaşırdı. Kısa bir duraklamadan sonra devam etti. Metni evvelden görenler bu duraklamaya hayret etmediler. Soekarno orada bir atlama yapmıştı. Atlanılan yer -üzeri mürekkepli kalemle çizilmişti, şöyle idi:

"Sizin devlet felsefeniz, Anayasanıza 1937 senesinde, yani ilk defa formüle edildiğinden altı sene sonra konulmuştu. Siz, modern Türk devletini şu şekilde hülâsa edilen altı prensip üzerine dayandırmayı lüzumlu görmüşsünüz: Cumhuriyetçilik, devletçilik, halkçılık, inkılâpçılık, lâiklik, milliyetçilik. Bu altı ok, sizin devlet felsefenizi teşkil eder. Bütün hareketleriniz, kararlarınız ve kalkınmanız, bu altı ok tarafından güdülür. Bu asil bir felsefedir. Ve öyle bir felsefe ki, sizin milli tecrübenizden ve millî kudretinizden neşet ettiği aşikârdır..."

Metinde böylece yazılı olan bu cümlelerden sonra, altı ok Endonezyada Soekarno'nun ortaya çıkardığı beş prensiple mukavese ediliyor ve iki devlet bünyesi arasında bir benzerlik bulunduğu neticesine varılıyordu. Ancak Başkanın ilgililere danışmadan kaleme aldığı bu cümlelerin sonradan 'çok büyük politik mahzurlar" taşıdığı anlaşılmış ve bunlar metinden çıkarılmıştı. Soekarno'nun okurken şaşırması ve durakladıktan sonra devam etmesi bundandı.

Soekarno'nun konuşması, bilhassa "demokrasinin iktisadi refah gerçekleşmeden yerleşemiyeceği" yolundaki mütalâaları devlet erkanımız tarafından alâka ile dinlenildi. Akşam nutkun, enteresan bulunan kısımlarının gazetelere mümkün mertebe geniş girmesi için D. P. İl Başkanı Kemal Aygün tarafından gazetelere ricada bulunuldu. Daha evvel Meclisteki münakaşanın atlanmasını Beyfendi namına istiyen sempatik Kemal Aygünün bu talebi de yerine getirildi.

Çin işi, Japon işi taklar da hesaba katılınca maliyeti yarım milyonu bulan bu ziyaret doğrusu pek faydasız olmadı. Türk halk efkârına "demokrasinin mahzurları" duyurulmuş oldu. Beş bin adalı, ihtilâlin hâlâ sürüp gittiği Endonezyada, demokrasinin "İstiklâl Harbi" safhasında bulunmasının ehemmiyeti yoktu. Ama en büyük istifade, Amerikadan fazla Amerikalı bir dış politika güden Türk liderlerinin. "Ne Amerika ne Rusya" diyen bir âlemin temsilcisiyle karşı karşıya gelmeleri oldu. Nötralist âlemin temsilcilerini tanımak, bizi belki de Orta Doğu ve diğer Asya memleketleriyle münasebetlerimizde daha anlayışlı olmaya sevkedecekti.

KALDIRILMASI İSTENEN DOKUNULMAZLIKLAR

Büyük Meclisi önümüzdeki günlerde pek çok meşgul edecek meselelerden biri de şüphesiz dokunulmazlıklarının kaldırılması istenen milletvekillerinin durumu olacaktır. Halta milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırılması hususunda Meclis Riyasetine . sunul» muş vs alakalı encümene sevkedilmiş 111 Hükümet tezkeresi mevcuttur. Bu tezkerelerin 68 i C. H. P. li. 43 ü de D. P. li milletvekillerine aittir.

Bu 111 Hükümet tezkeresinin tetkiki gösteriyor ki. C. H. P. li milletvekilleri tarafından işlendiği iddia edilen suçların yüzde 27 si siyasi suçlardır. D. P. milletvekilleri tarafından işlendiği iddia edilen suçlarda ise siyasi olanların nisbeti ancak yüzde 19 dan ibarettir. Buna göre, C. H. P. milletvekilleri siyasi suç işlemekte bir rekor tesis etmiş oluyorlar. C. H. P. milletvekillerinin siyasi suçlarının yarısından fazlası basın suçlanılır. Kasım Gülek hakkında 17. İhsan Ada hakkında 7. Fethi Çelikbaş ve Bülent Ecevit hakkında ise beser tane basın sucundan dolayı dokunulmazfuarının kaldırılması hususunda Hükümet tezkeresi vardır. Başta İnönü olmak üzere C. H. P. li milletvekilleri tarafından islendiği iddia olunan diğer siyasi suçlar siyasi konuşmalar, seçim, konuşmaları. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet ile alâkalıdır.

D. P. milletvekilleri ise adi suçlarda yüzde 81 lik bir nishet tutturarak rekor kırmaktadırlar. C H. P. milletvekilleri adi suçlarda yüzde 16 ile çok gerilerde kalmaktadırlar. D. P. milletvekilleri tara-; fından işlendikleri iddia olunan adi suçlar Emniyet Müdürüne hakaretten (Halûk Çulha - Trabzon) tutun da öldürmeye tahrike (Selahattin İnan - Bitlis), askerlikte bakaya bulunmaktan (Melik Fırat - Erzurum» döviz kaçakçılığına (Cevdet San . Gaziantep) kadar gitmektedir. Aşağıdaki liste bazı D. P. milletvekillerinin hangi sebeplerle dokunulmazlıklarının kaldırılmasının istendiğini göstermektedir:

Selâhattin Akçiçek (İzmir - D. P.) — İzmir Belediye Reisi iken belediyenin alâkalı dairelerince lüzum gösterilmeden 4 adet döviz tahsis talepnamesini tanzim ve imza edip Maliye Bakanlığına göndererek inşaatı bitmiş binalar için malzeme ithaline ve bu malzemenin banka yerlere satılmasına sebebiyet vermek.

Melik Fırat (Erzurum - D. P.) Bakaya durumda bulunmak.

Osman Nuri Lermioğlu (Trabzon D. P.) — Memura karşı yalan beyanda bulunmak.

Cevdet San (Gaziantep - D. P.) Nizipte kurulmakta olan fabrika tesislerine ilâvesi tasarlanan sabunhaneye alt 8718 dolar değerindeki yedek parça ile alâkalı fatura ve diğer vesaiki 5217 dolar fazlasıyla ve muvazaa yoluyla 15010 dolar olarak tanzim etmek ve paranın tamamının tahsilim müteakip de fasla kısmının emirlerine hazır tutulması hususunla ecnebi şirketle mutabakat ve anlaşmaya varmak.

Ahmet Peker (Tekirdağ - D. P. — Tekirdağ Daimi Encümeni üyesi iken, Tekirdağ vilâyeti dahilinle yayılacak köy içme suları için lüzumlu malzemenin mübayaasında 2490 sayılı kanuna aykırı hareket etmek suretiyle vazifelerini ihmal ve suiistimal etmekten dolayı suçlu sanılan eski Tekirdağ valisi Nazım Ardanın suç ortaklı-

Nuri Onur (Diyarbakır - D. P.) Diyarbakır Belediye Reisi iken D. D. Y. Umum Müdürü iken, Bostancı - Maltepe arasındaki tren hattının sahil tarafına tesadüf eden kısırının deniz doldurularak arazi temini için vuku bulan müracâatlara menfi cevap verildiği halde, bilâhare D. D. Y. İşletmesi mensupları tarafından teşkil edilip kendisinin de dahil bulunduğu kooperatife kanunsuz bir şekilde ivazsız devretmek suretiyle vazifesini suiistimal.

Vacit Asena (Balıkesir - D. P.) Polis memurunu tahkir.

Rüştü Çetin- (İçel . D. P.) — Memuru tahkir.

Nebil Altuğ (Manisa . D. P,) Polis memurunu tahkir.

Sırrı Turanlı (Adıyaman - D. P.) — Tabanca teşhir edilen ve nacak kullanılan bir kavgaya karışmaktan sanık.

Selahattin İnan (Bitlis - D. P.) Öldürmeğe tahrik.

Halûk Çulha (Trabzon - D. P.)

111 Hükümet tezkeresinde adı geçen suçlara tasnifi

Partiler	Suçlulukları iddia edilenlerin sayısı	Siyasi Suç		Adi Suç	
		Adet	Yüzde	**Adet**	Yüzde
C. H. P.	**63**	**52**	77	16	19
D. P.	**48**	**S**	10	35	**91**

arsa satışlarında vesair işlerde memuriyet vazifesini ihmal ve suiistimal.

Reşat Akşemsettinoğlu (Bolu) Bankalar Kanununa muhalefet ve memurine karşı yalan beyanda bulunmak. Fabrikasında kaçak kereste bulundurmak ve kullanmak.

Mithat Perin (İstanbul - D. P) İş yerinde çalıştırdığı işçilerin 1957 senesine ait bazı primlerini yapılan ihbarlara rağmen vermemek.

Münip Özer (Erzurum - D. P. Erzurum Zirai Donatım Kurumu Şube müdürü iken mübayaasına lüzum görülen takımları, kendisine verilen talimata riayet ve gereği gibi muayene etmemek vesaire suretiyle vazifesini ihmal.

Nuri Onur (Diyarbakır - D. P) Diyarbakır Belediye Reisi iken, Yeni Evler Yapı Kooperatifi ortalılarından cebri teberru toplamak.

Zihni Üner (Nevşehir - D. P.) Emniyet Müdürüne hakaret.

Hakkı Kurmel (Kayseri - D. P.) Bir öğretmem tehdit.

Hüsamettin Coşkun yo Fethi Batur (Aydın - D. P) — Aydın Daimi Encümen üyeleriyken. Aydın Vilâyet konağının tadilât ve inşaatı işinde 2490 sayılı kanuna aykırı hareket ederek vazifeyi ihmal ve suiistimal.

Suat Bedük (Siirt - D. P) İstanbul Belediye Encümeni üyesi iken- Zeynep Kâmil Doğumevi ilâve pavyonu inşaat işinde, İstanbul Belediyesi ile müteahhit arasında münakit mukavele eklerine ve esaslarına aykırı olarak yeniden yapılan fiyat zammının tasdikine müteallik karara iştirak.

Ali Kaya (Zonguldak - D. P.) Safranbolu Belediye Reisi iken, Belediye inşaatı için tahsis edilen demirleri, tahsis edildiği işte kullanmıyarak başka bir şahsın elinde bırakmak suretiyle vazifeyi ihmal.

Dış Politika

Füzeler gelirken

Amerika Birleşik Devletleri Ordu Bakanı Wilber M. Brucker'in pek sessiz geçen ziyareti sona erdikten sonra, orta menzilli füze rampaları haklında Türk ve Amerikan makamları arasında cereyan eden görüşmeler nihai safhaya girdi. Eşiyle birlikte seyatate çıkan Bakanın beraberinde 100 kiloluk spor malzemesi getirmesi ve bunları "Türkler arasında Amerikan beyzbolunun yayılması için" antrenörlük meraklısı Çavuş Evans'a vermesi gibi hareketler, tabiî, bu uzun yolculuğun hakikî gayeleri hakkında yapılan tahminlerde hiçbir değişiklik yaratmadı. Ordu Bakanı Türkiyeye gelmeden Önce İtalyaya ve Yunanistana da uğramıştı. Bu memleketlerde ise. günün meselesini NATO Konseyi kararına göre kurulacak füze rampalarının teşkil ettiği kimsenin meçhulü değildi. Mr. Brucker. İtalyadan sonra, Türkiye ve Yunanistanla da orta menzilli balistik füzeler hususunda kati bir anlaşmaya varılması, hukiki veya askerî füzelerin giderilmesi için böyle uzun bir seyahati göze almaktan çekinmemişti.

Hür dünyanın savunmasını sadece kıtalararası güdümlü füzelere -bu silâhlar henüz tam bir gelişme safhasına erişmemişlerdir- dayandırmanın doğru olmadığını, gayet iyi bilen Amerika, aradaki farkı kapatmak için Sovyet topraklarına yakın noktalarda orta menzilli balistik füzeler bulundurmak istemektedir. Zaten bu hususta 19 Aralık 1957 tarihinde alınmış bir NATO Konseyi kararı da vardır. Bütün füze rampalarının tamamlanacağı tarihe kadar Batı müdafaası yine hidrojen bombalarıyla yüklü vaziyette bekleyen Stratejik Hava Kuvvetleri uçaklarına ve okyanuslarda devriye gezen atom denizaltılarına bağlı kalacaktır.

Uzun ve orta menzilli füze rampalarının kurulması ve bilhassa işletilmesi Amerika ile müttefikleri arasında bazı nazik durumların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu hususta İngilterenin bulduğu formül tam iştirak esasına dayanmaktadır ve İngilteredeki füze rampalarının kullanılması için Amerikan makamlarıyla İngiliz makamlarının müşterek kararı şarttır. İtalya ise, bu hususta şöyle bir formül bulmuştur: Füze rampalarının kurulması ve füzelerin muhafazası İtalyanlara ait olacak, bu füzelerin ucuna konacak olan atom bombaları Amerikalılar tarafından muhafaza edilecektir. Fakat nihaî karara İtalyanların iştirakini sağlayan böyle bir formül bile memlekette hayli çetin çekişmelerin ortaya çıkmasına mâni olamamıştır.

Tabiî. Komünistler ve Sosyalistler İtalyada füze bulunması fikrine muhaliftirler ve son andlaşmadan sonra bunun aleyhinde şidetli bir kampanyaya girişmişlerdir. Fakat,

Wilber M. Brucker
Sportif temaslar!

parlâmentodaki Hıristiyan Demokrat ekseriyeti o taraftan gelebilecek itirazları tesirsiz bırakmakta fazla güçlük çekmektedir. Nitekim, geçen hafta, andlaşmanın reddedilmesi hakkındaki müşterek Sosyalist - Komünist önergesi Senatoda 87'ye karşı 133 reyle mağlup edilmiştir.

Hükümet bakımından asıl mühim olan, parlâmentodaki muhalefetten ziyade, İtalyan ordusu içinde görülen mukavemettir. Andlaşmanın imzalanmasından sonra, Genel Kurmay Başkanı General Liuzzi'nin verdiği beyanat hâlâ gazetelerde münakaşa mevzuudur. General, füze rampalarının kurulmasıyla. İtalyan ordusunun çok daha mühim olan temel meselelerin ihmal edileceğini, füzelerin ver* diği emniyet yüzünden ordu ihtiyaçlarına pek aldırış edilmeyeceğini belirtmişti. Beyanat, zaten kanunî yaş haddine gelmiş bulunan General Liuzzi'nin emekliye ayrılmasından başka bir netice doğurmadı ve andlaşmalar parlâmentodaki Hıristiyan Demokrat çoğunluğu tarafından çabucak tasdik edildi,

Şimdi sıra Türkiyededir. Bakalım Türkiye için nasıl bir formül bulunacaktır? Türk halk efkârı, bize meselâ İtalyanlardan daha az hak tanınırsa, andlaşmayı iyi karşılamıyacaktır.

Basın

Ulus...ssss!

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü Ulusun emektar ve yaşlı odacısı Kasım efendi merdivenleri soluk soluğa tırmanarak telâşla istihbarat odasına girdi ve "polisler geldi, gazeteyi kapıyorlar" dedi. Haber, muhabirleri odacı Kasım efendi kadar heyecanlandırmadı. Ulusun kopatılmasına alışıktılar. Okadar ki çoğu bazı işlerini ve seyahatlerini Gazete kapanınca yaparım" diye geri bırakıyorlardı. İşte, gazete de kapanıyordu!

Emniyet Birinci Şube memurları kapatma kararını infaz için Ulus idarehanesine geldikleri zaman saat 15'ti. Gazetenin çalışma saati başlamadığı için yazı işleri müdürleri henüz idarehaneye gelmemişlerdi. Müdürlere durum telefonla anlatıldı ve gazeteye gelmeleri istenildi. Nihat Subaşı ve Erdoğan Tamer bir-

Ulus'un kapanma kararı tebliğ ediliyor.
Fincanlar görünmesin de...

kaç dakika içinde idarehaneye geldiler ve karar tebliğ edildi. Emniyet memurları tebliğ muamelesi sırasında resim çekilmesini istemiyorlardı. Fakat bu, onlar için önüne geçilmez bir emrivaki idi. Sadece resim çekilirken, gazete mensupları tarafından kendilerine ikram edilen çayların fincanlarını objektiften gizlemekle iktifa ettiler. Ulusun bundan evvelki kapatma kararını da tebliğ eden ayni memurların, geçen defa gazetelerde çıkan resimlerinde önlerinde çay bardakları görünüyordu. Bu defa memurların çay mevzuunda gösterdikleri dikkat, geçen seferki resimlerin iyi hâtıralara vesile vermediğini gösteriyordu.

Kapanmanın sebebi

Ulus, Ankara Toplu Basın Mahkemesinin 25 Şubat 1959 günü verdiği yazı işleri müdürü Beyhan Cenkçinin 10 ay hapsi, 2500 lira para cezası ödemesi ve gazetenin da 1 ay kapatılması hakkındaki kararın Temyiz Üçüncü Ceza Dairesi tarafından tasdikiyle kesinleşmesi üzerine kapatılıyordu. Dâva, Bayındırlık Bakanı Tevfik İlerinin muvafakatiyle açılmıştı. İddia, Beyhan Cenkçinin İskenderun C. H. P. İlçe kongresinde Kemal Satır tarafından yapılan konuşmayı neşrederek '"Tevfik İleriyi küçük düşürmesinden ve aleyhine istihkâr ve istihfaf hissi uyandırmasından" ibaretti.

Ulusun kapatılması haberi pek çabuk duyuldu. Yazı İşleri Müdürünün geniş odası akşama kadar hem geçmiş olsun demeğe, hem de hâdisenin tafsilâtını öğrenmeğe gelen meslekdaşlarla doldu taştı. C. H. P. Merkez İdare Kurulu üyesi Turhan Feyzioğlu da yazı işleri müdürünün odasındaydı ve Ulusun kapatılmasının bu mücadeleci politikacıyı son derece üzdüğü ilk bakışta belli oluyordu. Nitekim Turhan Feyzioğlu, biraz da gazetecilerin teşviki ile, hâdiseden dolayı duyduğu teessürü bir beyanatla ifade etti. Doğrusu, Turhan Feyzioğlunun beyanatının iç açıcı bir tarafı yoktu. Çizilen manzara karanlık ve ürkütücüydü, ama hakikatlara da yüzde 100 uygundu: Basın hürriyeti bahsinde aşılacak daha pek çok yol vardı.

Adalet Müessesesini Koruyalım!

Adalet müessesesi üzerinde polemik açılmasının mahzurlarını her vesileyle belirten Adalet Bakanı Sayın Budakoğlunun fikirlerini paylaşmamaya imkân yoktur. Adalet müessesesinin her türlü münakaşadan âzâde tutulması bütün vatandaşların vazifesi olmalıdır. Ancak, bütün vatandaşlar tarafından paylaşılması gereken bu düşünce ve vazifelerin en büyük mesuliyet hissesinin Esat Budakoğlunun omuzlaruıa düştüğünü görmemezlikten' gelmek güçtür. Adalet müessesesini her türlü polemikten uzak tutmak, elbette önce Adalet Bakanının vazifesidir ve Adalet müessesesi n i n münakaşaların üstünde kalabilmesi şartı, bu vazifenin ifasıyla çok yakından alâkalıdır.

Eğer Adalet mekanizmasının işleyişinde bazı aksaklıklar ve müsavatsızlık - lar olur ve bu hal dikkati çekici bir raddeye gelirse, umumi efkârın alâkasının Adalet üzerinde toplanmasını ve ortaya bir yığın münakaşa mevzuu çıkarmasını önlemek kabil değildir. Bu hâlin Adalet müessesesini, en tahri| kâr polemikten daha çok zedeleyebileceği unutulmamalıdır.

Esat Budakoğlu

Bu bakımdan Basın Kanunlarının tatbikatı mevzuunda iki taze misal, Sayın Budakoğlunu ne kadar düşündürse yeridir:

Bilindiği gibi Ulus gazetesi, 25 Şubat 1953 tarihinde Tevfik İlerinin muvafakatiyle açılan bir dâva sonunda mahkûm olmuş ve 1 aylık kapatma kararı Temyizde tasdik olunarak kesinleştiğindim geçen haftanın sonunda infaza konulmuştur. C. H. P. organı, hâlen kapalıdır.

D. P. organı Zafer hakkında da bir kapatma kararı mevcuttur. Ulusun kapatma kararından üç ay kadar önce -4 Aralık 1958'deayni Ankara Toplu Basın Mahkemesi, Asım Eren tarafından açılın bir dâvayı, Zühtü Hilmi Velibeşe ile Cenap Yakarın onar ay hapsine ve Zaferin 1 ay kapatılmasına karar vererek sona erdirmiştir. Karar, Temyizce tasdik edilmiştir. Ancak Temyiz Başsavcısı sadece. Zühtü Velibeşenin durumu itibarıyla itirazda bulunduğundan dosya Temyiz Umumi Heyetine sevkolunmuştur. Umumi Heyet, Zühtü Velibesenin durumunu inceliyerek bir karara varacaktır. Cenap Takarın ve Zaferin cezaları ise kesinleşmiş durumdadır, infaza konulması gerekmektedir. Fakat Zafer, hakkında kesinleşmiş bir kapatma karart mevcutken neşriyatına devam edebilmektedir.

Bu müşahede, insanı ister istemez Muhalefet Organı ile İktidar Organına farklı muamele edildiği kanaatına sevkettiği için zihinlerde derin endişeler uyandırmaktadır. Kâğıt tahsisinde ve ilân tevziindeki müsavatsızlıklar idarenin birer tasarrufu olarak vahim görülmese bile, adli tatbikattaki farklılığın mevcudiyetini düşündürebilecek bu gibi tezahürleri müsamaha ile karşılamak imkânsızdır ve bu müsamahasızlığı gösterme vazifesi, herkesten çok, Adalet müessesesinin polemiklerin üstümle tutulması lüzumuna kani Adalet Bakam Sayın Budakoğlunu düşmektedir.

Vatan Cepheli

Nane ve maydanoz

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü akşamüstü, Ankarapalasın pavyonunda bir basın dâvasının mağduru ile mahkûmu bir masa başında buluştular. Masanın üstü kokteyl kadehleri ve fındık-fıstık ile adamların kalbi ise "dert" ile doluydu. Nitekim karşılaşma, hemen bir dert yanmaya döndü ve iki taraf ta içlerini boşalttılar.

Hâdise, Rüzgârlı sokakta bir Vatan Cephesi Ocağının açılması münasebetiyle verilen kokteyl partide geçiyordu. Basın dâvasının mahkûmu, bu dâva yüzünden o gün kapanan Ulus gazetesinin yazı işleri müdürlerinden Beyhan Cenkçi, mağduru ise "dikensiz gül bahçesi" taraftan Tevfik İleriydi. Tevfik İlerinin muvafakatiyle açılan dâvadan on ay hapse mahkûm olan Beyhan Cenkçi, savcının iddiasına nazaran "küçük düşürdüğü" Bayındırlık Bakanıyla sohbete girişince, içini yakan ateşin alevini dışarı vurmaktan kendini alıkoyamadı: Basın Kanunlarının tatbikatı, bu kanunların gerek çeklerinde öne sürülen sebeplerin çok daha ötesine kadar ulaşmakta ve hapishaneler gazetecilerde dolmaktaydı. Basın suçlarının açık ola-

İstibdattan Demokrasiye

1914 UMUMİ

«1914 umumi seferberliği, belki bütün askerî tarihimizde eşi olmayan şartlar içinde yapılmıştır. Ordunun, yeni teşkilâtıyla seferberlik tertibi ilk defa olarak gerçekten umumi ve geniş nispetteydi. 20 senelik bütün hizmet yaşlıları çağırılmışlardı. Memleketin her tarafında hesapsız merkezlere insanlar akın etmiş ve yığılmışlardı. Bir sene evvelki Balkan bozgunundan sonra seferberliğe bütün vatandaşların bu kadar şevkle gelişleri çok ümit verici bir haldi. Yalnız insanca bütün mükellefler değil, nakil vasıtası bakımından da memleketin bütün varlığı merkezlerde toplanmıştı. Her çeşit hayvan ve her çeşit araba seyyar orduyu teşkil için verilmişti. Merkezlerde bir araya gelen insanlar Ve vasıtalar sulh zamanının nizamî ordusunu süratle doldurmuşlar ve birçok insan ve vasıta arta kalmıştı.

"Seferber ordu, kıtaların sulh garnizonlarında teşekkül etti. Bu orduyu, sefer mevcudu ile milyonu bulan bu, orduyu, giydirmek ve beslemek bir büyük meseleydi. Hazarda kuvvetli ordu teşkili ve seferde onun kullanılması herşeyden evvel bir malî kudret meselesidir. Mali vaziyetin sağlam olmadığı yerlerde, bu zayıflığın sarsıntılarını, her hizmetten evvel orduların ve memleket müdafaasının çekmesi mukadderdir. Umumi seferberlikte orduyu teçhiz etmek ve beslemek için malt zayıflığın ilk günden hissolunduğunu bilmiyorum. Bildiğim birşey varsa o da ilk günden geniş ölçüde harb tekâlifi konulmasıdır. Mal olarak ve tasavvur olunubilirse Harbiye, Nezareti levazımı geniş mikyasta el koymuştu.

"Bizde seferberlik yapıladururken Avrupada askerî hareketler başlamıştı. Berlinde bizim Ataşemiliter Hasan Cemil Çambel Almanyanın harb ilân etmesini öğrenir öğrenmez, siyasi vaziyete bir teşhis koymaya çalışmıştır. Harbiye Nezaretinde seferberlik ile uğratan daire müdürünü, Harbiye Nazırını ve Genel Kurmay Başkanı General Moltke'yi görmeğe muvaffak olmuştur. O kadar telâşlı işleri içinde Alman askerî makamları bizim Ataşemiliterimizin müracaatlarını reddetmemişlerdir. O gün akşama kadar Hariciye Nâdiri muavini Simerman da dahil olmak üzere Alman ricalinden Hasan Cemil beyin öğrendiği sır şudur: O gün, Almanyanın harb ilân ettiği gün, İstanbulda Türkiyeyle Almanya arasında bir ittifak muahedesi imzalanmıştır. Bu ittifak muahedesini biz hiç bir yerde bulamadık. Herkesin bilip, şikâyet ettiği gibi bu ittifakın imzasından kabine, âzalarının dahi haberleri yoktu. Bizim Anayasaya "Harb ilânı Büyük Millet Meclisinin selâhiyetindedir" hükmü bu dersler neticesinde konulmuştur.

"Berlinde Alman Genel Kurmay Başkanının heyecanla takip ettiği meseleler İtalya ve Polonyaya ait idi. General Moltke İtalyadan hiddet ve nefretle bahsediyor, "çete" diyordu. Romanya için de hiddeti daha az değildi. İtalyanın üçlü ittifaka dahil oluğunu herkes biliyordu. Ama harb halinde Romanyanın ilk günü harbe girmesini ümit ettirecek bir vaziyet, meçhuldü. Alman ricali 4 Ağustos harb ilânı günlerinde, İtalya ve Romanyadan uğradıkları ümitsizliğe karşılık Türklerle ittifak etmekle teselli bulmuşlardır.

"Biz seferberliğin devam ettiği günlerde harbe girmek taahhüdünden tamamile habersiz olarak çatışıyorduk. Hattâ bir gün Ahmet İzzet Paşaya gittiğimde, Paşa bana harbe ne vakit girileceğini sorduğu zaman, böyle bir ihtimalin bahis mevzuu olmadığını, umumi seferberliğin bir ihtiyat tedbiri mahiyetinde göründüğünü masumane ve kanaatle söylediğimi hatırlarım.

"Memlekette seferber ordu teşekkül ettikten sonra, kıtalar ilk konuş tertibini almışlardı. İstanbul etrafında bir, ordu toplanmış. Gelibolu yarımadası bir kolordunun dağınık kuvvetleriyle tutulmuştu. Trakyada hazırlıklı bulunuyorduk. Bir kudretli ordu da Rusya hududunda, Erzurum civarında toplanıyordu. Suriyede ve Irakta seferber olan kıtaat mahalli askerî kuvvetleri teşkil ediyordu. Hattâ ilk günlerde Iraktaki ordunun Rusya hududuna getirilmesine teşebbüs edildiğini hatırlıyorum.

"Seferberlik tertibatının ilk günlerinde beni Liman Paşanın kumanda ettiği Birinci Ordunun Genel Kurmayına vermişlerdi. Büyük karargâhtan ayrılmış bulunuyordum.

"Büyük ordu sefer mevcudu ile her yerde gece gündüz çalışıyordu. Redif teşkilâtı kaldırılmıştı. Muvazzaf ordu mevcutları ve vasıtaları tamamlandıktan sonra, harbe girmeksizin çalışmağa başlamıştı. Bir ordunun harb kabiliyetini arttırmak için bu hal hiç bir zaman ele geçmezmiş fevkalâde bir fırsattı. İlerde de böyle bir fırsatın ele geçmesi tabiatıyla beklenemez. Seferberlik ilân olunup, sonra hiç bir arızaya uğramaksızın sefer mevcudu ile beklemek bizim seferlerimizde misali olmayan bir hâdisedir.

"İkinci Cihan Harbi seferberlikleri bir dereceye kadar bunu andırırsa da, orada da esaslı fark şudur ki, o zamanki kuvvet arttırmaları umumi seferberlik halinde olmamış, vakit vakit kısmî seferberliklerle tertip alınmıştır.

ALMAN ORDULARININ HÜCUMU

«Avrupada Almanya ve Avusturya orduları ilk günden hudutları geçmiş, taarruza başlamışlardı. Heyecanlı harb havadisleri zihinleri işgal ediyordu. Alman yüksek subaylarının halleri günde iki defa neşeden düşünceye geçiyordu. Memlekette yayılan harb havadisleri Genel Kurmayın ciddi bir kontrolü altındaydı. Fransız kaynaklarından sızan haberlerin Fransızca İstanbul gazetesinde ara sıra neşrolunmasına karşı Genel Kurmayda ve Heyeti İslâhiyede ne kıyametler koptuğunu hatırlarım. Hükümet erkânının Avrupadaki vaziyet hakkında sefaret kaynaklarından ne dereceye kadar bilgi edindiklerini bilemiyorum. Bizim umumi ajans havadislerinden öğrenebildiğimiz az ve karışıktı. Belçikânın istilâsı, hücumla beraber tahakkuk etmiş zannolunuyordu. Liege kalesinin mukavemet etmekte olduğunu arasıra işitirdik. Karşı taraf müttefik hükümdarları Belçikaya tebrik telgrafları gönderirlerdi. Bu haberler derhal düzeltilirdi. Doğru haber almamak için bütün tertipler yapılmıştı. Liman Paşa Birinci Ordu Kumandanı olmakla beraber gene Islah Heyetinin reisi ve Genel Kurmayın bekçisiydi.

"Avrupada Alman orduları Paris üzerine ilerliyorlardı. Almanya doğusunda Rus ordularının taarruzları General Von Hindenburg tarafından tekrar tekrar mühim mağlûbiyetlere uğratılmışlardı. Bu zaferler memlekette yayılırdı. Hususiyle ordu safları içinde bunlara mübalâğalı değer vermeğe çalışılırdı. Her zafer günü harbe girmekte Türkiye için son fırsatların kaybolmakta olduğu havası telkin edilmek istenirdi.

"Bir defa Von Feltman ile harbe girmek meselesini konuştuğumu hatırlarım. Bana niçin harbe girmediğimizi soruyordu. Sebep olmadığını söylüyordum. Orduyu nasıl besleyeceğimizi hatırlatıyordu. Harbe girersek nasıl besleneceğini ben soruyordum.

GÖÖBEN VE BRESLAV MARMARADA

«Bu günlerin mühim bir vakası Alman kruvazörleri Gööben ve Breslâv gemilerinin Çanakkale, boğazından Marmaraya geçmeleridir. Akdenize korsanlığa çıkmış olan Alman gemileri İngiliz donanmasının sıkı takibi karşısında Boğaza yanaşmışlardı. O günlerde Almanya ile Türkiye arasında çok heyecanlı muhabereler geçmiş ve nihayet Enver Paşanın içeriye alma emri Almanyada büyük sevine yaratmıştır. Gööben ve Breslav gemileri Almanyaya düşman olan müttefik devletler tarafından şiddetli itiraza uğramış, bu vaziyet gemilerin satın alınmış ilân olunması ile geçiştirilmiştir. Kruvazörler, bütün mürettebatları olduğu gibi mahfuz kalarak bayraklarını değiştirmişlerdir.

SEFERBERLİĞİ

ATATÜRK, BİRİNCİ CİHAN HARBİNDE

"Türkiyenin bir an evvel harbe sokulması meselesini Alman Bahriye Nâzırı büyük Amiral Von Tirpiç yakından takip ediyordu. Bir gün Berlinde Bahriye Nezaretine uğrayan Ataşşmiliterimize Von Tirpiç'ın uzun boylu şikâyet ettiğini çok sonraları öğrenmiştim. Nazır, Enver Paşayla Talât beyin harbe girme taraftarı olduklarını, Cemal Paşayla Cavit beyin itiraz ettiklerini söylüyordu. İstanbulda ordular içinde kurmay subayları arasında bile harbe girmek ihtimallerinin iç yüzü üzerinde hiç bir bilgi yoktu.

ATATÜRK FIRKA KOMUTANI

«Atatürk'ün Sofya Ataşemiliterliğinden memlekete dönüşü seferberlik zamanına tesadüf eder. Tekirdağ civarında yeni teşkil olunan Ondokuzuncu Fırkaya komutan tâyin edilmişti. Bir gün Genel Kurmayda Ondokuzuncu Tümenin ihtiyaçlarını temine çalışırken karşılaştık. Vazife hissiyle kumandanlık mesuliyeti deruhte etmesinden memnun görünüyordu. Neticesi meçhul bir seferin ihtimalleri ile düşünceliydi. Ondokuzuncu Fırka yeni kurulmuş, çok çalışmak lâzım gelen bir mevzu halindeydi. Mutadı üzere azimli ve neşeliydi.

"Avrupada Alman seferi nihayet Paris civarına yanaşmıştı. Bütün merak Paris muharebelerinin neticesi üzerinde toplanmıştı. Günlerce haber alınmadı. Sonra kesin netice mahiyetinde olmayarak Alman cephesinin muhtelif yerlerinden geriye çekilme hareketleri öğrenilmeğe başlandı. Paris muharebelerinin yeni bir tertiple tekrar edileceği haberleri yayıldı. Bundan sonra da geriye çekilme hareketleri devam etti. Nihayet Alman cephesi muvaffakiyetli muharebelerden bahsetmeğe başladı. Bütün bu dalgalan Von Feltman'ın bana şu sözlerle izah ettiğini hatırlarım.: "Kimse bilmiyor. Herkesin bildiği verilen emre göre hareket edildiğinden ibarettir. Büyük karargâhın tasavvurlarındı yakında anlaşılacağı zannolunuyor". Marn muharebesini Almanlar kaybetmiş ve yeni bir tertiple harbe devam etmek kararını vermişlerdi. Bizde hükümetin ve Başkumandan vekilinin Marn muharebesinin kazanılamamasındaki mânayı hakkıyla kavramış olup olmadıklarını tahmin etmek mümkün değildir.

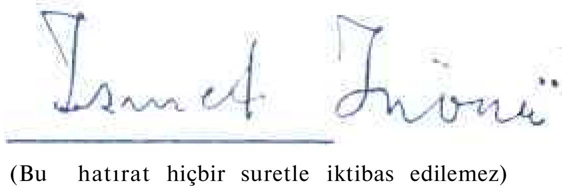
HARBE GİRİYORUZ

«Bir sabah Yavuz ve Midilli kruvazörlerinin Karadenize çıktıklarını ve Odessa'yı bombardıman ettiklerini haber aldık. Türkiyeye karşı müttefikler, 24 saat içinde harb ilân etmişlerdi. Ağustos başından beri devam eden umumi seferberlik Kasım ayının ilk günlerinde harb sahasına geçmiş oldu. Ordu savaşmak için tasavvur olunabilecek en iyi talim ve intizam ile hazırlanmış bulunuyordu. Geçmiş Rus seferlerinin hepsinden daha kuvvetli ve hazırlıklı bir orduya sahip bulunuyorduk. Karadenizde Rus donanmasına karşı hâkimiyetimizi devanı ettirecek iki Alman gemisi gelmişti. Bu ihtimal bize şüpheli görünüyordu. Sonradan cok mahrem bir şekilde öğrenmiştim ki Alman Amirali Suşon Karadenizdeki Rus donanmasına hâkim kalmak ihtimalini taahhüt etmemiş ve harbe girmek emrini aldığı zaman bu vaziyeti Enver Paşaya, açıkça söylemiştir.

"Avrupada Marn muharebesinin kaybedilmesi ile Alman taarruz plânının hedefi kazanılmamış oluyordu. Bizim kurmay subay olarak sulh zamanında okuduğumuz ve bildiğimiz şuydu: Alman orduları sefer halinde Fransaya taarruz ederek, onu mağlûp etmeyi ve sonra doğuya, Rusyaya teveccüh etmeyi tatbik edeceklerdi. Hakikatte de Alman taarruz plânı bu surette cereyan etmiştir. Hindenburg hatıratında bu taarruz plânına temas ederken, evvelâ Fransayı mı yoksa Rusyayı mı saf harici etmeye teşebbüs etmenin daha doğru olacağını bir mesele olarak şüphe altında gösterir. Bu demektir ki tatbik olunan taarruz plânının doğruluğu üzerinde tereddüt beslemiştir. Benim vesika olarak gördüğüm bir Amerikan raporu, Alman Plânım, Mareşal Von Şlifen'in ölürken bıraktığı tertibi şu *şe*kilde hikâye etmektedir:

"Almanya Rus hududunda asgarî kuvvet bırakarak Avusturyalılar ile beraber Rus taarruzuna karşı zaman kazanacak. Toplıyabildiği bütün kuvvetleri ile Fransa üzerine yüklenecektir. İngilterenin bu devrede Fransaya yolluyabileceği kuvvet 100 bin kişi olacaktır. Hakikatte de İngiliz ordusu başlangıçta tam bu kadardı, Bu suretle batıya ilerliyecek Alman orduları mümkün olan süratle Fransız ordusunu imha edecekler ve İngilizleri dışarda bırakacaklardır. Fransa ortadan çekildikten sonra, Avusturya Macaristan ile beraber Rusyayı mağlûp etmek mümkün olacaktır. Von Slifin'in plânında bundan sonraki mülâhazaları çok dikkate değer. Eğer Alman orduları herhangi bir sebeple Fransız ordularını imha edip, Fransayı amana düşürmezlerse Almanyanın ne 'şartla olursa olsun derhal sulh yapması lâzımdır. Çünkü bundan sonra harb çok uzun sürecek, Alman orduları Doğu ile Batı arasında mütemadiyen koşarak, sonunda düşman arzusunu kabule mecbur kalacaklardır. Von Slifin'in plânına göre Marn muharebesi ile 1914 Avrupa harbinin kaderi mühürlenmiş oluyordu.

"İşte biz 1914 Kasım ayında, Avrupa harbinin kaderi Alman Genel Kurmayının tahminine göre mühürlendikten sonra, savaşa katılmış bulunuyorduk. Enver Paşa Alman ordularının kudret ve kıymetine sarsılmaz bir hayranlık besliyordu. Bu orduların hesap ve takat dışı bir sefere girmiş olduklarını farketmiyordu. Birinci Cihan Harbine bu şartlar altında girmek kararı Osmanlı İmparatorluğunun talihsiz akıbetine sebep olmuştur. Alman Plânının tasavvur ettiği gibi Fransa mağlûp olduktan sonra harbin nihayet bulacağı hesabının da isabetli olmadığı İkinci Cihan Harbinde sabit olmuştur. Hatanın esası İngiltere, Fransa, Rusya kudretlerinin yekûnunun, hele hiç hesaba katılmayan Amerika ile beraber, fazla gelmiş olmasındandır.

rak tarifinin yapılmaması ve "küçük düşürme" gibi takdiri çok müşkül ve her tarafa çekilebilir müphem tariflerle, yazılan her satırın suç sayılması mümkündü. Şeref ve haysiyetlerin müdafaası... İyi, güzel! Buna kimsenin bir diyeceği yoktu. Ama her yazılan satırdan şeref ve haysiyetlere tecavüz mânası çıkarılırsa, birçok gazetecinin ömrü hapishane duvarları arasında geçecekti.

Mağdur Tevfik İleri, Beyhan Cenkçiyi sabır ve tebessümünü esirgemeden dinledi. Sonra sabretmek şırası sohbete şahit olan gazetecilere geldi. Tevfik İleri. "Yalandır, diyordu; muhaliflerin bu memlekette fikir hürriyeti yoktur, fikir mücadelesi yüzünden gazeteciler hapiste yatmaktadır demeleri yalandır. Hapishanedeki gazeteciler kanunlara riayetsizlikten ve şereflere tecavüz ettiklerinden dolayı oralarda bulunmaktadırlar". Sonra İleri, bir gazetecilik dersi veriyordu: Gazeteci dikkatli olmalıydı, gazeteci dürüst olmalıydı, gazeteci memleket menfaatlarım baltalayıcı hareketlere alet olmamalıydı.

Tevfik İleri söylemedi ama, durumu ve gidişi bilenler bu "memleket menfaatlerini baltalayıcı hareketler"in içinde İktidarı tenkid etmenin de dahil olduğunu anladılar. Muhalefet ve tenkid, D. P. nin artık hiç hoşuna gitmiyordu. Fakat bu açıkça söyleneceği yerde, seviyeli tenkidten, dürüst matbuattan ve yapıcı muhalefetten söz açmak yolu tercih olunuyordu. Hoşa gitmeyen tenkid, methetmiyen basın, alkış tutmayan muhalefet "memleket menfaatlerine aykırı" idi. Hatta memleket menfaatlerine aykırı "dalak" bile mevcuttu. Bunu o kokteylde hazır bulunanlar öğrendiler. Eski ressam, yeni gazeteci Fikret Otyam Tevfik İleriye Millî Eğitim Bakanı bulunduğu sırada, niçin Devlet Resim Sergisindeki bir tablosunu duvardan indirttiğini sordu. Tabloda şişkin dalaklı bir köylü çocuğu görülüyordu. Tevfik İleri hâdiseyi hemen hatırladı ve şu cevabı verdi:

"— o kadar şişirilmiş koskoca dalağı memleket menfaatlerimize aykırı buldum!"

Tevfik İleriye göre, bu dalak da yalandı: 1952 yılında memlekette öyle şişkin dalak yoktu. Sıtma da yoktu... Tablo 1950 senesinden öncesine aitse, o zaman sıtma, evet vardı! Şişkin dalak keza!

Gazeteciliğin mektebi

Ankarapalastaki kokteyl, eğlenceli olmakta kokteyl, partiden hiç aşağı kalmıyan bir parlaklıkla Rüzgârlı sokakta bir Vatan Cephesi Matbuat Ocağı açılmasının şerefine veriliyordu. Zafer gazetesinin karşısında açılan ocak, kurban kesilmemesine, tekbir getirilmemesine rağmen oldukça tantanalı bir törene vesile verdi. İleri, Erkmen, Kurbanoğlu, Şaman ve Hüsmandan müteşekkil bir bakanlar armadası ile birlikte D. P. Grupu Başkanı Benderlioğlu, D. P. nin basın mütehassısı milletvekilleri Bahadır Dülger ve Burhan Belge, Sıtkı Yırcalı ve talihsiz af teklifinin sahibi Kemal Özçoban oradaydılar.

Sıtkı Yuvalının konuşması çok kimse için hakiki bir sürpriz oldu. Yırcalı, D. P. nin bütün prensipleri gibi basın haklarındaki prensibine de sadık kaldığını, basını ileriye götürdüğünü söylüyordu. Bahadır Dülger ile Burhan Belge, konuşmalarında Zafer ve Havadis biraderlerde çiğnene çiğnene eskimiş fikirleri tekrarladılar, tabii şu "acayip" muhalefetin tahrikçiliğini de kaydetmeyi unutmaksızın...

Tevfik İleri ise konuşmasında gazetecilik Üzerinde umumi bir ders verdi ve "bu ocağın nasıl ulvi bir maksatla kurulduğunu biliyoruz" dedi. Fakat hazır bulunanlar, ocağın kurucularıyla D. P. yüksek kademeleri arasındaki konuşmalara vakıf olmadıkları için bu "ulvî maksat" ın miktarı hakkında bir bilgiye sahip değildiler.

Tören, ele geçirdiği bir koltuk üzerinde istiareye yatan Benderlioğlunun Burhan Belgenin ısrarıyla konuşmasından sonra sona erdi ve mes'ut netice Ankarapalastaki kokteylle tes'it edildi.

Vatan Cephesinin bu basın ocakları teşebbüsü de parlak muhayyile mahsulü büyük hedeflerden biridir. Ama daha ilk adımda ocağa, sadece esasen başka D. P. ocaklarına kayıtlı gazeteciler ile birlikte Zaferin mürettiplerini ve odacı Haşim, Macit ve Mustafa efendileri kaydetmek zorunda kalınması müteşebbisleri düşündürmelidir.

Tevfik İleri Beyhan Cenkçi ile yan yana

Mağdur ile mütecavizi

Ziraat

Hububat politikası

Müşterek Pazarın (C. E. E.) Ziraat Umum Müdürlüğü Nisan ortalarında 6 Üye memlekette "Hububat politikasındaki gelişmeler" mevzuunda bir doküman hazırladı. Doküman Fransız ve Alman çiftçilerinin protestolarıyla karşılandı. Zira Ziraat Umum Müdürlüğü hububat fiyatlarının mümkün olduğu kadar düşük bir seviyede bulunmasını istemektedir. Bu tez hâkim olursa 6 üye memlekette avantajsız hâle gelen hububat istihsalinin geriliyeceği ve hububat ihtiyacının dışarıdan karşılanacağı muhakkaktır.

Ellerinde muazzam hububat stoklan bulunan Amerika, Kanada, Avustralya gibi memleketler, tabii ki bu durumdan faydalanacaklardır. Fakat müstahsilim korumak için hububata yüksek fiyatlar biçen Fransız ve Alman hükümetlerinin, fiyatların düşük tutulmasına razı olmıyacakları aşikârdır. Meselâ dünya piyasalarında buğdayın kentali 6 - 6,6 dolar olduğu halde "yeşil plân" politikası takip eden Almanya kendi müstahsilinin buğdayına kental başına 10 . 10,8 dolar arasında fiyat biçmektedir. Müşterek Pazar anlaşmasının hükümlerine tâbi olarak Fransa ve Almanya arasında imzalanan hububat anlaşmasında da bu görüş hâkim olmuştur. Nitekim Almanyanın Fransadan yapacağı buğ-

Keşki Hiç Konuşmasaydınız, Sıtkı Yırcalı!

Geçenlerde, Rüzgârlı sokaktaki Vatan Cephesi Matbuat Ocağının açılış töreninde yaptığınız konuşmanın çok kimseyi nasıl ve ne kadar derinden yaraladığının, içlerindeki güven hissini nasıl zedelediğinin farkında mısınız, Sıtkı Yırcalı? Acaba, hiç o sözleri söylerken dinleyicilerinizin arasında Balıkesirli idealist avukat Sıtkıyı hala hatırlıyanların da bulunduğu aklınıza gelmedi mi? D. P. iktidarının ilk yıllarındaki Balıkesir milletvekili Sıtkı Yırcalının Basın hürriyeti hakkındaki sözlerinin nice kalblerde hâlâ bütün sıcaklığı ile muhafaza edilebileceğine yoksa inanmıyor musunuz? Doğrusu şu ki, Sıtkı Yırcalı, Vatan Cephesi Ocağındaki o konuşmayı keski yapmasaydınız. Hiç konuşmasaydınız da, kalblerde size karşı duyulan muhabbeti kırmasaydınız. Bırakın herkesi! Acaba Balıkesirli idealist avukat Sıtkı, siz "Zahiren şekle bakılarak menfi telâkki edilebilecek bazı icraatın, aslında öz olarak çok müsbet bir karakter ihtiva ettiğini" söylerken içinizden size alkış tutabildi mi? Siz, "D. P. nin matbuat mevzuunda aldığı kararların daima iyiye, daima mükemmele yönelmiş bir memleket ve millet sevgisinden ilham aldığını, bu kararların her bakımdan olgunlaşmış bir seviyenin icapları meyanında telâkki edilmesi gerektiğini" söylerken 1950 günlerinin Balıkesir milletvekili ve "Üçüncü Kat n İnsanları" şairi sizinle beraber miydi ?

Bugün Sıtkı Yırcalının söylediklerinin faşist bir telâkkinin ifadesi olduğunu, Balıkesirli idealist avukat Sıtkı bey, sorarsanız, size söyliyecektir. İhtimal size diyecektir ki, Mussolini de şekil ve özü ayırarak, basın hürrtyetinin mevcudiyetini ilân etmişti: "Birlikçi bir rejimde -tıpkı Vatan Cephesi Birliği gibi- basın bu birliğin dışında kalamaz. Bu sebepledir ki bütün İtalyan basını faşisttir ve faşist bayrağı altında hep birlikte mücadele etmekten gurur duymalıdır. Dünyanın en hür basını İtalyan basınıdır". İhtimal Goebells'in sözlerini de hatırlataçaktır: "Basın hürriyeti prensibi lüzumundan fazla ehemmiyet verilen bir prensip oldu. Nitekim basın hürriyeti bütün dünyada prestijini kaybetmeğe başlamıştır".

Bakınız «Sıtkı Yırcalı, Pakistanın asker cumhurbaşkanı General Eyüp Han, Pakistan Times, Imroz ve haftalık Lailo Nahar'a hükümet vasıtasıyla el koyduktan sonra, Pakistan Times yeni nizam altında çıkan ilk sayısının başyazısında ne diyor; "Düşünce ve söz hürriyeti bizim için çok kıymetlidir ve müstakil olmak gazetemizin yeni politikasının temelidir".

Görüyorsunuz ya, basın hürriyetinin gırtlağına çökenler bile, basın hürriyeti taraftarlığını kimseye bırakmadıklarını gösterecek parlak sözler buluyorlar! Ama, bunlara Londranın ciddi The Economist'-inin verdiği ad, "resmî gramofonlar"dır.

Allah hepimizi "resmî gramofon"luktan korusun!

day ithalâtı her yıl fiyatlar yükseltilerek Almanyanın iç fiyat seviyesine getirilecektir. Eğer Müşterek Pazar üyeleri -ki önümüzdeki yıllarda ziraî pazarları organize edeceklerdir, hububatta yüksek fiyat politikasını seçerlerse Altıların hububat istihsali artacak ve dışarıdan hububat ithaline ihtiyaçları kalmıyacaktır. Esasen şimdiden yüksek fiyatların kamçılayıcı tesirinden âzâde olarak, verimlerin muntazaman artması yüzünden Müşterek Pazar memleketlerinde hububat istihsali gelişmektedir. Yüksek fiyatlar bu gelişmeyi büyük ölçüde hızlandıracaktır.

Altı Avrupa memleketinin bu mevzuda alacağı karar, Türkiyeyi pek tabiî çok yakından ilgilendirmektedir. Müşterek Pazar üyeleri, kendi hububat istihsallerini arttırma yolunu seçerlerse, Türkiyenin ziraî istihsalini hububattan başka istikametlere yöneltmesi gerekecektir. Yok Altılar düşük fiyatlar tutarak kendi hububat istihsallerini feda yoluna giderlerse, o zaman memleketimizde hububat, istihsalinin teşviki düşünülebilir. Yalnız bu takdirde de, ellerinde muazzam stoklar bulunan büyük hububat ihracatçısı memleketler'e mücadeleyi göze almak lâzımdır.

Üniversite

İşe politika girince...

En şümullü talebe teşekkülü olan Türk Millî Talebe Federasyonu, bu haftanın başında bir emrivaki haline gelen yıllık kongresinde en mühim meselesini halletmekle meşguldür: T. M. T. F. bu kongrenin sonunda ya müstakil bir talebe teşekkülü hüviyetini muhafaza etmeye muvaffak olacak, yahut siyasi tesirlerin bir oyuncağı haline girmeye mecbur kalacaktır. İkinci ihtimal pek, ama pek zayıftır.

T. M. T. F. nin bu kongresi, iki grupun mücadelesine sahne olacaktır. Birinci grup halen iş başında bulunan idare heyetini desteklemektedir. İkinci grupun idarecilerinin ne kadar taraftara sahip oldukları bilinmiyorsa da, İktidar partisi tarafından himaye edildikleri muhtelif vesilelerle anlaşılmıştır. Esasen bütün mesele de buradan çıkmaktadır. Vahdet Tayanın başkalığındaki idare heyeti, bilhassa ikinci başkan Erol Ünalin muhtelif vesilelerle yaptığı çıkışlar dolayısile İktidarı gücendirmistir. Bu hal Federasyonu bir malî baskı kargısında bırakmıştır. İdare Heyeti, 21 Martta yapmak istediği kongreyi 24 Nisana tehir etmesine rağmen parasızlık yüzünden toplantıya çağıramamıştır. Gelirini şimdiye kadar Bakanlıkların ve İktisadî Devlet Teşekküllerinin bağışlarıyla temin eden Federasyonun idarecileri bu sene hangi kapıyı çalmışlarsa, "Sadık Erdem ile görüştünüz mü?" cevabını almışlardır. Antalya milletvekili Sadık Erdem, D. P, tarafından yeni kurulan "Gençlik Bürosu"nu idare etmekledir.

Federasyonun müstakil ve her nevi politik tesirden âzâde olması prensibine inanan idare heyeti, çaresizlik karşısında Sadık Erdeme' müracaat zorunda kalmıştır. Sadık Erdem,, başkan Vahdet Tayana, yardım için bazı şartlar ileri sürdükten sonra, ikinci başkan Erol Ünalın faaliyetinden şikâyette bulunmuştur. Sadık Erdem, Federasyon nakdi yardımı reddetmiş ve kongre için yapılacak masrafların -delegelerin yol masrafları, otel ve yemek paralari- karşılanacağını bildirmiştir. Durumu gözden geçiren idare heyeti, kongreyi toplıyamama pahasına bile olsa Sadık Erdemin şartlarını kabule şayan bulmamışlardır. Fakat bu esnada Federasyona dahil 4 delegasyonun başkanlarının Sadık Erdemle de görüşerek kongreyi 27 Nisan Pazartesi günü toplantıya çağırması, idare heyetini bir emrivaki ile karşı karşıya bırakmıştır.

T. M. T. F. idare heyeti, kanunsuz yapıldığını iddia- ettiği kongrede talebe teşekküllerine politikanınsokulması cereyanıyla mücadele edecektir.

Erol Ünal
Emrivaki karşısında

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Almanya

Şişmanlıyanların diyarı

(Kapaktaki iktisatçı)

Muhtelif Alman şehirlerindeki inşaat büroları tarafından tutulan kayıtlara bakılırsa, son yıllarda tamamlanan bütün sinema ve tiyatroların koltukları eskisine nisbetle ortalama beş santim kadar daha geniş tutulmuştur. Zira 1959 yılının Almanı, İkinci Dünya Harbinden önceki ve hattâ ondokuzuncu asırdaki Almandan daha sıhhatli, daha canlı ve daha şişmandır. Şimdi Alman siyaset sahnesinde olup bitenler, bu yaz sonunda Bonn'daki Şansölyelik binasında da aynı şekilde bir koltuk ayarlaması yapmanın zaruri olacağını göstermektedir, 83 yaşındaki uzun boylu, zayıf Adenauer'in koltuğuna çok muhtemelen 115 kiloluk Ludwig Erhard oturacaktır.

"Bon yılların en başarılı iktisat bakanı"nın Federal Şansölyelik mevkii için hemen hemen rakipsiz aday olarak ortaya çıkması hayli uzun mücadelelerden sonra oldu. Başlangıçta Konrad Adenauer'in plânları bambaşkaydı. İhtiyar kurt, ilerleyen yaşına rağmen iktidar koltuğundan ayrılmak niyetinde değildi, gelecek devrede de başbakan olarak kalmak istiyordu. Halbuki, önümüzdeki yaz sonunda Almanyada cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacaktır ve Hiristiyan Demokratların elinde Sosyalist Carlo Schmid'le boy ölçüşebilecek yeni bir siyasi şahsiyet yoktur. Bütün ümitler partinin eski aslan üzerinde toplanmıştır. Adenauer. önceleri, cumhurbaşkanlığı makamı için sevimli İktisat Bakanı Erhard'ı ileri sürmek niyetindeydi. Fakat, "Alman mucizesini yaratan adam" uzun zamandan beri göz koyduğu şansölyelik mevkiine giden yolu böyle kolayca terkedivermek ve aslında sembolik bir makam olan cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmak istemiyordu. Adenauer'in ve onun etrafındaki ondokuz kişilik komitenin adaylık taleplerini önce istemiye istemiye kabul etti. Fakat bu kabul haberinin gazetelerle yayınlanmasından hemen sonra, Erhard'ın Bonn'daki evine günde binlerce mektup ve telgraf gelmeğe başladı. Zengin sanayicilerden basit çiftçilere kadar sayısız Alman vatandaşı, kendilerini bugünkü refah seviyesine yükselten adamın böyle hemen pasif bir mevkie çekilmesine taraftar değillerdi. Halk ve mensup olduğu partinin milletvekilleri tarafından bu kadar ısrarla desteklendiğini gören şişman bakan, aradan iki hafta geçmeden partinin adaylık talebi hakkında verdiği cevaptan döndüğünü ve cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmak niyetinde olmadığını bildirdi. Adenauer'in plânları suya düşmüştü. Yaşlı kurt. Carlo Schmid korkusuyla kâbus geçiren parti idarecilerinin ısrarı karşısında, Federal Cumhuriyetin ikinci cumhurbaşkanlığına adaylığını koymağa razı oldu. Şimdi, ini devreden sonra çekilmek zorunda olan 75 yaşındaki Theedor Heuss'un yerine, kendisinden sekiz yaş daha büyük bir başka ihtiyar oturacaktır. Adenauer'in cumhurbaşkanlığı makama ve siyasi iktidar bakımından bu makamın hukuki imkânları hakkında söylediği bütün iyimser sözlere rağmen, ölümüzdeki yaz sonundan itibaren, Almanyada hakikî kuvvet müstakbel şansölyenin eline geçmiş olacaktır. Weimar anayasasında bir hayli farklı olan Bonn anayasası cumhurbaşkanının elinde fazla kuvvet toplanmasına imkân vermemektedir. Alman Cumhurbaşkanı, yeryüzünde selâhiyeti en az olan Cumhurbaşkanıdır.

Rekabetin faydaları

Sıra nihai iktidar mücadelesine gelince, takiplerinin nazik ve sinsi oyunlarını birer birer alt. etmesini bilen adam, iktisat sahasında da rekabet prensibine olan derin imanıyla tanınır. Yalnız, Ludwig Erhard'in rekabet prensibi klâsik liberallerin inandıkları prensipten bir hayli farklıdır. Alınan İktisat Bakanı, devletin himayesi, yol göstericiliği ve teşviki altında bir serbest rekabetin faydasına inanmaktadır. Aslına bakılırsa, birçoklarının iddia ettiklerinin aksine, Friedrich List'ten beri Alman iktisat sahasına hâkim olan prensiplerde pek büyük bir değişiklik vuku bulmuş değildir. Almanya yine bir "güdümlü iktisat" rejimine tâbidir. Fakat, İkinci Dünya Harbinin sonundan beri bu gütme ve muayyen bir istikamete doğru sevketme. devletin fiilen iktisadi hayata katılması şeklinde değil, iktisadî hayata yol göstermesi şeklinde olmuştur. Ludwig Erhard, Almanyanın iktisadi durumu hakkında söz sahibi olduğu günden beri, kuvetle inandığı serbest rekabet prensibinden ayrılmaksızın mütemadiyen teşvik edici tedbirler almış, yeni fabrika kuranlar için gayet elverişli vergi muafivetleri ihdas etmiş, ham madde ithalinde devlet yardımını esirgememiş ve bu arada sosyal tedbirler almaktan da geri katmamıştır. Aynı zamanda "Federal Şansölye Yardımcılığı" ünvanını da taşıyan Erhard, serbest rekabetin kırıcı bir hâl almaması ve' halk kütlelerinin devler arasındaki iktisadi yarışmadan zarar görmemeleri için devletin sosyal mevzuat yoluyla müdahalede bulunmasına bilhassa taraftardır ve bu bakımdan "klâsik liberal" tipinden bir hayli uzaklaşmaktadır. Bu bakımdan "piyasa iktisadı" verine, "piyasanın sosyal iktisadı" tâbirini kullanması manidardır.

Ludwig Erhard, teşvik edici, yol gösterici ve mahzurları önleyici devlet tedbirlerinin dışında, tam rekabete dayanan bir piyasa iktisadının patronu olsun, işçisi olsun disiplinden ayrılmıyan Almanyayı kısa zamanda kalkındıracağına harb sonu-

DALGALARIN GÖTÜRDÜKLERİ

nun kötümser hayası içinde bile inanmaktaydı Bugün bütün söyledikleri hakikat olmuştur. Alman istihsalinin her yılki artış temposu Amerikadaki artış temposunun iki misline, yaklaşmış. Amerika ve Rusyadan sonra Almanya dünyanın üçüncü iktisadî kuvveti hâline gelmiştir. İşsizlik -son zamanlarda kömür madenlerinde görülen bazı vakalar hariç- hemen hemen tamamen ortadan kalkmış gibidir. Alman işçisinin bugün aldığı hakikî ücret, 1950'ye nisbetle takriben % 70 artmış durumdadır.

Fırsat nesinde

lmanyayı harb sonundaki perişan A hâlinden bugünkü refah seviyesine çıkaran adamın hayat grafiğin de de azçok aynı çıkışı görmek mümkündür. Ludwing Erhard, 1897 yılında Franconia'daki Nürnberg yakınlarında Fürth kasabasında dünyaya geldiği zaman babası küçük bir bakkal dükkânı işletmekteydi. Erhard'lar aslen köylü bir aileye mensuptular ve köydeki hayat şartlarının güçleşmesi üzerine kasabaya göç etmişlerdi. Küçük Ludwig, bir taraftan okula giderken, bir taraftan da dükkânda babasına yardım ediyor ve böylece ilk iktisat derslerini alıyordu. Birinci Dünya Harbi gelip çattığı zaman, daha henüz pek genç yaşta askere gitmek zorunda kaldı. Katıldığı ilk muharebelerden birinde. Fransadaki Yores cephesinde ayağından yaralandı. Onbaşı Ludwig Erhard. kasabaya döndüğü zaman hafifçe topallıyordu -şişman bakan bu arıza yüzünden hâlâ hususi surette yapılmış yüksek topuklu ayakkabı giymek zorundadır- ve babasının dükkânında çalışacak hâli yoktu. Kasabada yapacak şey bulamayan genç Erhard Nürnberg'e gitti ve oradaki Ticaret Okuluna devama başladı. İşte bugün "mucize yaratan bakan"'in iktisat ilmine karşı duyduğu yakınlık o sıralarda başlamıştır.

Nazilerin kâbusu Almanyanın üzerine çöktüğü zaman, Ludwig Erhard Nürnberg'teki bir iktisadî araştırma enstitüsünde asistan olarak çalışmaktaydı. Bu sessiz sedasız çalışma ikinci Dünya Harbinin sonuna kadar sürdü. Genç iktisatçı, siyasi cereyanlardan ve parti entrikalarından tamamen uzak kaldı. Bugün Alman üniversitelerinde demokrasi dersi veren, fakat Hitler zamanında diktatörlüğün lüzumu hak» kında eserler yazan birçok ilim adamının aksine. Erhard'ın geçmişinde Nâzilerle alâkalı hiçbir karanlık nokta bulmak mümkün değildir.

Almanya harici kaydedip de müttefiklerin işgali altına düştüğü zaman, işgal kumandanlarını Erhard'la birlikte çalışmağa sevkeden şey de bu temiz mazi olmuştu. Koskoca ordularla Almanyaya yerleşen İngilizler *vs* Amerikalılar o zamana kadar karşılaşmadı kları güçlükte iktisadî meselelerle karşı karşıya kalmışlardı. Perişan hâlde buldukları

Prof Erhard çarşıda

Patatesçiden sabah dersi!.

memleketi biraz olsun kalkındırmak ve bu arada kendi işgal kuvvetlerini beslemek zorundaydılar. Almanyanın iktisadî durumundan anlayan ve alacakları tedbirlerde kendilerine müşavirlik edecek bir kimseye ihtiyaçları vardı. Erhard. kapısına kadar gönderilen bir Amerikan cipiyle evinden alındı ve Nazilerin kamyonlarla hapse sevkedildikleri bir günde Müttefik Kuvvetler Kumandanlığında iktisadî müşavir olarak çalışmağa başladı.

Kendi elleriyle bulup işe aldıkları iktisadî müşavirin fikirleri müttefik kumandanların pek hoşuna gitmiyordu. Meselâ, Erhard, daha başlangıçtan itibaren Alman parasının değerinde bir değişiklik yapılmasını ve yeni bir Mark sisteminin ortaya konmasını istiyordu. Buna, ve bunun gibi fikirlere uzun müddet mukavemet eden kumandanlar, nihayet 1948 Haziranında Erhard'ın fikrini kabul ettiler ve Alman Markının değerinde ayarlama yapmağa razı oldular. Erhard'ın urun zamandan beri beklediği fırsat nihayet gelmişti. İktisadî müşavir, sadece para ayarlamasıyla Almanyanın meselelerini halletmeğe imkân olmadığını biliyordu. Serbest piyasa mekanizmasının tam olarak işleyebilmesi için vesika usûlünün de kaldırılması şarttı. Fakat Almanyadaki kıtlığı yakından gören müttefik makamları böyle bir tedbirin çılgınlık olacağı fikrindeydiler. Bu arada iktisadî müşavirlik yavaş yavaş seri bestlik kazanmağa başlamış, müttefiklerin direktifleri altında çalışan azçok müstakil bir "iktisadî işler dâiresi" hâline gelmişti. İşte Erhard, bu dairenin müdürü sıfatıyla hayatının en cüretkâr adımlarından birini attı. Bir pazar günü, müttefik kumandanlarının ye daire arkadaşlarının tatilde bulundukları bir sırada, Alman radyosunda konuşarak her türlü fiyat kontrolünün ve vesika usûlünün kaldırıldığını ilân etti. Tabiî, ertesi gün, Amerikalı kumandanla konuşmak ve bu hareketin hesabını vermek lâzım geldi. General Lucius Clây, "Herr Ehard, etrafınıdaki Amerikalı müşavirler bu son aldığınız kararın çılgınlıktan başka bir şey olmadığım' söylüyorlar" dediği zaman, şişman iktisatçı "aldırmayın Sayın General, benim müşavirlerim de aynı fikirdeler" diye cevap vermişti.

İktisadi cambazlık

Ludwig Erhard, bu çok tehlikeli tedbiri aldığı zaman, piyasa mekanizmasının kendi kendine ayarlanacağına güvenmişti. Her türlü tahdidin ve fiyat kontrolünün kalktığını gören imalâtçılar, hemen istihsallerim arttırmak için faaliyete geçeceklerdi. İstihsalin artışına ve piyasaya yeni malların arzına kadar geçecek zaman içinde de, Erhard bütün ümidini karaborsacıların mallarına bağlamıştı. Vesika usûlü yüzünden karaborsaya düsen mallar bu usûlün kalkmasıyla birlikte Piyasayı istilâ edecek, vesika zamanındaki fiyatın üstünde, fakat karaborsa fiyatının altında satışa arzedilecekti.

Son zamanların en büyük iktisadi kumarını oynayan adam ilk zamanlar memlekete muazzam bir karışıklığın hâkim olacağını ve bir müddet havanın kendi aleyhine döneceğini gayet iyi biliyordu. Bir taraftan da, bütün ümitlerini bağladığı piyasa mekanizmasının işlemeğe başlayıp başlamadığını yakından takip etmekteydi. Her sabah, otomobiliyle işine gelirken pazara uğrayıp fiyatlara bakmadan ve patatesçi kızlarla konuşmadan ciddi çalışmaya başlamıyordu. En büyük arzusu istihlâkin artmasıydı. İmalâtçılar, ancak mallarının satılacağından emin olduktan sonra tam manasıyla istihsale geçeceklerdi. Onun içindir ki. Ludwig Erhard, her gün, dairesine gelir gelmez, sekreteriyle konuşur, "Frau Muhr, bu sabah vitrinlerde hâlâ kumaş kalmış-mı?" diye sorardı.

Şişman iktisatçı tamamen, bir çılgın gibi hareket etmiyordu. Mucizenin vuku bulacağına içten inandığı hâlde, yine de ihtiyat tedbirlerini almayı ihmal etmemiş, aşırı fiyat artmalarına karşı çeşitli müevvideler koymuştur. Fakat bütün bunlara lüzum kalmadı ve 1948 yılının son aylarından itibaren meşhur "Alman Mucizesi" kendisini hssettirmeğe başladı.

Siyaset basamakları

Refah seviyesinin yükselmesiyle birlikte Erhard'ın siyaset yıldızı

da parlamağa başlamıştı. 1949 yılında Hıristiyan Demokrat Partisinin adayı olarak parlâmento seçimlerini kazanan iktisatçı, kuruları ilk Adenauer kabinesinde bakanlık mevkiine getirildi. Ludwig Erhard'ın İktisat Bakanlığındaki icraatı, o zamana kadar yapmak istediklerinin bir devamından başka bir şey değildi. İstihsalin arttırılması, piyasa mekanizmasının serbestçe işleyebilmesi, sanayiin teşviki hususunda alınan tedbirler birbirini takip etti. Arada sırada görülen ufak buhranlara rağmen, şişman adam iyimserliğini asla kaybetmedi ve Alman siyaset sahasında "Herr Optimist" diye tanınmağa başladı.

Tabii, İkinci Dünya Harbinden sonraki feci manzara karşısında bile, Ludwig Erhard'ın iyimser olma-ı, için bir hayli sebep mevcuttu, Gerci ortada yıkılmış, harap olmuş bir memleket vardı ama. bu memleket Almanya ve millet de Alman milletiydi. Müttefik bombardımanları fabrikaları yıkmış olabilirdi, fakat memleketin tabii kaynakları yine ortadaydı. Ruhr havzasının demiri ve kömürü Almanyanın kalkındırılması için yine cömertçe kullanılabilirdi. Alman milletinin teknik dehası ve teknik bilgisi yine ayaktaydı. Kalifiye eleman sıkıntısı diye bir şey bahis konusu olamazdı. Üstelik, Sovyet tehditti karşısında sağlam bir Almanyanın mevcudiyetini zaruri gören Amerika da, harbin sonundan beri eski düşmanına tam beş milyar dolarlık iktisadi yardımda bulunmuştu. Bu şartlar altında, Almanya gibi bir memleket, muayyen bir kalkınma plânı olmaksızın, sadece teşvik ve koordine edici İktisat tedbirleriyle de kalkınabllir-

Ludwig Erhard. Almanya için yaptıklarının muhakkak her memlekette aynı başarıyla tatbik edilebileceğini asla ileri sürmemiştir. Hattâ, az gelişmiş memleketlerin siyaset adamlarıyla yaptığı bütün temaslarda -Erhard'ın şimdiye kadarki dış ziyaretlerinin sayısı yüze yaklaşmaktadır» devlet müdahalesinin her memleketin şartlarına göre ayarlanması gereken bir şey olduğu noktasında hayli ısrar etmiş ve Alman mucizesini taklide yeltenenlerin bazan felâketlerle karşılaşabileceklerini mütemadiyen tekrarlamıştır. Nitekim dış yardım mevzuunda sondajlar yapmak için, kendisini ziyarete gelen, İspanyol Ticaret Bakanına Erhard'ın cevabı "evvelâ bir plân yapın, sonra yardımı düşünelim" olmuştur. Profesörün, Menderesin yüzüne karşı Türkiyenin gelişi güzel yatırım, yapmasını beğenmediğini söylediği ve Menderesten, Fransızca "içişlerimize müdahele etmeyin" şeklinde sert bir cevap aldığı anlatılır.

Bütün bunlar gösteriyor ki Profesörün Alman mucizesini ihraca niyeti yoktur. Ama ondan reçete isteyenlerin sayısı az değildir. Meselâ gecen hafta Çarşamba günü Avrupa Konseyi toplantısında sihirbaz doktoru gören Trabzon milletvekili İsmail Şener fırsatı kacırmadı ve "Aman doktor, derdime bir çare" yi bastırdı. Konsey toplantısında söz alan Şener, "böyle bir mümtaz şadısın bulunduğu bir toplantıda iktisaden kalkınma hâlinde bulunan Türkiyenin iktisadî meselelerini belirtmeyi bir fırsat telâkki ettiğini" söyliyerek, bu meselenin hallinde Ludwig Erhard'ın "müzaheret ve yardımını" istedi. Daha evvel İran gibi bazı şark memleketleri de Dr. Schaht'tan iktisadî sihirbazlık reçeteleri istemişlerdi. Maamafih Dr. Erhard'ın mucizelerle kervan yürüteceklerini sananların "müzaheret Ve yardım" taleplerine vereceği cevabı tahmin için sihirbaz olmaya lüzum yoktur: Dr. Erhard. hiç şüphesiz "Enflâsyon yapma, plânlı hareket et" demekle yetinecektir. Erhard geçen hafta Avrupa Konseyinde bile, fiyatların yılda yüzde 5 bile yükselmediği Avrupa memleketlerine enflâsyon yaptıklarından dolayı çatmış, onları, enflâsyon başgösterince vergileri arttırarak talebi frenleme yoluna gitmedikleri için azarlamıştır. Hans Amcanın hiç şakası yoktur ve Sam Amcadan ÇOK daha merhametsizdir.

Fin hamamı

İktisadî hayatta enflâsyon mevzuunda son derece titiz olan Hans Amca, kendi vücut tenasübü bakımından aynı titizliği göstermemektedir. Fırsat buldukça Karaormanlardaki meşhur Fin hamamlarına koşan Erhard, bu gibi tedbirlere dikkat etmediği takdirde, bünyesindeki enflâsyonist temayüllerin gittikçe kuvvetleneceğini ve kilosunun yüzelliye yaklaşacağını gayet iyi bilmektedir. Halbuki, Alman İktisat Bakanının günlük yaşayışı ve çalışma temposu başkalarını kolaylıkla iğne ipliğe döndürecek kadar süratlidir. Şişman bakan günün beş veya altı saatini uykuya ayırabilir. Bunun dışındaki vakti, bakanlıktaki hummalı çalışmalarla, parlâmento ve parti faaliyetleriyle geçer. Bazan, yetiştiremediğl yazıları otomobilinde dikte ettirdiği de olur.

Conrad Adenauer
İstese de, istemese de!.

Bütün resimlerinden de kolayca anlaşılabileceği gibi, Ludwig Erhard'ın hayatta en fazla düşkün olduğu şey Brezilyadan getirttiği pürosudur. İçimi bir hayli uzun süren bu muazzam pürolardan hergün yirmi tanesi şişman bakanın incecik dudaklarında duman olup gider. İktisat Bakanı, pürosundan sonra, karısına da pek düşkündür. Kocası gibi bir iktisatçı olan Bayan Erhard. evde de iktisattan bahsedip yorgun adamı büsbütün yormaktan bilhassa sakınır. Karı kocanın iktisadi mevzulardaki temasları, gençliklerinde yaptıkları yarı flört, yarı ilim şeklindeki münakaşalardan ibaret kalmıştır.

Erhard'ın siyasi ve iktisadi görüşleri hususi hayatına da tesir eder. Kızı, Avrupa Kömür ve Çelik Birliğinin Lüksemburg'taki bürolarında çalışan bir Almana âşık olup da evlendiği zaman, serbest teşebbüs düşkünü bakanın bir hayli canı sıkılmıştı. Damat beyin meslek değiştirmesi hususundaki ısrarlar nihayet semeresini verdi ve genç adam ticaret hayatına atıldı. Bugün, Erhard'ın damadı, meşhur Daimler - Benz otomobil ve motor şirketinin müdürlerinden biridir.

Sam Amcanın dedikleri

Alman İktisat Bakanının şimdiye kadar başardığı işler ve bilhassa bunları başarırken kullandığı usüller Atlantik ötesindeki büyük müttefikin tam hoşuna gidecek neviden şeylerdi. Ludwig Erhard, ister istemez sosyalizme doğru giden bir dünyada serbest teşebbüs ve rekabet yoluyla da kalkınma olabileceğini göstermişti. Amerika, Doğu - Batı münasebetlerinde daha elâstiki bir politika takibine karar verirse Erhard'ın şahsında anlayışlı bir muhatap bulacak, Adenauer'in "veto" etme tehlikesi ortadan kalkacaktır. Hakikaten Erhard. başkanlığa geleceği şayiaları ortaya çıktıktan sonra yaptığı bir basın toplantısında "Adenauer'den farklı bir taktik" kullanacağını söylemekten çekinmemiştir.

Adenauer gibi demokrat bir diktatörün bakanlarından birinin ondan farklı bir taktik kullanacağım Büyüyebilmesi hakikaten büyük bir cürettir. Hâlen İtalya, muvakkat anayasanın cumhurbaşkanına tanıdığı hakları inceliyen Adenauer bu cüreti gösteren adamın Şansölye ol-

masını asla istememektedir. Onun adayı kendisine mutlak sadakatıyla ve Rusyaya karşı sertlik politikası'na taraftarlığıyla mâruf 56 yaşındaki Maliye Nâzın Franz Etzel'dir. Ama demokrat diktatörün adayını, lideri bulunduğu partinin Meclis grupuna kabul ettirebilme şansı çok azdır. Zira başbakanın seçiminde son söz cumhurbaşkanına değil, Meclise aittir. Mecliste de çoğunluğu elinde tutan Hıristiyan Demokrat milletvekilleri Erhard'ı cumhurbaşkanlığı adaylığını redde teşvik ederek, kimi istediklerini göstermişlerdir. Kurt Adenauer, herhalde bu hakikati görecek ve Meclis grupuyla bir kuvvet denemesine girişmiyecektir.

Alman Mucizesi

«Sanki Almanya plânlı mı kalkındı?" cümlesi, kalkınmanın sadece edebiyatını yapan D. P. sözcülerinin ağzından sık sür işitilir. Evet, Almanya plânsız kalkınmıştır. Plânlı kalkınsaydı, belki çok daha büyük bir hızla kalkınacaktı. Ama bu plânsız kalkınma bile, "bizim programımız da var, plânımız da" diyenlere nazaran bin defa daha plânlıdır. Bir defa Dr. Erhard iktisadî durumu günü gününe takip edecek imkânlara sahiptir. Fiyatların, ücretlerin seyrini, istihsalin, İhracatın, yatırımların durumunu yakinen takip eder. "Efendim, Ahmet efendi 10 milyon yatırım yapar, bizim hallerimiz olmaz" demeyi katiyen aklına' getirmez. Ekonominin nabzım elinde tutar. Nabzın atışına sör- de Dr. Erhard bütün ekonomiyi istediği istikamette yürütür. İhracatın teşviki, mesken inşaatının ve ağır sanayinin geliştirilmesi hususi teşebbüsün kendi kendine başardığı işler değildir. Bunlar, büyük ölçüde Alman iktisadiyatını nereye götüreceğini bilen Erhard'ın aldığı isabetli tedbirlerin eseridir.

Şuurlu bir şekilde vergi kolaylıkları tanıyarak, kredi temin edilerek, garantiler ve hattâ primler verilerek ihracat, 1949 - 1957 yıl hırında 8 misline yakın artarak 8 milyar 500 milyon dolara -Türkiyenin ihracatının 28 misli- yükselmiştir. Mesken inşaatı 1957 yılında 590 bine çıkmıştır. Elektrik istihsali Türkiyenin 45, çelik istihsali ise 125 mislidir!

İsabetli bir vergi, bütçe ve ücret politikası sayesinde sermaye teşekkülü yüksek seviyede tutulmuştur. Görülmemiş kalkınma lâfı edenler millî gelirin yüzde 12 sini yatırımlara ayırabildikleri halde, Almanyada millî gelirin yüzde 24 ü yatırımlara gitmektedir. Bütün bunlar, Erhard'ın piyasa kuvvetlerinin esiri olması sayesinde değil, piyasa kuvvetlerine kumanda etmesi suretiyle mümkün olmuştur.

"Almanya sanki plânlı mı kalkındı" diyenlere insanın, "Ah üstadlar! Siz de ne olur lütfen Erhard gibi memleketi plânsız kalkındırmanız ya" diyeceği geliyor.

Cezbe içinde, gelişi güzel kalkınma hareketlerini haklı göstermek için, Alman kalkınmasını misal gösterenlerin, Erhard'ın memleketinden plansızlık mevzuunda değilse de, başka sahalarda alacakları çok dersler vardır. Meselâ muazzam istihsal artışının yanı sıra nasıl bir para, kredi ve bütçe politikasının yürütüldüğünün tetkiki "Efendim enflasyonsuz kalkınma olmaz" diyenler için çok ibret vericidir. Erhard'ın malî ve iktisadî politikası şu basit aklıselim kaidesinin üzerine inşa edilmiştir: "Para bol olmamalıdır, zira para malların ve insan gücünün değerini tâyin eden bir ölçüdür. Gelirlerin taksiminde keyfiliği önlemek için, dünün tasarrufları bugün ayni değere sahip olmalı, aileler bütçelerini sağlam temeller üzerine dayandırmalıdırlar". Yani Erhard mucizesinde enflâsyon "tabu"dur. Enflâsyonla, sabit gelirlilerin cebindeki parayı Zati Sungur oyununa getirmeyi Erhard reddetmektedir. İşte bunun içindir ki bütçe denkliğine sıkı siloya riayet edilmiş, hattâ bütçe fazlaları yaratılmıştır. Krediler kontrol altında bulundurulmuştur. Gerektiği zaman para basmak yerine vergi alınmıştır. Bu sayede 1957 deki 100 Alman Markı. 1949 un 97,5 Markına bedeldir. Halbuki 1957 de 100 Türk Lirası 1919 yılının 55 Lirasına bedeldir.

"Efendim, enflasyonsuz kalkınma olmaz" diyenler, Alman mucizesinin enflasyonsuz nasıl gerçekleştirildiğini izah etmelidirler.

Koordinasyon

Az gittik uz gittik..

Geçen haftanın ortasında Koordinasyon Bakanlığı iyi bir haber verdi: Merkez Bankası kolaylıklarından faydalanamıyan İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırım ihtiyaçlarını karşılamak üzere, bir "İç Finansman Fonu" tesis eden talimatname hazırlanmıştı.

Fon, Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı memleketlerinin verdiği ve vereceği 73 milyon dolar kredinin ve Amerika ile milletlerarası teşekküllerin açtığı kredilerin bir kısmının Türk parası olarak karşılığı. Amortisman Sandığı, İşçi Sigortaları Kurumu ve Emekli Sandığının kaynaklarının bir kısmı ile beslenecektir. Bir ara ariyerelerin Merkez Bankasında emanette mahfuz Türk parası karşılıklarından da istifade edilmesi -ki 246 milyon dolara erişmektedir- düşünülmüşse de, talimatnamede bundan bahsedilmemektedir.

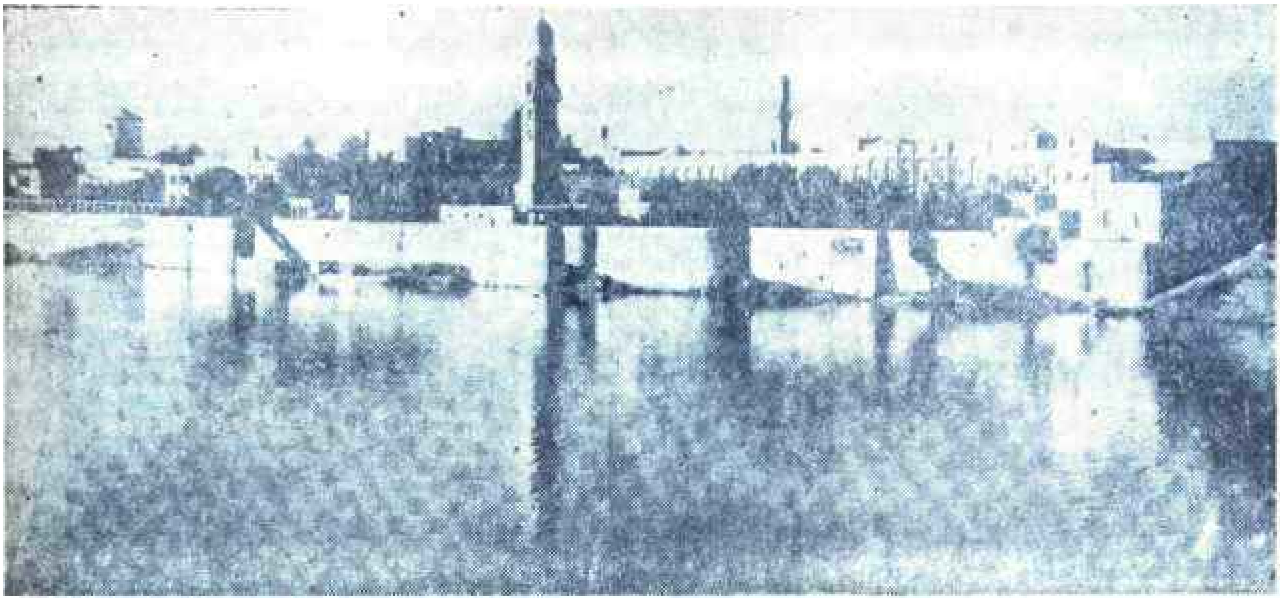
Fondan kredi alabilmek için, talepte bulunan müessesenin işletme açığı bulunmaması, varsa bunu önlemek maksadıyla tedbirlerin alınması şarttır. Bundan başka projelerin dış finansmanının temin edilmiş olması, döviz kazandırıcı veya tasarruf ettirici mahiyette bulunması lâzımdır. Başlanmış veya çabucak bitecek işler tercih edilecektir.

Kâğıt üzerinde bu düşüncelerin hepsi çok güzeldir. Son şartlı şurtlu fevkalâde yardımın verilmesinde İktisadî Devlet Teşekkülleri yatırımlarının koordinasyonunu şart koşan alacaklı memleketlerin mütehassısları da elbette bu isabetli fikri beğeneceklerdir. Kâğıt üzerinde çok güzel şeylerin mutaddan çok yapıldığı memleketimizde teşebbüsün, talimatnamede yazıldığı gibi yürütülmesini temenni etmek lâzımdır. Ama İktisadî Devlet Teşekküllerinin bütün yatırımlarını kontrol altına alan ve finansmanını karşılayan bir fon tesisi yoluna gidilmemesini anlamaya imkân yoktur. Alacaklı Batılı memleketlerin istediği böyle bir fondur, Koordinasyon Bakanlığı uzun müddettir İktisadî Devlet Teşekküllerinin bütün yatırımlarının koordinasyonu için çalışmaktadır. O halde neden bilançolarını kârla kapıyan teşebbüslerin kaynaklarımda ihtiva eden bir fon kurulmamıştır? Muhtelif sebeplerden dolayı kâr eden devlet teşebbüslerinin sırf kâr ettikleri için az çok münasebetsiz yatırımlar yapmaları nasıl önlenecektir? Anlamak mümkün değildir. Bütün İktisadî Devlet Teşekküllerine müteallik bir yatırım plânı bir an evvel yapılmalıdır. Bu arada şimdiden büyük bir rağbete mazhar olan "İç Finansman Fonu"nun kaynaklarının, talimatnamede çizilen yatırını ölçülerine uygun bir şekilde kullanılmasına dua edilmelidir.

İmar

Bağdat güzelleşiyor!

İsyan bastırmaktan başka işlere bakmadığı sanılan Kasım Hükümeti, bu haftanın başında efsanevî şehir Bâğdatın imarını hızlandırdı. Bu işe ilk kalbini veren "imarcı" merhum Nuri Said olmuştu. Tabii ki imar faaliyetinin büyük bir kısmı yıkmaktan ibaretti. Çamurdan evler yıkıyor, trafiğin iki üç koldan yapıldığı geniş caddeler açılıyordu. Merhum imarcı Nuri Said, İngiltereyi çok daha iyi tanımasına rağmen kendisine model olarak Parisi ve bir dereceye kadar Washington'u seçmişti. Tıpkı Parisin Place de l'Etoile'indeki gibi büyük bir meydana açılan çok, ama çok geniş caddeler açmaya bayılıyordu. Çerden çöpten çirkin görünüşlü evleri yıkarak bu çok geniş caddeler açma merakının bir kökü de herhalde Pariste Haussman'ın "barikatların kurulmasını önleme" gayesine kadar varıyorduk Zira trafiğin üç koldan yapıldığı 35

Tarihi Bağdattan bir gürünüş

Yaşasın imar!,.

metre genişliğindeki caddeler nehir boyunca açılmaktadır. Nehre amut sokaklar dardır, oradaki A. P. muhabirinin bildirdiğine göre, bombardımandan yeni çıkmış bir şehre benzemektedir. Modern caddelerin tam yanında, her türlü bozguncu faaliyete çok müsait yıkık sefalet yuvaları mevcuttur. O halde merhum imarcı Nuri Saidin emniyet mülâhazalarıyla imar işine sarıldığını düşünenlerin delilleri zayıflamaktadır. Döviz bulamayınca, kalkınma yapıyorum iddiasıyla nisbeten çok daha az döviz yutan yıkma ve yolları genişletme faaliyeti sayesinde halka şirin görülmeye çalıştığını da söylemek zordur. Zira petrol diyarı Irakın çok şükür döviz sıkıntısı yoktur. İmarcı merhum Nuri Saidi çamur yolların ve gecekonduların yanı sıra 35 metrelik yollar açmaya sevkeden yegâne sebep. şarka mahsus gayri kabili islah gösteriş zihniyetidir. İmarcı merhum Nuri Sâid, Batılıların "kel başa şimşir tarak" diyeceklerini hiç aklına getirmiyerek ve sırf onların gözlerini kamaştırmak, "bakın biz de ne ciciler yapıyoruz" diyebilmek için Parisi Bağdata getirmeye kalkışmıştır! Tabii ki aklı başında her Batılı ihalesi ecnebi şirketlere verilen 35 metrelik caddeler yerine, evsiz kalanları, gecekonduları ve sefaleti görmüştür. Ama şarkta gösteriş zihniyeti o kadar kökleşmiştir ki gıda maddeleri fiyatlarının yükselmesine mani olmayan General Kasım da, imarın cazibesinden kendisini kurtaramamış, 35 metrelik şahane "Cumhuriyet Caddesi"nin açılması işini hızlandırmıştır. Bağdatın son derece aksıyan kanalizasyon işleri ve su temini meselesi daha sonra düşünülecektir.

Şimdi Bağdatta herkes "Yasasın imar" diye haykırmaktadır.

Namevcut!

B Devlet aşan, İktisadî Devlet Teşekküllerinin Umumi Heyetinin 24 Nisan günkü toplantısı yapılamamıştır. Sebep: Bakanların hazır bulunmaması...

Sanayi Bakanı vekili ve Koordinasyon Bakanı Sebati Ataman, o gün İstanbuldaydı ve Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen Soelarno'yu karşılamak için Esenboğaya gitmişti.

Dış yardım

Hisseler artınca...

Geçen haftanın ortasına doğru hemen bütün gazetelerde yer alan bir haber yardım mevzuundaki iyimserleri pek sevindirdi.. Haber, Para Fonu ve Dünya Bankasındaki hisselerimizin arttırıldığını bildiriyordu.

Hisse artışı, Yeni Delilideki Para Fonu ve Dünya Bankası toplantısında karar altına alınmıştı. Bu karara göre Para Fonu hisseleri asgarî yüzde 50, Dünya Bankası hisseleri yüzde 100 arttırılacaktı. Türkiyenin hisselerinin diğer bir çok memleketler gibi daha fazla yükseltilmesi de bu toplantıda kabul olunmuştur. Türkiyenin Para Fonundaki hissesi 43 milyon dolardan 86 milyon dolara, Dünya Bankasındaki hissesi 43 milyondan 115 milyon dolara yükseltilecektir. Yeni artış Para Fonu için yüzde 100, Dünya Bankası için yüzde 165 tir.

Hisse artışlarının prensip itibarile muayyen bir nisbetinin altınla ödenmesi gerekmektedir. Maamafih altın ve dövizi bulunmıyan memleketler için hemen hemen hiç döviz edemeden hisse arttırmaya imkân veren bir formül bulunmuştur.

Hisselerin yükseltilmesinin daha fazla kredi teminine imkân vereceği umulmaktadır. Hakikaten Para Fonundan temin edilecek krediler, esas itibarile üyelerin hisselerinin azlığına veya çokluğuna bağlıdır. Bu sayede bir miktar kısa vâdeli kredi temin etmek mümkün olacaktır. Kendisine sunulan projelerin iyiliğine kötülüğüne nazaran uzun vâdeli krediler veren Dünya Bankası için ortakların hisselerinin miktarı bir ölçü teşkil etmemektedir.

Maamafih umumi olarak bu teşekküllerinin sermayesinin arttırılması, kredi imkânlarım büyük ölçüde genişletecektir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

A.B.D.

Yardım hikâyeleri

Amerikan Temsilciler Meclisinde Virginia eyaletini temsil eden Porter Hardy Jr. geçen hafta tahkikat encümenlerinden birinde konuşurken yumruğunu masaya vurdu ve "bu I. C. A. denen müesseseyi olduğu gibi kapatıp dış yardımları yürütecek başka bir sistem bulmalıyız" dedi. Genç temsilci, encümen huzurunda yapılan ifşaattan, anlatılan hikâyelerden o kadar tiksinmişti ki "Milletlerarası İşbirliği İdaresi',' adı altında Amerikanın teknik ve iktisadî yardımlarını yürüten böyle bir müessesenin artık kolay kolay ıslah edilemiyeceğine samimi olarak kanaat getirmişti.

Hakikaten anlatılan hikâyeler, hazır bulunanların yüzlerini kızartacak kadar feci şeylerdi ve birçok kimse, yardım şeklinde akıtılan milyonlara rağmen bazı memleketlerde Amerikalıların neden sevilmediklerini» bu tahkikattan sonra daha iyi anlamışlardı. Encümen, eski I. C, A. memurlarından Edward T. McNamara'nin ifadesini dinlemek üzere toplanmıştı. McNamara, 1955 Ekiminden 1957 sonuna kadar Laos'ta bulunmuş ve I. C. A.'nin mahallî bayındırlık işlerine yaptığı yardımları idare etmiştir. Komünist Çine ve yine Komünist Kuzey Vietnama komşu bulunan bu küçük memleket çok kötü şartlar altında bulunuyordu ve kuzeyden gelecek tehlikenin önlenmesi için çeşitli sahalarda Amerikan yardımı yapılması bir zaruret olarak ortaya çıkıyordu. Nitekim, Amerikan hükümeti ve dolayısıyla Washington'daki I. C. A. idaresi, bu memleketin en fazla ihtiyaç gösterdiği yol malzemesi hususunda mümkün olan bütün yardımın yapılmasını kararlaştırmıştı. Bu karar üzerine, bir buçuk milyon dolarlık yol malzemesi satın alınıp Laos'a gönderilmiş, ayrıca bu malzemenin kullanılmasını öğretmek üzere mahalline teknisyen yollanması için de bazı Amerikan firmalarıyla mukavele imzalamıştı. Fakat, Laos'un başşehri Vientiane'ye varan teknisyenler bu işte bir hayli geç kaldıklarını anlamakta, gecikmemişlerdi. Laos'ta. vazifeye başlayışından beri oradaki müteahhitlerle ve Amerikan firmalarıyla pek iyi anlaşan bayındırlık Washington'a. sormadan bazı kararlar almış, bu işleri yerine getirmek üzere Universal İnşaat Şirketi adındaki mahallî bir Amerikan firmasıyla mukavele imzalamıştı. Fakat, tahkikatın açılmasına sebep olan şey, McNamara'nın böyle mühim bir meselede Washington'a danışmamış olması, yani idarî bir kusur işlemesi değildi. Temsilciler Meclisini harekete geçiren şey, işin içindeki rüşvet hikayesiydi.

Universal İnşaat Şirketi -az gelişmiş memleketlerde bu nevi işler için kurulan birçok benzerleri gibi- pek büyük ve mühim bir şirket değildi. Fakatı ortaklarının arasında vaktiyle Laos'ta bulunmuş bir Amerikan binbaşısı vardı. Geri kalmış memleketlerdeki askerî yardım heyetlerinde çalışan Amerikalıların, hizmet müddetleri bittikten sonra ordudan istifa etmeleri ve vaktiyle askerî mütehassıs olarak bulundukları yerlerde ticaret hayatına atılmaları sık sık rastlanan bir hâdiseydi. Eskiden kurulan dostluklar ve rüşvet meselelerinde edinilen tecrübeler sayesinde bu gibi teşebbüslerin kısa zamanda muvaffak olmaları işten bile değildi. İşte Universal İnşaat Şirketini kuran Willis A. Bird adındaki sabık binbaşı da Laos'ta bir iki yılın içinde zengin oluvermişti. Adam satın alma hususundaki tecrübesini yalnız resmî Laos makamlarını işgal eden kimseler üzerinde kullanmakla kalmıyor, aynı zamanda da oraya yollanan I. C. A, memurlarıyla da sıkı münasebetler kurmağa çalışıyordu.

McNamara ile Bird arasındaki dostluk sonunda, I. C. A. tarafından finanse edilen 1.068 500 dolarlık büyük bir inşaat taahhüdü Universal Şirketinin üzerinde kalmıştı. Bu küçücük hizmetine karşılık, I. C. A. mütehassısının sabık binbaşıdan aldığı nara sadece 25 bin dolardan ibaretti. Bunun içine bazı şirket hisse senetlerinin de devri dahildi. Ayrıca, McNamara ile karısı zaman zaman tatillerini geçirmek üzere Hong Kong'a gittikçe, gidip gelme uçak biletleri de Universal İnşaat Şirketi tarafından alınmakta ve böylece müdür hazretlerinin seyahat acentelerinde vakit kaybetmesi önlenmekteydi.

Hâdise, Temsilciler Meclisine aksetmeden önce, Washington'daiki I. C. A. makamları tarafından da duyulmuştu. Fakat, bu gibi) şeylerin duyulmasını Amerikanın dış itibarı ve bilhassa Amerikadaki vergi mükellefleri bakımından hiç de uygun görmeyen bazı devekuşları meseleyi örtbas etmenin daha iyi olacağını zannetmişlerdi. Muhtelif yerlerden gelen ihbarlardan sonra hâdise Temsilciler Meclisine ve dolayısıyla tahkikat encümenine aksedince, bu defa I. C. A.'nin telâşı pek büyük olmuştur. Bunun üzerine, geri kalmış memleketlerdeki bütün I, C. A. dâireleri böyle mevzularda çok daha hassas davranmaları için ikaz edilmişlerdir.

Panama

Yarım kalan "pas de deux"

Otuz dokuz yaşındaki prima ballerina Margot Fonteyn, geçen hafta sonunda Londra hava meydanına indiği zaman, ilk sahneye çıktığı günlerdeki kadar heyecanlıydı. Hayatının muhtemelen tek hapis macerasını geçireli henüz bir gün olmuştu. Yirmidört saat önce, Panama şehrindeki Carcel Modelo hapishanesinin duvarları gerisinde kara kara düşünmekteydi.

Zarif balerinanın hapishanelere düşmesi kocası yüzünden oldu. İngiliz Kraliyet Operasının baş balerinası, Londradaki sabık Panama Büyükelçisi Roberto Arias'la evlidir. Covent Garden'daki temsillerine 1 Haziranda başlayacak olan Margot Fonteyn, prova mevsimi gelmeden önce, kocasıyla birlikte dinlenmek istemiş ve karı koca küçük yatlarına binerek Panamanın Pasifik kıyılarında uzun bir gezintiye çıkmışlardı. Mesele bu noktadan itibaren karışık bir hâl almaktadır. Resmî Panama makamlarına bakılırsa, sabık büyükelçi, Başkan Ernest de la Guardia'nın hükümetini düşürmek istemekte ve uzun zamandan beri bü hususta plânlar hazırlamaktaydı. Sözde dinlenme maksadıyla çıkılan yat gezintisi de bu plânların bir safhasını teşkil ediyordu. Roberto Arias'ın yatı, Panamanın Pasifik sahilleri boyunca hükümet aleyhtarı çetelerin yer değiştirmelerine yardım etmiş ve başşehire 100 kilometre mesafedeki bir noktaya külliyetli miktarda silâh çıkarmıştı. Ayrıca, silâh yüklü. olarak geçenlerde batan küçük bir geminin çıkarılması ve elde edilen silâhların âsi çetelere verilmesi gibi hareketler de, balerinayla kocasının seyahatlerini takip aden resmî makamların gözünden kaçmamıştı.

Başkan Ernest de la Guardia'nın adamları takiplerini sonuna kadar

götürememişler ve bir ara Roberto Arias'ın izini kaybetmişlerdi. Fakat bir iki gün sonra, sabık büyükelçinin karısı. Panamada görülünce, polis memurları hiç olmazsa onu yakalamanın faydalı olabileceğini düşünmüşlerdi. Resmî Panama makamlarına göre, güzel balerina kocasının ne gibi işler nesinde koştuğunu pekâlâ bilmekteydi ve hattâ el altından ona yardım bile etmekteydi. Şimdi de, kocasının nerelerde olduğunu söylemek suretiyle âsi kuvvetlerin yakalanmasını kolaylaştırabilirdi.

Katillerle, hırsızlarla ve sahtekârlarla dolu Carcel Modelo hapishanesine bir balerinanın gelmesi muazzam hâdise oldu. Hapishane muhafızı Binbaşı Jose Pinilla, tam bir centilmenlik örneği göstererek, kendi odasını ve yatağını Margot Fonteyn'e tahsis edip başka bir yere taşındı. Fakat bu arada bazı nahoş hâhiselerin vuku bulması da tamamen önlenemedi. Aralarına bir balerinanın karıştığını duyan muhafızlar ve mahkûmlar, koğuşlarda hep bir ağızdan "biz de dans seyretmek isteriz" diye bağırmağa başladılar. Bütün bunlara rağmen, Margot Fonteyn'in hapisteki ilk ve son gecesi, hapishane muhafızının ifadesiyle "muy bien - çok iyi" geçtil

Aslanın kuyruğu

Tabiî, sevgili balerinalarının Panama hapishanesine tıkılması İngilizleri bir hayli kızdırmıştı. İlk müdahele teşebbüsü oradaki İngiliz Büyükelçisinden geldi. Haberi duyar duymaz Başkan Ernest de la Guardia ile konuşan diplomat Margot Fonteyn'in, bir Panamalıyla evli olmakla beraber, İngiliz vatandaşlığını muhafaza ettiğini bildirdi ve Kraliyet hükümetinin himayesi altında sayılması gerektiğini hatırlattı Tabiî, böyle bir durumun tevkif hâdisesini haksız göstermek . bakımından pek faydalı olması beklenemezdi. En kuvvetli delil, Panama anayasasına dayanılarak ileri sürülen delildi. Anayasaya göre, eşlerden birinin diğeri aleyhine şahadette bulunması istenemezdi. Prima balerina da kocası hakkında malûmat vermesi için tevkif edildiğine göre, bu muamele hükümsüz sayılmalıydı. Zatan, bütün bunlar olurken. Margot Fontayn'in hapishanedeki sorgusu da sona ermişti. Sabık büyükelçinin karısı, kocasının siyasi faaliyetleri hakkında hiçbir şey bilmediğini söylemiş, Panamadaki ve Londradaki teşebbüsler karşısında hayli bunalan Panama hükümeti de tahliye kararı vermekten başka çare bulamamıştı.

İngiliz Operasının baş balerinası Londra hava meydanında elliden fazla gazeteciye beyanat verirken, kocası da bir kolayını bulup Panamadaki Brezilya Büyükelçiliğine siyasi mülteci olarak sığınmıştı. Panama hükümeti, simdi, karı koca iki sanığı da elinden kaçırmış olmanın üzüntüsü içindedir. Fakat, mahallî gazeteler, ortada bir suç olduğu iyice anlaşılırsa, Margot Fonteyn'in "mücrimlerin iadesi" esaslarına göre geri getirilebileceğine dair yazılar yazarak kendilerini avutmaktan geri kalmamaktadırlar.

Margot Fonteyn
İhtilâlci balerina

Almanya

İftiranın sonu

Aylardan beri Alman halk efkârını meşgul eden mühim bir dâva nihayet geçen hafta sona erdi. Hâlen Almanyanın Paris Büyükelçisi ünvanını resmen taşıyan Dr. Herbert Blankenhorn Bonn mahkemesi tarafından dört ay hapse mahkûm edildi. Kendisiyle birlikte sanık olarak hâkimin karşısına çıkan Profesör Walter Hallstein, diplomasi hayatını mahvedebilecek bir cezaya çarptırılmamış olmaktan çok memnun görünüyordu.

Bugün Alman Dışişleri Bakanlığının en yüksek mevkilerini işgal eden bu iki meşhur diplomat iftira suçundan dolayı muhakeme edilmekteydiler. Mesele, 1952 yılında Bonn'daki Mısır Konsolosluğundan bir memurun şikâyeti üzerine başlamıştı. Mısırlı memur, Alman Ticaret Bakanlığı Orta Doğu Dairesi Müdürü Dr. Hans Strack'ın kendi vatandaşlarından rüşvet istediğini iddia etmekteydi. İddiaya göre, Dr. Starck, Alman - Mısır dış ticaretiyle alâkalı mevzularda yalnız Mısırlılardan rüşvet talep etmekle kalmıyor, aynı zamanda da onlarla iş yapan Alman tacirlerinden ve sanayicilerinden bazı maddî menfaatler koparmağa çalışıyordu. Şikâyet, resmî kanallardan, yani Bonn'daki Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla yapılmıştı. O zamanlar merkezde çalışan ve bakanlıkta hayli yüksek mevkiler işgal eden Dr. Herbert Blankenhorn ile Profesör Walter Hallstein, bu iddiayı -aslı olup olmadığını iyice araştırmadan, hemen hükümet makamlarına aksettirmişlerdi. Bunun neticesinde de, Dr. Strack apar topar işinden atılmış, meslekî haysiyeti mahvolmuştu.

Son günlerde Alman gazetelerinin baş sütunlarını işgal eden mühim dâva, her iki diplomatın bu meselede gereken dikkati göstermemelerinden ve selâhiyetlerini kötüye kullanmalarından dolayı açılmıştı. İddia makamının ileri sürdüğü delillere göre, bilhassa Dr. Blankenhorn Ticaret Bakanlığındaki Orta Doğu Dairesi müdürü aleyhine yapılan şikâyeti bile bile tahkik etmemiş veya yaptığı kısa tahkikat sırasında müdür lehine sayılabilecek delilleri toplamakta ihmal göstermişti. Şimdi Avrupa Müşterek Pazar idaresinin başında en yüksek idareci olarak bulunan Profesör Hallstein da, o zaman olup bitenleri pekâlâ bildiği hâlde sesini çıkarmamıştı.

1952 yılından beri bu meseleyle alâkalı olarak Alman basınında yapılan devamlı neşriyat ve halk arasında dolaşan şayialardan sonra, mahkemenin verdiği 'bir kararla, federal idari teşkilâtın yüz karalarından biri de temizlenmiş olmaktadır. Dr. Strack vazifesine iade edilmiştir ve hâlen Ticaret Bakanlığında Uzak Doğu Dairesinin müdürlüğünü yapmaktadır. Kasıtlı ihmali yüzünden masumun âhını alan Dr. Blankenhorn ise, dört aylık' hapis cezasına ilâveten. Alman Kızılhaçına takriben üç bin Türk lirası tutarında sembolik bir meblâğ ödemek zorunda bırakılmıştır. İlk iş olarak Dr. Blankenhorn'a elçilik vazifesinden mecburi izin verilmiştir.

KADIN

Annelik

Gebelik ve giyim

Altı ay kadar önce, Fransanın en tanınmış mankenlerinden üçü, bir kere daha halledilmesi gereken bir mesele ile karşılaştılar: Üç. güzel Ye zarif manken, ikinci defa olarak birer çocuk bekliyorlardı; doğum, yapana kadar giyim ve davranışlarını en iyi nasıl tanzim etmeleri gerekirdi ki zerafetlerinden hiç bir şey kaybetmesinler veya pek az şey kaybetsinler? Evvelki tecrübeleri işlerine yaradı. Üç mankenden Monique şimdi 7,5 aylık, Gill 6,5 aylık, Jacky ise 5,5 aylık gebedir; fakat hiçbiri güzellik ve zerafetlerinden zerre kadar kaybetmemişlerdir; hiçbiri durumundan şikâyetçi değildir. Bunun sırrını soranlara üç mankenin verdiği cevaplar hemen hemen aynıdır: Gebe kadın, hiçbir vakit dokuz ay boyunca kendisini anormal bir durumda saymamalı, gülünç bir kılığa bürünmemelidir. Gebe kadın gezip tozmasına, eskisi gibi yaşamağa devam etmeli, bu arada "giyim"ine de eskisi gibi itina göstermelidir. Gebe kadın isterse ilk aylar durumunu kolaylıkla gizliyebilir; fakat sonra bel kısmı göğüs altından başlıyan elbiselerden faydalanmalıdır. Bu arada koyu renklerden mümkün olduğu kadar kaçınmak yerinde olur, zira koyu renk elbise gebelik sırasında da cilt renginin bozulmasından dolayı iyi bir intiba bırakmaz. Fazla uzun roblardan ve etekliklerden de kaçınmalıdır, zira bunlar silueti bozar. Bundan başka eski durumunda kalan bacakları gizlemekte de mâna yoktur.

Giyilecek ayakkabı meselesinde mankenlerin fikirleri değişmektedir. Jacky bu meseleye hiç ehemmiyet vermediğini, hangi çeşitten ayakkabı olursa olsun giyilebileceğini söylüyor. Gill ise ya uzun ökçeli ya da tamamiyle ökçesiz ayakkabıda ısrar ediyor, fakat Monique'in söyledikleri, birçok gebe kadının durumuna daha uygun düşmektedir. Hemen hemen ökçesiz denebilecek -ökçe yüksekliği: 5 sentimetre- ayakkabı giyen Monique şöyle demektedir: "Başlangıçta uzun ökçeye devam ediyordum, ama sık sık muvazenemi kaybedip boylu boyunca yere düştüm. Hoşa gider bir şey değil bu. Üstelik bebek için de tehlikeli..."

Gebelikte giyilmesi umumiyetle yaygın olan marinyere gelince, bu hususta da fikirler değişmektedir. Monique ile Jacky, hazır marinyerlerin umumiyetle çok uzun ve çok bol olmasından şikâyetçidirler. Bundan başka "daha başlangıçtan marinyer giyilince sanki yarın doğum yapacağımız intibaı uyanır" demektedirler. Buna karşılık Gill dekolte, yanları yırtmaçlı, küçük marinyerlerden hoşlanmakta ve bunları kendisi dikmektedir. Gill'in ev için en tercih ettiği giyim de paçaları çok dar bir pantolon ile marinyerdir. Maamafih Monique ve Jacky de marinyer yerine ona çok yaklaşan erkek stili gömlekten hoşlanmaktadırlar. Jacky'nin tercih ettiği giyim şetlanddan yapılma klâsik bir robtur. Monique, bir döpiyes giymektedir: Üst kısmı dekolte, eteklik kısmı ise, göğüs altından itibaren büyük plilerle başlıyan bir elbise.

Silueti muhafaza

Bu üç güzel vs zarif mankenin ileri sürdükleri fikirler ve bizzat tatbik ettikleri tavsiyelerden sonra, bütün gebe kadınlar için faydalı olabilecek bazı nektalar ortaya çıkmaktadır: Gebelikte giyim hususimi da en ehemmiyetli nokta, siluetin muhafazasıdır. Bundan dolayı herşeyden önce siluetinize mümkün olduğu kadar düz bir görünüş vermeğe çalışınız. Bunun için de ya dekolte bir elbise ile vücudun üst kısmına, ya da dar paçalı bir pantolon ile vücudun alt kısmına düz bir görünüş veriniz. Bundan başka ya beli çok yukardan başlıyan bir elbise, ya da hiç beli olmıyan bir elbiseyi tercih ediniz. Gebeliğin başlangıcı için en ideal giyim, büyük cepli bir etek ile eteğin üzerine sarkıtacağınız bir gömlektir.

Gebe kadınlarda hararet umumiyetle yüksek olduğundan yünlülerden sakınmak gerekir. Sık dokunmuş

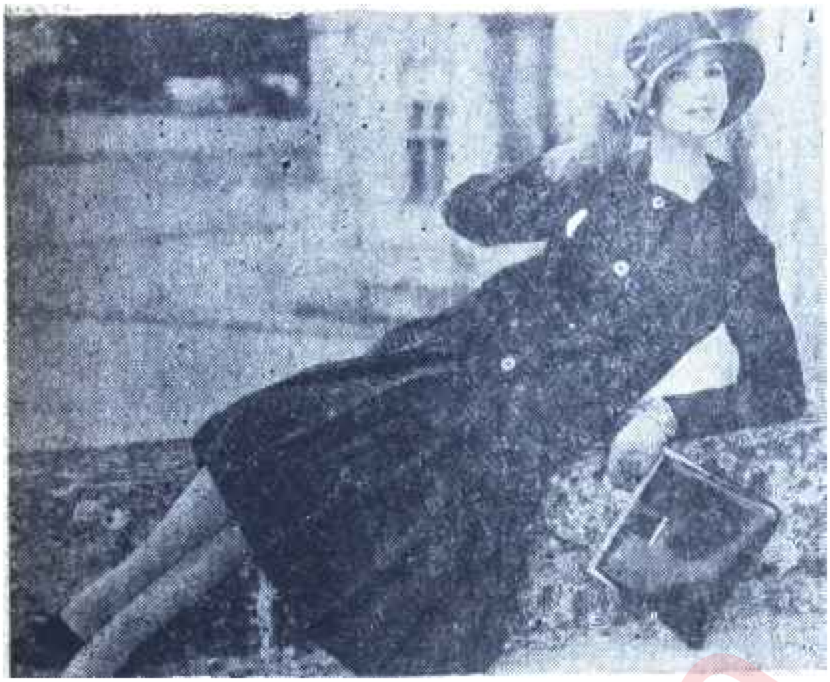
Çocuk Yayınları

Jale **CANDAN**

Hayat acıklı hâdiselerle doludur. Fakat bunlardan da istifade etmek, felâketleri iyiliğe çevirmek mümkündür. Bundan tam yirmi yıl önce, İsviçrede bir dağ gezisine çıkarı ele avuca sığmaz, canlı ve şirin bir oğlan çocuğu, Doğan Taşkent, öğrenci arkadaşları ile beraber bir heyelan neticesi hayatını kaybetmişti. Seneler geçti. Kederli baba, sevgili oğlunu bir türlü unutamıyordu: Doğan küçükken şöyle demişti, Doğan küçükken şöyle yapardı, Doğan büyüyünce şöyle veya böyle olmak isterdi. Babanın kafasında ve kalbinde yer eden bu hâtıralar yavaş, yavaş bir ideal çocuk yaratmıştı: Doğan Kardeş.. İşte kederli baha bankacı Kâzmı Taşkent, Türk çocuklarına bu ideali aşılamak istemiş ve 23 Nisan 1945'te bu maksatla Doğan Kardeş dergisini yayınlamaya başlamıştı.

Geçen hafta ondört yaşını bitirip Onbeş yaşına giren Doğan Kardeş dergisinin doğuş hikâyesi budur. Ondört senedir bu dergi temiz bir baskı, kaliteli ve faydalı münderecatile çocuklarımıza âdeta bir okul vazifesi görmektedir. Bir çocuk dergisi yıldönümünün başında yer almasın n, küçükler kadar büyükleri de sevindirmesinin sebebi budur. Bunca kalitesiz çocuk yayınları arasında Boğan Kardeş dergisi ve yayınları ailelerin âdeta bir can kurtaracıdır.

Nisanın başında, Ruh sağlığı haftası münasebetiyle, düşük kaliteli vayınların ruh üzerindeki tahribatım tekrar tekrar gözden geçirdik. Şimdi bunun üzerinde tedbirler almamız gerekmektedir. Farzedelim ki anne, baba ve öğretmen olarak, kalitesiz yayınların bütün zararlarını müdrikiz. Bu bol resimli, az yazılı kötü baskılı yayınların çocuklarımızın ruhunda deformasyonlar yaptığını, onlarda iyilik ve kötülük ölçülerinin değişmesine sebebiyet verdiğini, onları hazıra konmaya, sabırsızlığa, tembelliğe ve zevksizliğe alıştırdığını biliyoruz. Gene biliyoruz ki bu yayınlar çocuklarımıza zararlı heyecanlar vermektedir, buna karşı elimizdeki silâh nedir? Akla ilk gelen şey, en makul çare, çocuklarımızı faydalı yayınlara alıştırmaktır. Fakat tek bir müessesenin, bir hizmet müessesesi olarak kurulmuş olan Ur Doğan Kardeşin yalnız başına bu ihtiyacı karşılayamıyacağı da aşikârdır. Gene aşikâr olan birşey bugün piyasayı sarmış olan düşük kaliteli çocuk yayınının ucuza mal olup, kolay satıldığı ve sahiplerine büyük kârlar temin ettiğidir. Ticari müesseseleri bu cazip kârdan nasıl vaz geçireceğiz ve onları kaliteli, faydalı yayınlar vermeğe nasıl zorlayacağız? Çok külfet mukabilinde az para kazanmak.. Bunu kolaylıkla ve yalnızca telkinle elde edebileceğimizi sanmıyorum. Kalitesiz yayınları yasak ta edemeyeceğimize göre yapılacak şey bunların karşısına bol miktarda iyi kaliteli yayın çıkarabilmek için bu sonuncuları himaye altına almaktır. En müessir himayenin devlet eliyle olacağını hepimiz biliyoruz: Kaliteli yayınları vergiden muaf tutacak olursak bunlar derhal çoğalacaktır. İçtimai teşekküllerin de kaliteli yayınları desteklemeleri mümkündür. Amerikada Okul . Aile Birlikleri bazı yayınların üstüne bir damga konulmasına müsaade etmektedirler. Bu damgayı taşıyan yayınlara aileler iltifat etmektedir. Şurasını unutmayalım ki zararlı bir kitabı ekseriya biz kendi elimizle alıp çocuğumuza vermişizdir. Ticari müesseselerin daima idealizmle hareket etmesini beklersek ancak kendi kendimizi aldatmş oluruz. Zaten idealizmi yaşatmak için de pratik çarelere baş vurmak zorundayız. Nihayet ruhu barındırmak için bir vücut lâzımdır ve vücut beslenmek ister.

Anne olmak üzere bulunan bir kadın
Her zaman güzel olmak mümkündür

yünlülerden, dik yakalardan, uzun kollardan kaçının. Gebelikle birlikte sakarlığın da arttığı bir hakikattır. Bu demektir ki, gebelik ilerledikçe üst başın temiz tutulması da güçleşir. Bundan dolayı giyiminizi mümkün olduğu kadar kolay temizlenebilir cinsten seçmelisiniz. Geceleri dekolte giymekten çekinmeyiniz. Gebelik sırasında boyun ve omuzlar daima güzelleşir, böylelikle siluetinize daha iyi bir görünüş vermek fırsatını da bulabilirsiniz.

Son bir tavsiye: Gebelik devresi için fazla zengin bir gardrop hazırlamağa kalkışmayın bunları sonradan tâdil edip kullanabileceğinizi aklınızdan çıkarın. Zira doğumdan sonra yapacağınız. İlk iş dokuz ay görmekten ve giymekten bıktığınız bu elbiseleri derhal bir kenara atmak olacaktır.

Gençlik

"Çatı"nın kuruluşu

Genç kız büyük bir itina ile taşıdığı hasır koltuğun bir ayağının kırılmış olduğunu görünce birden, hareketsiz kaldı ve ümitsizlik içinde arkadaşlarına baktı, onlar da üzgün görünüyorlardı. İste oturabilecekleri tek vasıtadan da mahrum olmuşlardı. Fakat şaşkın gruptan birisi fırladı ve dehşetle bakan arkadaşlarının gözü önünde, o canım koltuğun geriye kalan üç bacağını da bir anda yok ediverdi ve onu şahane bir taht gibi ortaya, tam sahnenin karşısına yerleştirdi, Sonra da üzerine oturdu.

Üniversiteli Genç Oyuncular hep birden:

" — Mükemmel" diye alkışladılar. Keyifleri yerine gelmişti. İşte b r yuvadan sonra bir da koltuğa sahip olmuşlardı. Yuvaları Beyoğlunda, tünelin arka taraflarında, bir çatı katıydı. Bundan böyle, sevgili "Çatı"-larında tam bir hürriyet içinde istedikleri kadar çalışıp provalarını yapabileceklerdi. Çatıları onları yağmurdan da muhafaza edecekti. Daha doğrusu böyle ümit ediyorlardı. Duvarın çıplak tuğlalarını renkli boyamışlar, delikleri dekor eskizleri, afiş. harita ve maskelerle, resimlerle süslemişlerdi. Yağmurdan islanavak küflenmiş kalaslardan müteşekkil tavana da yer, yer başları değiyordu. En büyük başarıları "Çatı"-ya elektriği götürebilmek olmuştu. Bir de gaz sobaları işlese bir dertleri kalmayacaktı; ama bereket önümü" yazdı..

Boş zamanı değerlendiren gençler

Önümüz yazdı ve Üniversiteli Genç Oyuncuların yapılacak birçok işleri vardı. İkinci Erdek Şenliği hazırlığı bu işlerin başında geliyordu. İkinci Erdek Senliğini anlatabilmek irin evvelâ Birinci Erdek Şenliğinden bahsetmek lazımdır. 9 Ağustos 1957 de kız ve erkek karışık 13 Üniversiteli genç toplanmış ve bir dernek kurmuşlardı. İstedikleri şey boş zamanlarını faydalı bir şekilde değerlendirmekti. Bu gençlerde sahne aşkı en ön plânda geliyordu ama aynı zamanda memleket için de birşeyler yapmak istiyorlardı. Bu iki sevgiyi birleştiren bir yol tuttular. Tiyatroya gitme imkânları az olan, tiyatrodan uzak kalmış topluluklara tiyatroyu götürmek, tiyatro sahasında araştırmalar yapmak, turneler ve senlikler tertip etmek gayesi ila çalınmaya başladılar.

Bir şenliğin doğuşu

Yurdumuzda birkaç büyük şehirden başka yerlerde canlı bir kültür hayatına rastlanmaması Genç Oyuncuları bilhassa üzüyordu. Bu müzik için da. tiyatro için de. edebiyat içip de böyleydi.. Hattâ büyük şehirlerimiz bile, bu bakımdan, ilkbahar gelir gelmez derin bir yaz uykusuna, yatıyordu. Demek ki geniş kütleler, büyük halk toplulukları ka-

Genç oyuncular geçen seneki erdek şenliklerinde
Boş, durmaktansa...

la kala kötü şartlarla oynatılan değersiz filmlere, sıra kitaplarına, gazetelerin orasına burasına sıkıştırılmış yazılara kalıyorlardı. Halbuki yaz mevsiminde Avrupanın büyüklü küçüldü birçok şehirleri, yepyeni bir bayata hazırlanıyor ve birer kültür merkezi haline geliyorlardı. Bütün yaz devanı, eden şenlikler, yüzbinlerce insanı bu şehirlere çekiyordu. Genç Oyuncular memleketimizde de tiyatronun çok geniş kütlelere mal edilebileceğine inanıyorlardı. Tiyatra hem en mükemmel bir eğitim, vasıtalıydı, hem de sık sık Anadoluda seyahate çıkan Genç Oyuncular, orada temiz tiyatronun susamışlığını duyan bir seyirci ile karşılaşmışlardı. Bölge tiyatroları teşebbüsü onları pek çok sevindirmişti. Kendileri de bir tiyatro ve kültür şenliği tertip ederek karınca kararınca bu kültür seferberliğine katılmaya karar vermişlerdi.

Birinci Erdek Şenliği

Üniversiteli Genç Oyuncular 1957 senesinin yazını Şenlik için münasip bir yer aramakla geçirmişlerdi. Nihayet 1958'in ilkbaharında Erdekte karar kıldılar. Bu şirin ve tarihi kasabanın kaymakamı gençlerin yardımcısı oldu. Genç Oyuncular böylece Birinci Erdek Şenliğinde yalnızca başarılı temsiller vermekle kalmadılar, Erdeke çocuk tiyatrosunu, kaliteli filmi, batı müziğini de götürdüler, resim, karikatür ve tiyatro kitabı sergileri açtılar, kitap satışı yaptılar. Bir yandan da kasabanın sosyal hayatını tetkik ediyor, onu her bakımdan kalkındırmanın çaresini arıyorlardı. Erdekin tarihî eserleri, son senelerde çok rağbet gören bir modern plajı vardı. Ama sosyal hayatı, buna rağmen kâfi derecede inkişaf etmemişti. İstidatlı Erdek kadını henüz evinde kapalı, dünyadan pek uzak yaşıyordu, Erdek halkının deniz kabukları ile yaptığı kolyeler, bilezikler ve diğer çeşitli süs eşyası da kâfi derecede değerlendirilememişti. Genç Oyuncular Erdekte sosyal faaliyet gösterecek bir kadın derneği ile de işbirliği yapmak istiyorlardı.

İkinci Erdek Şenliği

imdi 13 ler 25 kişi olmuştur ve "Çatı"da İkinci Erdek Şenliğini hazırlamakla meşguldürler. Erdek Komitesi, çalışmalarına başlamıştır. Bu yılki Şenliğin geçen yılki Şenlikten daha geniş çapta olmasına çalışılmaktadır. Yeni bir açık hava tiyatrosu inşa edilecek, zengin müzik, bale programları hazırlanacaktır. Gösterilecek filmler üzerinde bilhassa durulmaktadır. Şenliği takip etmek için gelecek olanlara yer bulma ve seyahat mevzuunda âzami kolaylık göstermek için tertibat alınmıştır. Bu yılın Erdek Şenliği Türk Tiyatrosunun yüzüncü yıldönümünü kutlamak gibi bir hususiyet taşıdığı için, Genç Oyuncular gösterilerinde yalnızca telif eserlere yer vermişlerdir.

TİYATRO

İstanbul

Öfke Tiyatrosu

Devlet Tiyatrosunun mevsim başında sahneye koyduğu J. Osborne'un "Öfke"sinden sonra İstanbul Şehir Tiyatrosu. Dram kısmında, Reginald Rose'un "12 Öfkeli Adam'ını sahneye koydu ve geçen hafta Ankaraya gelerek bu eseri küçük Tiyatroda da birkaç defa temsil etti. Böylece "Öfke tiyatrosu" Ankaradan istanbula Sirayet etmiş oldu. Fakat Osborne'un "Öfkeli Jimmy"si ile R. Rose'un "12 Öfkeli Adam'ı arasında bir hayli fark var. Daha doğrusu Jummy nin öfkesiyle bu on iki adamın öfkesi aynı "öfke" değil. Biri, tek başına, içinde yaşadığı cemiyetin kurulu düzenine, yerleşmiş kıymetlerine ve eski nesillere ağız dolusu küfrediyordu. Berikiler sadece, babasını öldürmekten sanık bir genci, eldeki delillerle, bir an önce elektrikli sandalyeye gçnderemediklerine kızıyorlar.

İstanbul Şehir Tiyatrosu "12 Öfkeli Adam" gibi Pariste birkaç ay evvel oynanmıya başlamış yeni eserleri sahnesine çıkarmakla bu eski sanat müessesesini günün icaplarına uygun, yeniliği, canlılığı olan bir faaliyete kavuşturmaya, ona taze bir çehre kazandırmıya çalışıyor. Bu sayede İstanbul seyircisi, kendi parasıyla işleyen Belediye Tiyatrosunun Dram kısmında olsun, bu mevsim, "Dört Albayın Aşkı". "Köprüden Görünüş" ve "12 öfkeli Adam" gibi Batı sahnelerinin yani Örneklerini, iyi kötü, seyretmiş, tanımış oldu. Bu da küçümsenemiyecek bir kazançtır.

Piyes kimin?

Fakat Şehir Tiyatrosu, 27 seneden beri neşrettiği -program vazifesini de gören- dergisinde oynadığı eserler hakkında, son yıllarda, seyircisine günü gününe malûmat vermiyor. Bazan oynanan eserler hakkında kısa notlar konuyorsa da bunlar, umumiyetle, tatmin edici bir mahiyet taşımıyor. Hattâ bazan yanlış malûmat veriliyor. Meselâ, 316'ncı sayısında, "12 Öfkeli Adam"m tevziatında, eserin Reginald Rose tarafından yazıldığı, Türkçesinin de Cemal Berke ait olduğu ilân e. diliyor. Halbuki Reginald Rose'un eseri sadece Amerikan televizyonu için kaleme alınmış, televizyon tekniğine göre hazırlanmış bir senaryodur. Bu senaryodan Sidney Lumet, Henry Fonda'nın baş rolünü oynadığı, bir film meydana getirmiştir. Sonra tanınmış prodüktör Lars Smidt, aynı mevzudan bir piyes çıkarmasını Fransız tiyatro yazarı Andre Obey'den istemiştir. Andre Obey kendisine ısmarlanan piyesi yazmış ve eser Lars Smidt'in finanse ettiği, sanat idaresini de Michel Vitold'la Henri Fagadeau'nun üzerlerine aldıkları Gaite - Montparnasse tiyatrosunda sahneye konulmuştur. İşte Şehir Tiyatrosunun oynadığı piyes budur, yani Andre Obey'in sahne adaptasyonundan tercüme edilmiştir ve Reginald Rose'un televizyon için yazdığı metinle bir alakası yoktur. Yoktur ama. ilk temsili görmeğe giden ve dergideki yazıyı okuyan seyirci, haklı olarak, Amerikalı yazarın tiyatro için yazdığı bir piyesin İngilizceden yapılmış bir tercümesini seyrettiğini zannedecek ve yanılmış, daha doğrusu yanıltılmış olacaktır. Bereket versin derginin daha sonra çıkan sayılarında bu noksanlık giderilmiş ve eser hakkında -geç de olsa. bilgi verilmiştir.

Oniki Adam

Andre Obey'in oniki adamı, bir Amerikan ağır ceza mahkemelinin jüri üyelerdir. Çeşitli menşelerden ve mesleklerden seçilmiş olan bu oniki kişi, babasını bir bıçakla, öldürmekten sanık 19 yaşındaki bir genç hakkında "suçlu", yahut "suçsuz" hükmünü vermek üzere müzakere odasına kapanmışlardır. Piyesin bütün vakası bu kapalı odada. oniki adam arasında geçiyor. Hatta vak'a kelimesi burada biraz yersizdir. Zira ortada olup biten, elle tutulur, gözle görülür bir vaka yoktur, sadece oniki jüri üyesinin münakaşaları, hattâ mücadeleleri vardır. Fakat bu. aksiyonun dış görünüşüdür. Esas aksiyon oniki adamın kafalarında ve vicdanlarında geçiyor. İ!k anda oniki jüri üyesinden onbirinin sanığa "suçlu" damgasını yapıştırmıya hazır görünmektedir. İçlerinden yalnız biri -bir mimar olan sekizinci üye. bir takım şüpheler, tereddütler içindedir. İki zayıf görgü şahidinden başka aleyhinde delil bulunamayan genç sanığı elektrikli sandalyeye götürecek bir hükme varmadan önce bu şüphelerini, tereddütlerini gidermek istemektedir. Sekizinci adam yavaş yavaş, yılmadan, usanmadan aynı şüphe ve tereddüt tohumunu jürinin aksi kanaatteki diğer üyelerine de kabul ettirmeğe çalışmaktadır. Eldeki delillerin kifayetsizliğini, şu veya bu sebeple vardıkları menfi kanaatte hislerine nasıl kapıldıklarını jürinin diğer üyelerine anlatmaya muvaffak olan sekizinci adam sonunda sanık hakkında "suçsuzdur" hükmünün" verilmesini temin eder.

Öfkesiz oyun

Görüldüğü gibi piyesin bütün yükü bu sekizinci adamdadır. Bu rolü, çürük delillerle bir genci ölüme mahkûm etmekte tereddüt etmeyen, hattâ günlük itiyadlarını bozmamak -meselâ beyzbol maçına yetişmek- için bu hükmü vermekte acele eden diğer onbir arkadaşına sekizinci adamın duymakta haklı olacağı isyanla, hiddetle oynamak mümkündür. Aynı zamanda sadece haki-

Muhsin Ertuğrul Şehir Tiyatrosunun Başına Geçerken...

Geçen haftanın en mühim tiyatro hâdisesi, şüphe yok ki. Muhsin Ertuğrulun, uzun bir ayrılıktan sonra, tekrar İstanbul Şehir Tiyatrosunun başına getirilmesi olmuştur. Hâdise, umumi efkâr tarafından alâka ' ve sempatiyle karşılanmıştır.

Muhsin Ertuğrula umumi efkârın duyduğu alâka ve sempati yeni bir şey değildir. Ömrünü tiyatro sanatının memleketimizde gelişmesi, bir eğlence vasıtası telâkki edilmekten kurtarılarak bir kültür müessesesi haline getirilmesi uğrunda harcamış, yeni sanatkâr nesilleri yetiştirmiş, Devlet Tiyatrosuna geniş faaliyet imkânları kazandırmış, nihayet büyük bir ihtiyaca cevap verdiği bugün -İzmir, Adana ve Bursa tiyatrolarının gördüğü rağbetle- açıkça anlaşılmış olan Bölge Tiyatrolarını kuvveden fiile çıkarmıya muvaffak olmuş "yapıcı" bir sanat adamı sıfatıyla geniş halk kitleleri ona daima sevgi ve hayranlık duymuşlardır. Fakat bu kitlelere Muhsin Ertuğrulu daha da sevimli kılan, daima onlar lehine gerçekleştirdiği mühim işterden sonra, hayatı boyunca, kendisini en çok desteklemesi icabedenlerdcn, zaman zaman gördüğü anlayışsızlıklar, kadirbilmezlikler ve buna karşı hiç değişmeyen asil davrandı olmuştur. Hakikaten yediği her darbeden yeni bir hız ve kuvvet alan, bütün teselliyi yeni teşebbüslere atılmakta, halka yeni bir sanat ocağı kaşandırmakta bulan Muhsin Ertuğrulun gösterdiği ruh metaneti ve irade kuvveti bu hayranlığa hak kazandırmaktadır.

Umumi efkâr bugün, İstanbul Belediyesinin Muhsin Ertuğrula gösterdiği anlayış ve takdir karşısında mütehassis olmakta ve buna İki yönden sevinmektedir. Birincisi: Muhsin Ertuğrul, geçen Ağustos ayında, ellinci sanat yılını idrak edeceği günlerde, bu elli yıllık hizmetinin bir mükâfatı olarak, kuru bir teşekküre bile lüzum görülmeden Devlet Tiyatrosu Umum Müdürlüğünden uzaklaştırılmıştı. Buna -İzmirde, bir temsil sonunda, Muhsin Ertuğrul lehine, tezahüratta bulunarak kadar- üzülen halk, şimdi onun Şehir Tiyatrosunun başına getirilmelinde, bir sanat adamına karşı haklı sayamadığı bir muamelenin tamirini buluyor. İkincisi: bu tâyinde, son yıllarda kötü bir duruma düşmüş olan, eski bir sanat müessesesinin yeniden kalkınma imkânlarını görüyor.

Bu gözle bakınca Muhsin Ertuğrulun Şehir Tiyatrosunun başına getirilmesi elbette memnuniyet uyandırıcıdır. Yalnız şunu hatırlamak yerinde olur ki, Muhsin Ertuğrul, gene, çetin ve ağır bir vazifenin yükü altına girmektedir. Kemal Aygünün kendisini bu vazifeyi kabule "ikna" ettiği yolundaki beyanatı da bu gerçeği açıklamaktan geri kalmıyor. Zira Şehir Tiyatrosu, Muhsinin on yıl önce bıraktığı Şehir Tiyatrosu değildir. Kendisinden sonra bu tiyatronun sanat işlerini düzenlemek ve yürütmek için Avrupadan getirtilıriş -kendine göre meziyetleri de olan- bir yabancı sahne adamı bu işde muvaffak olamamıştır. Şimdi on yıllık bir ayrılıktan sonra, Muhsinin kırkbeş yıl önce işe bsraber başladığı, sonra yıllarca beraber çalıştığı ve çoğunu kendi yetiştirdiği insanlarla, muhtelif nesillerden, muhtelif görüş, onlayış ve iddiada sanatkârlarla, dümeni kırılmış, hattâ karaya oturmuş bir eski tekneyi yüzdürmedi ve selâmet sahiline ulaştırması İcap edecektir. Bu da sanıldığı kadar kolay bir iş değildir.

Fakat Muhsin Ertuğrulun da, ellibirinci sanat hayatına girer ve aynı tiyatroya altıncı defa dönerken, yapacağı işleri, söyliyeeeği sözleri henüz tüketmemiş olduğuna inanabiliriz. Kaderin ve tesadüflerin onu, en olgun çağında tekrar başladığı yere getirmiş olması İstanbul için bir talih eseri sayılsa yeridir. Bu sayede İstanbullular, önümüzdeki mevsimden İtibaren, şehirlerine lâyık bir tiyatroya sahip olmayı ümit edebileceklerdir.

katı arayan, yanlış bir hükme varmaktan, bir masumu elektrikli san» dalyeye göndermekten korkan, vicdan sahibi bir adamın akla ve mantığa dayanan haklı şüphe ve tereddütleri içinde canlandırmak da kabildir.

Eseri realist bir görüşle ve itina ile sahneye koymuş olan Müfit Kiper, bu görüşe uygun olan, ikinci şekli tercih etmiş ve bu rolü oynayan Sami Ayanoğluna da aynı anlayışı benimsetmekle çok isabetli hareket etmiştir. Lumet'nin Berlin festivalinde "en iyi film" mükâfatını kazanan eserinde Henry Fonda da Sekizinci adamı bu anlayışla oynamış ve bu sayede "en iyi erkek aktör" mükâfatını almıştır. Pariste Andre Obey'in piyesinde aynı rolü oynayan ve eseri sahneye de koymuş olan Michel Vitold ise, her zamanki ateşli hattâ dinamik oyun tarzını bir hayli değiştirmiş, ve Fransız tenkidçilerine göre, "zaptedilmiş heyecan ve ihtirasla dolu bir tatlılık ve yumuşaklıkla" oynayarak büyük bir muvaffakiyet kazanmıştır. Fakat buna mukabil "sinirli, gergin ve amansız" mizanseniyle, bütün temsil boyunca bir tek oda içinde fasılasız oynanan, oyunun bütününe eseri ayakta tutmak için zaruri olan "dramatik hava"yı kuvvetle yaratmasını bilmiştir.

İşte Müfit Kiperin mizanseninde eksik olan bu "hava"dır. Esere adını veren "öfke" şahısların söz ve jestlerinden -isabetle- alınmış, fakat mizansenin bütününe ve eserin havasına aynı isabetle- verilememiştir. Bu yüzden sekizinci adamın ortaya koyduğu vicdan mesuliyeti, bir gencin hayatı bahis mevzuu olurken, peşin hükümlerin tesiri altında kalan, bazı jüri üyelerinin davranışlarındaki hafiflik, hele kendi oğlundan kötülük gördüğü için bütün gençliği ve bu gençliği temsil ettiğine inandığı sanığı mahkûm etmekte ayak direyen Üçüncü adamın ancak son dakikada kendini kurtarabildiği "hissi hareket" tarzı ve bütün bunlardan doğan "adalet dramı" vuzuhla belirtilememiştir.

Bununla beraber "12 Öfekli Adam" Şehir Tiyatrosunun son zamanlarda oynadığı eserlerin iyilerinden ve iyi oynananlarından biri olarak şevkle seyredilmiştir. Oniki jüri üyesinden, sekizinci ve üçüncü üye -Sami Ayanoğlu ile Kani Kıpçak-, en iyi oynanan roller olarak beliriyor. Diğer jüri üyeleri arasında Kadri Ögelman, Kemal Ergüvenç ve Ercüment Behzat inandırıcı tipler çiziyorlar. Geri kahin üyeler de, eserdeki, siliklikler ine uygun bir şekilde canlandırılıyorlar. Turgut Atalayın dekoru, mizansenin realizmine uygundur. Yalnız böyle bir eserde rolü mühim olan sahne gürültüleri -meselâ yağmur ve sağnak. iyi ayarlanmamıştı. Yağmurun pencere camlarından aktığı görülüyor, fakat sesi duyulmuyordu.

Camiler ve Modern Mimari

Ercan EVREN

Son zamanlarda Türkiyede en modern anlayışın cami inşaatlarına sokulmaya çalışıldığını görüyoruz. Gerek talebelerin bu yoldaki cesur çalışmaları, gerek genç mimarların denemeleri ve bilhassa Türk mimarlarının çoğunluğunun fikrini aksettirmek bakımından Kocatepe Camii konkuru ve neticesi bu anlayışın misalleridir. Her yeni davranışta olduğu gibi gelenekçi düşünce, burada da bütün kuvvetiyle yeniye karşı cephe almış bulunuyor. Avruparta senelerce evvel denenmeye başlanmış ve münakaşa edilmiş olan bu mevzuu, cami inşaatının arttığı şu günlerde deşmek, faydalı olacaktır. Dini' yapılar; uzun ömürlü olduğu, cemiyetin bünyesini ve ruhunu aksettirdiği, "din"i temsil ettiği için, asırlardan beri devirlerini ifade eden sanat eserleri olmuşlardır. Bugün yapılacak olanlar da senelerce sonra bizlerin sanat anlayışını gösterecektir. Onun için pek çok para sarfedilerek yapılan bu binaların üstünde titizlikle durmak icabeder. Bu yapılar da hakikî mânada güzel, ekonomik ve fonksiyonel olmalıdırlar.

Bu günkü dinî inşaatı üç kısma ayırabiliriz: a) Eskilerin aynı inşaat tarzında ve stilinde olanlar, b) Yeni inşaat tarzında fakat eski stilde olanlar, c) Modern tarzda olanlar. Birinci kısma girenler çok ananevi vs tarihî bir havaya bürünmekledir. Konstrüksiyon ve şekil bakımından eskiye bu kadar bağlanmak sanatkârın yaratabilme imkânlarını körletmiştir. Bu yapılar taklitten ileri gidememişlerdir. İkinci kısımdakiler anlayış ve sanat bakımından en zayıf ve çirkin olanlardır. Maalesef bizde yapılan camiler ekseriyetle bu kategoriye girmektedir. Kemerleri, kubbeleri beton - anneden yaptıktan sonra ona taş veya tuğla süsü vermek sanat kıymeti olarak hiç birşey kazandırmadığı gibi çok pahalıya da mal olmaktadır. Eski nisbetleri ve olgunluğu, yeni malzemelerle veremediğimiz için bu tip binalarda hemen bir dejenerasyon göze çarpar. Bilhassa cahil kimselerin yaptıkları bu taklitlerle, daima sanat eseri olmuş Türk camileri, asrımızda bir zevksizlik nümunesi haline getirilmiş oluyor.

Evlerimizi ya kendimiz yapıyor, ya da mimarımızı kendi zevkimize göre bina yapmaya mecbur ediyoruz. Ama hiç olmazsa kıymet taşıyan, büyük, mutena yapıları ehline bırakalım da onlar yapsınlar. Camiye para veren herkes yapının mimarisinde fikir sahibi olmasın. Huizinga'nın "Crise de la civilisation" unda dediği gibi: "Halkın fikri vekültürel tembelliği yüzünden cemiyet alıştığı eski şekilleri daima seviyor ve arıyor". Bu sebeptendir ki, hiçbir kıymeti olmayan bu camiler maalesef takdir toplamaktadır.

Modern camilere gelince, dinî yapılar da diğerleri gibi modern malzeme ve nimetlerden faydalanmalıdır. Ekonominin ön plânda oluşu için yenisini dalma yenisini aramak mecburiyetindeyiz. Taklit etmek insanoğlunun yapabileceği en kolay, fakat en kısır ve çirkin şeydir. Her zaman taklitlerden nefret edilmiş ve sanatkârın yaratışına ehemmiyet verilmiştir. Yapılacak kötü misaller bile güzelin bulunması için atılmış bir adımdır ve yerinde saymaktan iyidir. Fakat bu yapılar dinî hava ve ruhtan uzak binalar da olmamalıdır.

Muhakkak ki bugün yapılan

Kocatepe Camimin maketi

duğu, bu asırda çökmüş, inkişaf etme imkânlarından mahrum, şatafatlı inşaat tarzından kaçınmak lâzımdır. Güzelliği nisbetlerde ve fonksiyonda aramak bugünün düşüncesidir. Mimarlarımız dinî yapılarda da güzeli ve doğruyu bulmak için rasyonel çalışmak mecburiyetindedirler. Dini yapılara ulvî havayı vermek yine mimarların vazifesidir. Renkler, motifler ve herşey yeni bir anlayış altında tanzim edilmelidir. İlerlemek, atalarımızın yaptığı eserlere erişebilmek modern binalar için şimdiden hüküm vermek biraz erken olur. Hakikî kritikler, üstlerinden bir hayli zaman geçtikten sonra yapılacak olanlardır. Ancak bizler de, hakkımızda verilecek hükümlerin müsbet olması için aklımızı kullanarak doğru yolu bulmaya çalışmalıyız. Dinî yapıların hassas durumu, istenilen ruhun verilmesindeki zorluk ve halkın eskiye olan bağlılığı, mimarlarımızın bu vadide çok ciddi ve iyiniyetle çalışmaları icabettirmektedir.

K İ T A P L A R

KÖYÜN KAMBURU

(Yazan: *Kemal Tahir. İstanbul, Düşün Yayınevi, 1959. 320 sayfa, 750 kuruş. "Düşün Serisi: 5")*

Kemal Tahir "Köyün kamburu" ile son beş yıl içinde beşinci romanını, veriyor. Hepsi de epey hacimli, Uzun bir hazırlık devresinin mahsulü olan, aşağı yukarı hep aynı çevreden birçok tipleri geniş bir devre içinde toplıyan bu eserler, yavaş yar vaş bu kadar geniş bir roman çalışmasının gideceği yola, "roman fleuve"e doğru ilerlemektedir. Nitekim, "Köyün kamburu"nda, geçen yılki "Yediçınar yaylası" nın başkahramanlarından bazıları ikinci derecede rol oynuyorlar. Romanın asıl kahramanı, kitaba adım veren "Köyün kamburu" ise Çalık Oğlan' adıyla tanınan Kerimdir. Kemal Tahir, romanının ilk 30 sayfasında bu korkunç yaratığın menşeini, ortodoks naturalistlerin kuru ve ukalâca anlatımından uzak, büyük bir canlılıkla çiziyor. Çalık Oğlan, Narlıca köyünün ilk "belâsı" -zira köyün ikinci ve asıl belâsı Çalık Oğlandır- Parpar Ahmedin oğludur. Frengi nöbetlerine tutulduğu vakit bütün köyü ayağa kaldıran, karısı Topal Ayşeyi öldüresiye döven Parpar Ahmedin bu halleri, romanın ikinci canlı tipi Uzun İmam tarafından "ecinnilere" hamledilir. Uzun imamın tavsiyesiyle Parpar Ahmet bir direğe bağlanıp "karnındaki ecinniler"den kurtulması için bütün köy delikanlıları tarafından sopalarla dövülürken öte yandan yediği dayaktan yarı ölü haldeki Topal Ayşe Çalık Oğlanı dünyaya getirir. Parpar Ahmet, aynı gece ölür ama, arkada sanki Narlıcadan intikam alması için Çalık Oğlanı bırakır. Çalık Oğlanın daha doğumundan başlıyan uğursuzluk, yıllar yılı birikerek korkunç bir âfet gibi Narlıcanın üstüne çöker. Çalıkın korkunçluğu önce fizikî yapısından ileri geliyor: "Vakti gelmeden doğan bebek, kabuksuz yumurtaya benziyordu. Başını yuvarlamak için biraz sıktılar. Kafa uzadı gitti. Aman diyerek tepesini bastırdılar. Surat mayalı hamur gibi yassılandı. Söyle böyle düzeltip oluruna bıraktılar... Yapısı da adam yapısına benzemiyordu. Aşağısı ince kısa, yukarısı kalın - uzundu. Bu acayip gövdenin, ellerine dayanarak beli kırılmış hayvan gibi yerde sürünmesi, görenlerin yüreğine ürküntü veriyordu..."

Yedi yaşına girdiği vakit Uzun İmamın eline verilen Çalık Oğlan, aklı ezbere yattığı için Kur'anı çabuk söküyor. Fakat Çalıkın ilk oyunları, köyün on oniki yaşındaki kız çocukları ile döl gütmeğe gittiği vakit başlıyor. Yaşının büyük olmasına rağmen hiçbir işe yaramaz, hiç bir 'şeye aklı, ermez, sandıkları için . Çalıklı kızların arasına bırakmakta mahzur, görmüyorlar. Gündüzleri davar güden, geceleri ise köyde gizlice dolaşıp bütün olup bitenleri gören Çalık, köyün bütün kirlisini önce küçük kızlara, daha sonra köyün ileri gelenlerine tatlı tatlı anlatıyor, Narlıcalılar önce bundan pek hoşlanıyorlar. Ama bakıyorlar ki, Çalık Oğlanın köyde olup bitenlerden öğrenmediği kalmamış, herbirinin gizlisini öğrenmiş, hepsini bir düşüncedir alıyor. Bu arada, kendisini medreseye göndermesi için din dersleri aldığı Uzun İmamla çatışan Çalık, İmamın Kur'an derslerine gelen küçük kızlara sarkıntılık ettiğini de yaymağa başlayınca, İmam ve Muhtar elbirliğiyle Çalıkı medreseye uzaklaştırıyorlar. Çorum medresesi, Çalıkın entrika ve kötülükteki olağanüstü kabiliyetini geliştirmeğe yarıyan tamamiyle çürümüş bir müessese. Çalık Oğlan, Narlıçaya iki yıl sonra, Rus . Japon savaşı sona erdiği vakit dönüyor. Bu arada Meşrutiyetin ilânı, Trablus ve Balkan harbleri geçiyor, nihayet İlk Dünya Harbi başlıyor. Sakatlığından dolayı askere alınmıyan Çalık, savaştan yarı erkeği kırılmış olan Narlıcayı artık hâkimiyeti altına almağa hazırlanıyor. Yavaş yavaş köyün bütün işlerini Çalık çevirmeğe başlıyor. Yalnız Uzun İmam ile Muhtar Kadir Ağayı değil, Yediçınar Yaylasının mutlak hakimi Abuzer Ağayı bile yola getiriyor. Bir ara köye getirdiği Lâzlarla vilâyete para götüren arabayı soyup büyük bir vurgun vuran Çalık Oğlan, çerçiliğe başlıyor. Çalıkın artık tek derdi kalmıştır: Çocukluğunda samanlıkta Pehlivan Hasanla sevişirken, gözetlediği köyün güzeli Peteki ele geçirmek. Asker kaçağı olarak yaşıyan Pehlivan Hasan, Petekin bilmeden yardımı etmesiyle Çalık tarafından zehirleniyor. Kadın biraz korku, biraz suç ortaklığı, biraz da çerçilikte Çalıka ortak olarak kazandığı paraların tesiriyle Çalıkla evleniyor. "Köyün kamburu" şu cümlelerle sona ermektedir: "Narlıcalılar bir hafta sonra Petekle Çalık Hafızın şerbetini içerlerken: — Allah buna yürü yâ kulum! dedi, kurban olduğum, diye içlerini çektiler. Anlaşılan yüreğini gayet temiz gördü."

Kemal Tahir, "Köyün kamburu" - nda, şimdiye kadar çizdiği tiplerin belki de en canlısını Çalık Oğlan ile veriyor. Bu hilkat garibesinin, herkes tarafından hor görülen, aşağılanan yaratığın her çareye başvurarak, etrafındakilerin her çeşit zaafından faydalanarak sonunda Narlıcanın hâkimi olup çıkması, bu küçük ve dar çevrede, ancak bir avuç insan arasında geçmesine rağmen Kemal Tahirin anlattıklarına çok daha geniş, çok daha beşerî bir değer kazandırıyor. Çalık Oğlanın düzenleri, sinsiliği, korkuları, atılganlığı ve pusmaları, kendi küçük çevresinde en aşağı durumdan en ön plâna geçmek için çalışan bu "yaratlk"ın psikolojisini büyük bir ustalıkla veriyor. Uzun İmam, Muhtar Kadir Ağa gibi ikinci derecede tinlerle ve Narlıca köylüleriyle Çalık Oğlanın hikâyesi daha sağlam temellere oturtulmuş, daha canlı bir hal almış oluyor. Kemal Tahirin, Çalık Oğlanın yetişmesi bakımından en ehemmiyetli devreyi, Rus - Japon Harbinden İlk Dünya Harbine kadar olan en yılı izah edilmiyen bir atlayışla geçiştirmesi bir yana bırakılırsa, Çalık Oğlan edebiyatımızın en hakikî, en alâka çekici tiplerinden biri olarak tam bir bütünlükle işlenmektedir.

Kemal Tahirin en büyük hususiyetlerinden olan dil ve anlatımda "Köyün kamburu"nda daha duru, daha titizlikle işlenmiştir. Yazar her zaman büyük bir ustalıkla kullandığı konuşmaları da bu sefer daha ölçülü olarak ele almış. Kemal Tahir öbür romanlarında, kahramanların konuşurken "ağızlarının içine baktırmaları" durumu burda da var. Fakat öbür romanlarda kitabı okuyup kapadıktan sonra okuyucunun zihni daima, "bu adamlar karşı karşıya saatlerce konuşmaktan başka şey yapmazlar mı?" sualine takılmaktaydı. "Köyün kam buru" nda bütün konuşmalar "gerçek zaman" içine sığdırılmış.

Beş yıl içinde ardı ardına beş roman neşreden ve hemen hepsinde, kendi başlarına değerleri bir yana, aynı yılın öbür romanlarına göre üstünlüğü şüphe götürmez değerler ortaya koyan yazarın adına, son yıllarda oldukça çoğalan edebiyat mükâfatlarından hiçbirinde rastlıyamazsınız. Sebebi anlaşılır gibi değil. Gerçi yazarın, yoluna devam için bu mükâfatlara muhtaç olduğunu sanmıyoruz. Yalnız şu var: Son yıllarda epey durgun olan roman sahasında Kemal Tahir, her hangi bir edebiyat mükâfatına şeref verebilecek bir yazardır. Bizim anlıyamadığımız da, edebiyat mükâfatı dağıtanların kendilerini bundan ne diye mahrum ekmeleridir.

MUSİKİ

Konserler

Gilels resitali

Svyatoslav Richter'le birlikte, Sovyet Rusyanın en büyük piyanisti olarak tanınan Emil Gilels'in geçen hafta başında İstanbulda Atlas Sinemasında verdiği resital, bütün dünyaya yayılmış muazzam bir şöhretin mesnetlerini ortaya koydu. Olgun bir teknik, hesaplı, plânlı yorumlar. duygularını dinleyiciye ulaştırma, ve onu inandırma gücü Gilels'in başlıca vasıflarıydı. Teknik bakımından, çalışında en ehemmiyetli taraf, tusesinin yumuşaklığı, nüans derecelerinin inceliriydi. Gilels'in piyanodan çıkardığı sesin üstün kalitesine pek az piyanistte rastlanabilirdi. Bu haltımdan Gilels'i şarkıcılarla kıyaslamak gerekirse, akla ilk gelebilecek isim Renata Tebaldi olabilirdi. Gerçi değerli piyanistin nüans merkezi olarak "pianissimo"-yu seçmiş olması, nisbetleri bozmadan ve piyanoya yüklenmeden, gerçek ve güçlü "fortissimo"lara imkân vermiyor, Gilels'in tezatlara, çatışmalara dayanan yorum anlayışı istenen dramatik tesiri sağlıyamıyordu. Bununla beraber "cantilena"sının tesirine, mezzo forte'ye kadar uzanan nüans derecelerinde piyanodan elde ettiği sesin kalitesine pek az piyanistin erişebilmiş olduğu şüphesizdi. Böyle bir tuşe sayesinde Debussy'nin "Reflets dans l'eau" gibi, piyanonun piyano olduğunu hissettirmeden çalınması gereken bir eserin en uygun vasatı bulacağı tahmin edilebilirdi. Nitekim bu eserin çalmışı, resitalin zirvelerindendi.

Gilels'in tefsirlerinde duyduğu, ihtirası, heyecanı ana davranışı olarak alması ve herşeyi bu davranışa göre hesaplaması, Beethoven'in -adı üstünde. "Appassionata" sonatının en tesirli icralarından birinin çıkmasına imkân veriyordu. Gilels, duygu ve heyecanlarla alâkalı davranışında, bu yola sapmış birçok piyanistin aksine, hiçbir zaman "kargaşalık" kelimesiyle anlatabilecek neticelere varmıyor, bilâkis, ele aldığı eserlerin ana çizgilerine de, detaylarına da ışık tutuyor, çaldığı herşeyin mantığını, yapı hususiyetlerini, kolayca anlaşılır bir şekilde dinleyiciye sunuyordu. Bach'ı -İtalyan Tarzında Arya ve Varyasyonlar- romantik bir anlayışla çaldığı, bu bakımdan müzikologların bildirdiği Bach tefsiri esaslarına uymadığı söylenebilirdi. Fakat bunu bile, bir inanca uyarak, bir dâva ispat eder gibi yaptığı için. tutumu hiç olmazsa saygıya değerdi.

Öte yandan Gilels'in, bu mevsim İstanbulda çalan piyanistler arasında en çok falso yapanı olduğu da söylenmeliydi. Fakat yanlış notalar, çalışındaki olağanüstü muvazeneyi ve eşitliği bozmuyordu, Schubert'ın Op. 142 No. 4 Impromptu'sü gibi öze dayanan bir musikiye, falsolu icra edilmiş bir iki pasaj zarar vermiyorsa bile, Liszt'in Rakoczy Marsı gibi bir gösteriş eserinde falsoların maksada aykırı düştüğü söylenebilirdi. Bununla beraber Gilels'in falsoları, bazı piyanistlerin kusursuz otomatlığından daha alâka çekiciydi.

Çağdaş Sovyet bestecisi Kabalevski'nin Op. 45 sonatı, piyanistik yazısı sayesinde Gilels'in imkânlarının bir kere daha açıklanmasına fırsat verdiği için ehemmiyetliydi. Yoksa, öbür Sovyet bestecilerinin eserleri gibi, çağdaş musikinin ilerlemelerine yan çizmiş, halka ve rejime yaranmıya çalışan, geri kafalı, duygu ve düşünce bakımından yükselmemiş bir bestecinin bayağı bir eserinden başka bir şey değildi.

Emil Gilels

Duyguyu güden akıl!.

Rubinstein'ın tavsiyesi

Emil Gilels 1916 yılında Odessa'da doğmuştur. "Ailemde profesyonel musikişinas yoktu ama hemen herkes amatör olarak piyano çalar ve şarkı söylerdi" diyor. Altı yaşındayken Odessalı bir piyano hocasından hususi dersler "almıya başladı. 1932 yılında Odessa konservatuarına girdi. Konservatuarda henüz bir yıllık, öğrenciydi ki. Odessaya konser vermiye gelen ünlü piyanist Artur Rubinstein Gilels'i dinledi ve ona Moskovada yapılan milli piyano yarışmasına girmesini tavsiye etti. Gilels bu tavsiyeyi yerine getirdi. 1983 yılında yarışmaya girdi ve birinciliği kazandı. Odessa Konservatuarındaki tahsilini bitirdikten sonra Moskova Konservatuarının yüksek sınıflarına devam etti. Godovski ve Neuhaus'un talebesi oldu. Bugün aynı konservatuarın ileri gelen profesörlerindendir.

İkinci Dünya Harbi sırasında işgal altında bulunmıyan şehirlerde konserler veren Gilels, Leningrad Almanlar tarafından kuşatılmışken verdiği konseri hiç unutamaz. Savaş bittikten sonra dünya turnelerine Sikan, bu ara 1955'ten bu yana Amerikada sayısız konser veren Gilels, Sovyet musikişinaslarının en gezgini olarak da tanınmıştır.

Emil Gilels'in kızkardeşi Elizabet Gilels, ileri gelen Sovyet kemancılarındandır. 1937 yılında Brüksel'deki Ysaye yarışmasında -Oystrahin birinciliği aldığı yarışmada, üçüncülüğü almıştır.

Bale

Dört İngiliz

İngiliz Kraliyet Balesi üyelerinden dört genç dansçı geçen hafta sonunda Atlas Sinemasında verdikleri bale resitalinde, Kraliyet Balesinin -eski adıyla Sadler's Wells- çapı hakkında müsbet bir fikir veremedilerse, bunun başlıca sebeplerini şahıslarının dışında aramak lâzımdır. Bale pahalı bir sanattır. İngiliz, herhalde balelerinin dünyadaki itibarı* na iyice güvendiklerinden Ve Türk seyircisinin yanlış bir zaviyeden edineceği menfi kanaatlere aldırmadıklarından olacak. Kraliyet balesini tam kadrosuyla, repertuarındaki başlıca eserleri taşıyan zengin bir programla Türkiyeye göndermek yerine hep, birkaç dansçının yanına bir de piyanist katarak memleketimize yollamayı, böylece sanat gösterisi yerine sempati gösterisinde bulunmayı tercih etmişlerdir. Dame Ninette de Valois'nın Türkiyeye olan yakınlığı, anlaşılan. Kraliyet Balesinin her yıl meselâ Amerikaya yaptığı tam kadrolu yolculuklara şimdiye kadar tek bir defa bile Türkiyenin lâyık görülmesine yetecek kadar köklü değildir.

Çoğu büyük balelerden alınmış, kimi de müstakil, on tane dans numarasından meydana gelen derme çatma program, mevsim başında buna benzer bir gösteri yapan Bolşoy balesi üyelerinin programlarıyla kıyaslandığında bile, zayıf ve ciddiyetsiz kalıyordu. Üstelik dört dansçı -Anya Linden, Maryon Lane, David Blair ve Peter Clegg ellerinden geleni bile esirgediklerini hissettiren soğuk, heyecansız icralar çıkardılar. Böyle hareket etmelerinde herhalde, Atlas sinemasının çıtırdayan sahne tabanının verdiği tedbirli olma ihtiyacının da tesiri oluyordu. Dans numaralarının arasına serpiştirilmiş solo piyano parçaları -piyanist Jean Gilbert tarafından beceriksizce çalındıgerektiğinden kısa olan dans programım vakit geçirme yoluyla uzatmaya çalışmak gibi baştan savıcı bir davranışın örneğiydi. İtibarlı bir bale kumpanyasının üyelerinden beklenen herhalde bu değildi.

S İ N E M A

Orkestralar

Rockefeller çalgıları

Cemal Reşit Reyin İstanbul Şehir Orkestrası geçen Pazar sabahı Şan Sinemasında verdiği konserinde, Rockefeller Vakfının yaptığı 40 bin dolarlık yardımla satın alınan yeni çalgılarını resmen dinleyicilere takdim etti." Rockefeller Vakfına ithaf edilen konserin programında, Türkiyede ilk defa çalınan bir Amerikan eseri de vardı: Gershwin'in 1924 yılında bestelediği ünlü "Rhapsody in Blue".

Şehir Orkestrasının dinleyicileri bir müddettir orkestranın, her zamankinden çok daha kötü icralar çıkarmıya başladığının farkındaydılar. Bunun sebebi, orkestra üyelerinin yeni çalgılara henüz alışamamış olmalarıydı. Daha doğrusu iyi niyet, orkestranın çalış kalitesindeki düşmenin sebebi olarak bu yadırgamayı göstermeyi gerektirirdi. İstanbul orkestrasının seviyesinin yükselmesi için bütün ümitleri yeni çalgılara bağlıyanlar şimdi, büyük bir hayal kırıklığına düşmekten, hattâ eski günleri aramaktan kendilerini atamıyorlardı. Şimdi artık başlıca temenni, bu alışma devresinin fazla uzun sürmemesiydi.

Pazar günkü konser böyle bir temenniyi bilhassa gerektiriyordu. Çünkü Şehir Orkestrası uzun zamandır bu derece dağınık, derbeder, falsolu bir icra çıkarmamıştı. Programın tertibi de, günün mahiyetine tamamen aykırı düşüyordu. Yeni çalgıların takdimi maksadiyle verilen bir konserde baştan aşağı orkestra eserlerinin bulunmasını mantık ve sağduyu gerektirdiği halde, üç tane konsertodan meydana gelen programda tek bir orkestra eseri, bir uvertür bile yoktu.

Program, Mozart'ın keman ve viyola için Konsertant Senfonisiyle başladı. Solistler, Necdet Remzi Atak ile talebesi Özer Sezgin, kimin talebe kimin hoca olduğunda dinleyiciyi şaşırtan, fakat herhalde talebe seviyesini aşmıyan. bozuk entonasyonlu, üslupsuz, anti müzikal icralar çıkarmakta birbirleriyle yarış ettiler. Böyle bir çalıştan sonra Necdet Remzi Atakın Çaykovski keman konsertosunda başarı göstermesi beklenemezdi. Bununla birlikte bu güç eser. umulana göre, sürpriz sayılacak bir başarıyla çalındı. Kemancı Atak gerçi insicamsız bir icra çıkardı; yer yer eserin güçlükleriyle boğuşup durdu ve mağlûbiyetlere uğradı, fakat, dünya çapında bir virtüöz edasıyla çaldığı yerler çoğunluktaydı. Bundan başka, icrasındaki sıcaklığın ve -maksatlı olduğu anlaşılan, kabalığın da eserin karakterine uyduğu şüphesizdi.

"Rhapsody in Blue"da piyanist Herman Miskciyan, çarpıcılığı olmıyan. ritmik kesinlikten mahrum, bulanık bir çalış çıkardı. Orkestra ise kaos halindeydi.

Türkiye

Kaçırılan fırsat

Bu mevsim, ilk defa bütün sinema tenkidçileri bir Türk filminin vasat seviyeye çıktığında birleştiler. Bu film, rejisör Memduh Ün tarafından çevrilen "Üç arkadaş"tı. "Üç arkadaş", "dört başı mamur" bir film olmaktan uzaktı; fakat bugüne kadar çevrilen Türk filmlerinin en iyisi olduğu şüphe götürmezdi. Biri niyetçi, biri kundura boyacısı, biri seyyar fotoğrafçı olan üç arkadaş ile himayelerine aldıkları âmâ bir kızın macerasını anlatan "Üç arkadaş", kuruluşundaki sadelik, anlatımındaki fazlalıklardan sıyrılmış durumuyla, fotoğraflarının ve çerçevelemelerinin düzgünlüğü, seçilen dekorun uygunluğu ile, rahatsız etmiyen montajıyla, aradaki birkaç lüzumsuz kavga sahnesine, birkaç yapmacık komikliğe, kundura boyacısı rolündeki Semih Sezerlinin öbür oyunculara -Fikret Hakan, Muhterem Nur, Salih Tozan- göre aksamasına rağmen iyi tarafları, aksıyan taraflarından çok daha ağır basan bir eserdi. Sinemacıların çoğu öteden beri sinema tenkidçilerini kötü niyetle, yerli filmleri kasten beğenmemek, kötülemek ve küçümsemekle suçlandırmalarına rağmen, tenkidçiler "Üç arkadaş"ı elbirliğiyle överek bu suçlamaları boşa çıkarmışlardı, Tenkidçiler bununla da kalmadılar, "Üç arkadaş"ın Cannes Festivaline gönderilmesi için prodüktörü teşvik ettiler. Önce, yapılacak masraftan, resmî makamlarla girişilecek temaslardan çekinen prodüktör, tenkidçilerin ısrarı karşısında buna yanaşır gibi oldu. Bu arada "Unifrance"ın İstanbula gelen Orta Doğu mümessili Madamoiselle, Alice Licos'un seyrettiği "Üç arkadaş" hakkındaki övücü sözleri, prodüktörün aklını bu işe daha çok yatırdı. Festival komitesine yapılması gereken müracaatı da yine tenkidçiler kaleme aldılar. Ama bunlar işin en kolay tarafıydı. İşin en zor tarafı, "Üç arkadaş"ın Cannes Festivaline gidebilmesi için resmî makamlardan izin alınmasıydı. Bir filmin bir festivale gönderilmesi için, normal sansürden başka yetkili bir jürice "estetik" bakımdan da elenmesi yerinde birşeydi, ama doğrusu mevzuatımızda böyle bir mecburiyet yoktu. Bir film çevrildiği vakit sansür komisyonuna gidiyor, yurt içi ve yurt dışında oynatılması hakkındaki karar orada alınıyordu. "Üç arkadaş" ise piyasaya çıkmadan önce bu kararı almıştı. Bununla beraber, Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığı, nedense kendini bu işe yetkili görerek -hangi kanunun veya nizamnamenin hangi maddesine göre?. "Üç arkadaş"ın elenmesini üzerine aldı. Bakanlık içinde meydana getirilen bir jüri filmi seyretti ve "Üç arkadaşsın birkaç sahnesi kesilmek şartiyle festivale gönderilebileceği kararını verdi. Filmin dağıtım haklarını alan ve festivale çok kısa bir

"Üç arkadaş"tan bir sahne

Aman mesuliyet gelmesin!

zaman kaldığı için işlerin bir an çıkmasını sağlamak üzere Ankaraya yelen şirket başkanı, kesilmesi istenen kısımların kendisince de uygun görüldüğünü söylediği için mesele kalmıyordu. Fakat... Fakat, bu mutabakata rağmen hiç umulmadık bir şey oldu. Filmin elenmesi için bir jüri kuran ve jürinin kararını öğrenen ilgili şahsiyet, birdenbire fikrini değiştirdi. Ne ulur ne olmaz, sunta her hangi bir- mesele çıkar da bir mesuliyet yüklenirim düşüncesiyle, filmin yeniden kurulacak başka bir jüri tarafından bir kere daha incelenmesini istedi. Devlet Tiyatrosunun edebi heyetinden pek farklı olmıyan bu İkinci jürinin kararı, korkulduğu gibi, menfi oldu; filmin "her ne kadar şimdiye kadar yapılan Türk filmlerinin hazırlanış ve çekiliş bakımından en iyisi ise de bu haliyle de bugünkü Türkiyeyi milletlerarası bir müsabakada temsil edecek durumda olmadığı" ileri sürülüyordu. Yıllardan sonra ilk defa olarak bir milletlerarası film festivaline çekinmeden gönderilebilecek bir eser bulunmuş, fakat mesuliyetten korkanların ve "edebi heyet'in yardımıyle festival kapısından geri dönmüştük. Halbuki "Üç arkadaş", gittikçe darlaşan, artık kendi kendini kurtara- -ıyan iç pazarın zorlanması, prodüktörlerin dış pazarlar araması, kendilerini buna göre ayarlamaları, daha ciddi bir çalışmaya girişmeleri için iyi bir başlangıç olabilirdi. Böyle bir başlangıç için de en iyi yer Cannes Festivaliydi. Gerçi "Üç arkadaş", bundan sonra yapılacak Berlin veya Venedik Festivallerine de katılabilir, ama Cannes Festivalindeki kadar müsait şartlarla değil. Zira Cannes Festivali, katılacak filmlerde bir ilk seçme yapmıyor, gönderilen bütün filmler doğrudan doğruya müsabakaya kabul ediliyordu.

"Üç arkadaş"ın önüne çıkarılan bu engel, hiç olmazsa bundan sonrası için ders verebilirse oturup şükretmek lâzımdır. Ama fırsat kaçırmak gibi, olaylardan ders almamak da başlıca hususiyetlerimizdendir. Şimdi üzerinde durulması ve halledilmesi gereken noktalar şunlardır: Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı, kanun ve nizamnamelerle sınırlanmış olan sansür müessesesini çiğniyerek, Türkiyede ikinci bir sansür nizamı kurmak selâhiyetini nereden alıyor? Kanun ve nizamnamelere göre kurulan ve bunlara göre filmin yurt içinde ve yurt dışında gösterilmesine izin veren sansür kararı nasıl çiğnenebiliyor? "Üç arkadaş" sansür heyetinin verdiği karara dayanılarak daha şimdiden Fransa, Macaristan, Yunanistan, İsrail, İran ve Kıbrısta gösterilmek üzere satılmıştır. Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığının film hakkımla "bugünkü Türkiyeyi milletlerarası bir müsabakada temsil edecek durumda olmadığı" yolundaki karariyle bu durum arasındaki açık tezat nasıl giderilecektir? Yukarıda da belirtildiği gibi, milletlerarası müsabakalara gönderilecek filmlerin, "estetik" bakımdan bir elemeden geçmesi iyi bir şeydir ama, bunun belli bir statüsü olan, belli maddelere dayanan ve bilhassa "filmden anlıyan" bir heyet tarafından yapılması gerekir. Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığı, bunlar yapılmadan böyle bir karara varmak ve Türkiyeyi iyi bir fırsattan mahrum etmek hak ve selâhiyetini nasıl bulabilmektedir? Şimdi cevaplandırılması gereken noktalar bunlardır ve önümüzdeki festivallerde de aynı durumların ortaya çıkmaması için bir an önce halledilmesi icabeder.

Festivaller

Cannes

Eşiğine kadar gidip de geri döndüğümüz Milletlerarası Cannes Film Festivalinin onikincisi 30 Nisanda, İtalyan rejisörü Mario Soldati'nin "Policarpo"su ile açılacak, 15 Mayısta ise Amerikan rejisörü George Stevens'in en yeni filmi "The Diary of Anne Frank . Anne Frank'ın hatıra defteri"nin müsabaka dışı gösterilmesiyle sona erecektir. Bu yılki Cannes Festivalinin milletlerarası Jürisi, Micheline Presle, Marcel Acharj, Pierre Daninos, Julien Duvivier, Max Favalelli (Fransa), Pntoni Bohdiewicz (Polonya;, Gene Kelly (A. B D), Carlo Ponti (İtalya), Mihail Kakoyannis (Yunanistan), Sergey Vasilyef (S. S. C. B.) ve Carios Cuenca'dan (Meksika) meydana gelmektedir. Festivale katılacak filmlerden birçoğu belli olmuştur. Bunlar arasında, Birleşik Amerika Delbert Mann'ın "Middle of the Night . Gece yansı" ve Richard Fleischer'in "Compulsion - Zorlama" adlı filmleriyle katılmaktadır. Sonuncu eser, "asrın cinayeti" diye bilinen ve milyoner birer aileye mensup üniversiteli iki delikanlının "üstünlüklerini" göstermek için küçük bir çocuğu öldürmeleriyle ortaya çıkan "Leopold - Loeb cinayet dâvâst"nı hikâye etmektedir. İngiltere, festivalin favori eserlerinden sayılan "Room at the Top - Tepedeki oda" ile uzun yıllardan beri milletlerarası sinema sahasında kaybettiği yere yeniden ulaşmak için çalışacaktır. "Tepedeki oda", genç rejisör Jack Clayton'un ikinci uzun filmi olup, yükselmek için herşeyi mubah gören bir delikanlının macerasını anlatmaktadır. Mario Soldati'nin "Policarpo"sundan başka İtalya festivale Renato Castellani'nin "Nella citta l'inferno . Şehirdeki cehennem" ini de göndermektedir. Romadaki kadınlar hapishanesini anlatan "Şehirdeki cehennem"in en ehemmiyetli taraflarından biri, iki usta sinema oyuncusunun, Anna Magnani ile Giulietta Masina'nın birlikte oynamalarıdır.

Fransızlar festivale, Marcel Camus'nün "Orpheu Negro - Siyah Orpheu" Alain Resnais'nin "Hiroahima, mon amour" adlı filmleriyle katılmaktadır. Ayrıca François Truffaut'nun "Les 400 coups - 400 darbe"si de festivalde gösterilecektir. Almanya ise, Bernari Shaw'ın "Arms and Man" komedisinden adapte edilen ve Fransız Peter Wirth'in çevirdiği "Helden - Kahramanlar"ı yollamaktadır. Sovyetler Birliği, biri' resmi öbürü müsabaka dışı olarak gönderdiği iki filmle -"Başkalarının çocukları" ve "Baba ocağı", festivale katılacaktır. İngiliz rejisörü Michael Powell ise, her zamanki bale filimlerinden birini İspanyada çevirmiş olup, bu film İspanya adına festivale girecektir. "Luna de miel - Balayı" adını taşıyan bu filmde Antbnio ve Ludmilla Tcherina cifti rol almakta, Manuel de Falla'nın "El Amor Brujo" adlı balesinin tamamı yer almaktadır.

Festivale katılan diğer eserler de şunlardır: Avusturya "Die Halbzarte . Eva". Bulgaristan "Strene - Yıldızlar", Çin Halk Cumhuriyeti "Günahkâr kadın", Yunanistan "Matomeno iliovasilena . Kanlı şafak", Macaristan "Edes Anna - Anna", Hindistan "Lajwanti", Japonya "Shirasagui -Beyaz balıkçı", Meksika "La Cucaraoha", Portekiz "Portekiz rapsodisi", İsveç "Froken april -Bayan nisan", Çekoslavakya "Ustek", ve Jiri Trnka'nın uzun kukla filmi "Bir yaz gecesi rüyası", Yugoslavya "Vakti belli olmayan tren", Venezüella "Araya".

Filmcilik

"Tehlikeli alâkalar"

Fransız sinemasının "öfkeli delikanlılarından Roger Vadim, Choderlos de Laclos'nun 1782 de yayımlanan romanı "Les Liassons dangeureses -Tehlikeli alâkalar"ını günümüze adapte ederken alâka uyandıracağını her halde düşünmüş,, fakat bu kadar gürültüye sebebolacağını belki de aklından geçirmemişti. Doğrusu istenirse kabahat Vadim'de değil, Fransız edebiyatçılar Derneği'-nde idi. Laclos'nun romanının 18. asırdan 20. asra nakledilmesi nedense Derneğin hoşuna gitmedi, Laclos'nun fahrî avukatı kesilen dernek, yirminci asır kılığına bürünmüş bir "Tehlikeli alâkalar" ortaya çıktığı vakit mahkemeye müracaat etmekle tehditte bulundu. Halbuki meselâ Jean Cocteau'nun "Tristan et Iseut"yü "L'Eternel Retoıır -Edebi dönüş" veya H. -G. Clouzot'nun "Manon Lescaulf'yu "Manon" adıyla perdeye aktarmasına karşı Dernek hiç sesini çıkarmamıştı. Maamafih Vadim, Derneğin tehditlerine pek kulak asmadı, hatta film daha meydana çıkmadan

Roger Vadim, Roger Vailland, Annette Vadim
"Tehlikeli alâkalar"ı hazırlarken

önce başlıyan bu tartışmayı bedava bir reklâm olarak iyi karşıladı. Dernek de, Vadim'i tehditle yola getiremiyecegini anlayınca, itiraz ettiği şeyin, Laclos'nun romanını, yirminci asra nakletmek değil de. bu şekilde değiştirilmiş bir eserin 'Tehlikeli aîâkalar" adını taşımakta devam etmesi olduğunu ileri sürdü böyle bir durum, meselâ romanı hiç okumamış kimselerde yanlış ve yanıltıcı düşünceler uyandırabilirdi. Bu tevil üzerine. Vadim de film p yasaya çıkarken eserin adını "Les Nouvelles liaisons -Yeni alâkalar"a çevirmek niyetindedir.

Laclos'nun bu ünlü romanının günümüze adaptasyonu, geçen yıl "La Loi -Kanun" adlı romanıyla Goncourt mükâfatını kazanan Roger Vailland tarafından yapılmıştır. Vailland, Laclos'nun romanındaki bütün ehemmiyetli hâdiseleri ve şahısları olduğa gibi muhafaza etmiştir. Romanın mektup şeklinde yazılması ve Onsekizinci asırdan Yirminci asra nakledilmesi, adaptasyonun en güç tarafım meydana getirmekteydi. Laclos'nun romanındaki ağırlığın, hâdiselerden ziyade kahramanların psikolojik tahlillerine dayanması adaptasyonu daha da güçleştiriyordu. Fakat Vadim'de katıldığı adaptasyon çalışmasında Vailland'ın bütün bu zorlukları yendiği söylenmektedir. "Tehlikeli alakalar"daki şahısların ve bunların kurdukları "alâkalar"ın günümüzde sık sık raalanır çeşitten olması, Laclos'nun romanının bugün bile tazeliğini muhafaza etmesi, Vadim ile Vailland'ın bu güç işini nispeten kolaylaştıran noktalardandır.

"Tehlikeli alâkalar", iki "şeytanî" karakterin, Vicomte de Valmont ile Marquise de Merteuil ün, işbirliği yaparak iki "masum" karakteri yani Cecile de Volanges ile sevgilisi Chevalier de Danceny'yi baştan çıkarmalarını anlatmaktadır. Vailland'ın yaptığı en ehemmiyetli değişiklik, romanda Valmond ile Mme. Merteuil'ün sadece suç ortakları olmalarına karşılık, filmde aynı zamanda karı koca olmalarıdır. Böylelikle bir yandan dramdaki birlik sağlandığı gibi, karı - koca tarafından hazırlanan bütün bu şeytani entrikalar daha korkunç, daha ağır bir mahiyet kazanmaktadır. Valmont, ayrıca evli ve çok "duygulu" bir kadın olan Mme. de Tourvel'i de baştan çıkarır, sonra da bu işlerde ustası olan markizin emrine uyarak kadını yüzüstü bırakır. Romanın sonunda, Amerikan filmlerine yakışır bir şekilde, bu "şeytanî ve kötü" insanlar ibret olacak eskilde cezalandırılmaktadır. Ama Laclos'nun romanında baştan sona kadar okuyucuda uyanan duygu, bu kadın ve erkek "öfkeli insanlar'ın kurbanlarına üstünlüğü, sondaki cezalandırmaya rağmen asıl galip gelenin bunlar olduğudur.

Vadim'in filminde Valmont rolü, Stendhal'in "La Chartreuse de Parme"ından "Le Rouge et le Noir"ına, Dostoyevski'nin "Budala"sından Raymond Radiguet'nin "Le Diable au Corps"una kadar birçok roman kahramanlarını başarıyla canlandıran Gerard Philipe'e verilmiştir. Valmont'un karısını romanda Mme. de Merteuil- ise son yıların dikkati çeken oyuncusu Jeanne Moreau canlandırmaktadır. Cecile'de Jeanne Valerie, Mme. de Volanses'da ise Simone Renant oynamaktadırlar.

VATAN

HERKES
Aynı Fikirde

VATAN

Okumak bir ihtiyaçtır